

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Virginia

Neenah Suspecta 1896

1906

491.99-8

U-44

191.99-8

Ա-44

Հ. ԱՂԱՅԵԱՆՑ

428
13-ԱՂ

ՈՒՍՈՒՄՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶԻԻ

ԵՐԿՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՏԱՍՆԵԽԵՐՈՐԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հեղինակի սեփական եւ փոխադրած լուծումները վերապահում է:

ԹԻՖԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՑԻ, ՊՈԼԻՑԵՅՍԿԱՅԱ. 7.
1906 (3)

06 FEB 2013

821
PJO-81

ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

1. Տ Ա Ր Ե Մ Ո Ւ Տ Ի Ն

Արի դու, արի, քո գալը բարի,
Մերուն նոր տարի, նոր օրեր բեր մեզ:
Ձիւն տուր սարերին, անձրև՝ արտերին,
Կարկուտը՝ չարին, գով արեւը՝ մեզ:
Անթուփ ծաղիկից, աններկ կարմրուկից,
Բարի ցաւերից ազատ պահիր մեզ:
Մայրական գլխով, գրկաբաց ձեռքով,
Ուրախ ժպիտով առ քո գիրկը մեզ:

2. Թ Ռ Չ Ն Ի Կ Ն Ե Ր

Տատիկին շրջապատեցին թռնիկները և աղաչեցին,
որ թռչնիկներ շինէ իրանց: Տառն էլ վեր առաւ փոքրիկ-
ներից մէկին, դրաւ ծնկանը, երկու ձեռքից բռնեց և վեր
ու վայր թափ տալով՝ երգեց.

Ղսւ—ղսւ—ղսւ, ա դու—ղսւ,

Նակ—նակ, ա—դու—նակ, թը՛ռռռ...

Երեխան թռաւ գետնի վրայ կանգնեց, ծիծաղելով
ասեց.

—Ո՛ւր է, տատիկ, ես աղունակ չըղառայ:

Տատիկը պատասխանեց.—Վնաս չունի, հոգիս, դեռ
փոքրիկ ծիտիկ ես, կըմեծանաս, աղունակ կըղառնաս:

Յետոյ մի ուրիշն ընկաւ տատիկի գիրկը և ասեց.—
Տատիկ ջան, տատիկ, ինձ էլ մի կաշաղակ շինես:

Տատիկը նրան էլ դրաւ ծնկներին և առաջւան պէս
երգեց.

Չա—չա—չա, կա—չա—չա,

Ղակ—ղակ, կա—չա—ղակ,—թը՛ռռռ...

—Տատիկ ջան, տատիկ, ինձ էլ մի ծիտիկ շինես,
աղաչեց ամենից փոքրիկը:

Տատիկը նրան էլ վեր առաւ և վեր ու վայր թռցնե-
լով՝ երգեց.

Ծիտ եմ, ծիտ եմ, ծըլւըլում եմ, ճիկ, ճիկ, ճիկ,

Ոստոստում եմ, թռչկոտում եմ, տիկ, տիկ, տիկ.

Արի, թևիկ, արի փետրիկ,

Որ ես դառնամ փոքրիկ ծիտիկ,

Փոքրիկ ծիտիկ, պիծիկ, միծիկ, թը՛ռռռ...

3. Ն Ո Ր Տ Ա Ր Ի

Եկէք, երեխէք, եկէք,

Ձեռք ձեռքի տանք, պար բռնենք,

Զըւարճանանք ու խնդանք,

Նորեկ տարուն բարե տանք.

Դէհ, գոչենք և երգենք՝

Բարո՛վ, բարո՛վ, բարո՛վ:

Մայրիկն այսօր մեզ տըւաւ

Ձիւր ու չամիչ և առաւ՝

«Քաղցր ու անոյշ պառաւէք,

Ալևորիք ու տեսնէք

Շատ տարի, շատ բարի,

Բարո՛վ, բարո՛վ, բարո՛վ:

Շնորհազարդ Նոր-տարի,

Քո գալուստը շնորհաւոր,

Դու մեզ համար այս տարի

Բարի եղիր ամեն օր,

Մինչև կաս ու կերթաս
Բարո՛վ, բարո՛վ, բարո՛վ:

4. Ս Ա Գ Ե Ր

Տ Ա Ն Տ Ի Կ Ի Ն Ը

Ջու—ջու, ջու—ջու խոտակեր,

Սև ու սպիտակ իմ սագեր.

Հերիք, որչափ լողացիք,

Կարմիր տոտիկ լըւացիք:

Հերիք, որչափ գետի մօտ

Որդեր կերաք դուք սղմոտ,

Գնանք, գնանք դէպի տուն,

Ձեզ կուտ կըտամ իրիկուն:

Ս Ա Գ Ե Ր Ը

—Ղակ—ղակ, զակ—զակ, գոռացին,

Թող ջուր մանենք մենք կրկին,

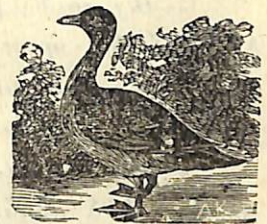
Դեռ չենք ուզում գնալ տուն,

Մտնել աղտոտ հաւարուն,

Ջրի մէջը վայր ու վեր,

Պէտք է մաքրենք մեր թևեր.

Ղակ—ղակ—ղակ, զակ—զակ—զակ ...

5. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹ

Գնացի ջաղաց: Զաղացաւնն ինձ ուղարկեց փայտի:
Ման եկայ, ման եկայ, շատ փնտրեցի, փայտ չըգտայ:
Վերջը գըտայ մի քեթուկ (կոճղ): Խփեցի, խփեցի, շատ
խփեցի ոտքով ու քարով, դուրս չեկաւ տեղիցը: Ասացի.
—Այ քեթուկ, ինչ քաջ ես: Ասեց.—Թէ որ քաջ եմ, ինչ-
չո՛ւ է կացինն ինձ կարում:

—Այ կացին, ինչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՛ւ
է դարբինն ինձ ծեծում:

—Այ դարբին, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ է երկինքն ինձ տանում:

—Այ երկինք, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ է ամպը երեսս ծածկում:

—Այ ամպ, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, անձրեւն ինչո՞ւ է մէջիցս վայր թափում:

—Այ անձրեւ, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ եմ գետնին թափում:

—Այ գետին, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինձ վրայ ինչո՞ւ է խոտ բըսնում:

—Այ խոտ, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, տաւարն ինչո՞ւ է ինձ արածում:

—Այ տաւար, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ է գայլն ինձ ուտում:

—Այ գայլ, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, շունն ինչո՞ւ է փախցնում ինձ:

—Այ շուն, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ է ծեծում ինձ պառաւը:

—Այ պառաւ, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ ինձանից չի վախենում մուկը:

—Այ մուկը, ի՞նչ քաջ ես.—Թէ որ քաջ եմ, ինչո՞ւ է բռնում ինձ կատուն:

—Այ կատուն, ի՞նչ քաջ ես.—Այո՛, քաջ եմ, և այս մեծ տան պահողն եմ, մկներին մահ տըւողն եմ, սուփ-րի ծայրին նստողն եմ, մեր շան աչքի գրողն եմ:

6. Կ Ա Տ Ո Ի

Փխիկ—փխիկ, դու չար փոքրիկ, շատ սիրուն ես, խորամանկ ես, մետաքսապատ թաթեր ունիս, սուր եղունգով մատներ ունիս: Ականջներդ շուտ են լսում, մեծ

աչքերդ մթնում փայլում, երկար բեխերդ ոլորած, խեղճ մրկներին մահ ես նիւթում:

Քո ընկերիդ երբ տեսնում ես, պոչդ այս—այն կողմն ես շարժում, մէջքդ ծալում, կըռացնում, աչքերդ փակ մըռռացնում, բայց թէ յանկարծ մի խեղճ մուկիկ մի անկիւնից դուրս է ընկնում, քո պողպատէ թաթիկ-ներով գլխին խփում ես, սպանում:

7. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

Ա.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Սիրուն ձագիկ, չունի՞ս մայրիկ և կամ հայրիկ, Որ թռչում ես ոլոր-մոլոր մեր չորս բոլոր:

Ձ Ա Կ Ի Կ

Ուրուրն այսօր տարաւ իմ մօր:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Ձագիկ, մի լար, որբիկ, մի լար, Դու չես մնար անտէր, անմայր:

Եկէք քոյրեր ու եղբայրներ,
Ընկներն սարեր ու անտառներ.
Գնանք գտներնք, խնդրենք մէկին,
Որ մայր դառնայ այս խեղճ ձագին:

Սիրուն հաւքեր, երկնից հաւքեր,
Առէք ձեզ մօտ, ձագին անտէր:

Կ Կ Ո Ի

Կսկ—կսկ. կսկ—կսկ...

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Ձէ, չէ, կըկսկ, այլոց բընում
Ձու ես դնում, մայր չես դառնում:

Ա Գ Ռ Ա Ի

Գռա՛, գռա՛, գռա՛...

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Ձէ, չէ, ագռակ, գոգ գիշակեր,
Քեզ չենք յանձնիլ, մի կռայեր:

Կ Ռ Ո Ւ Կ

Կըռճ, կըռճ, կըռճ...

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Ձէ, չէ, կըռճնի գարնանասէր,
Մեր երկիրներ կայ ցուրտ ձմեռ:

Տ Ա Տ Ր Ա Կ

Վո՛ւ, վո՛ւ, վո՛ւ...

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Ձէ, չէ, տատրակ, գիտենք լաւ ես,
Ազնիւ հաւ ես, բայց լալկան ես:

ՁԱԳԻ ՄԱՅՐԸ

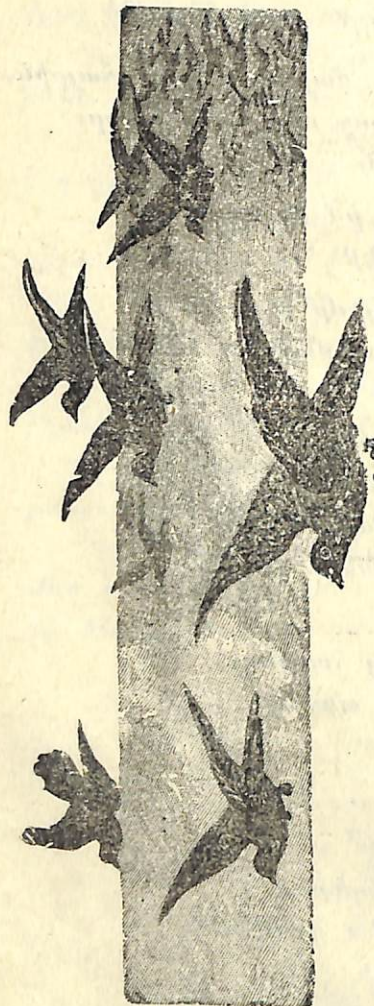
Մարդն ուրուրին սպանեց,
Ինձ ճանկերից ազատեց.
Տըւէք ձագս, խնդրում եմ,
Ո՞վ է գտել, վնասում եմ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Առ, առ, մայրիկ,
Քո խեղճ ձագիկ,
Սիրուն ծիտիկ,
Որ չըթռչի
Ոլոր-մոլոր
Մեր չորս բոլոր:

Ձագուկ, ձագուկ, ուրախ կաց,
Մօրըդ գնա գրկաբաց.
Հետը թռիլ, հեռացիլ,
Անցած ցաւըդ մոռացիլ:

Ձագը մօրը սիրում է,
Առանց նըրան տխրում է,
Երբ որ նըրան գտնում է,
Ուրախ ճըշում, ճխում է:

Բ.

Ա. ԱՇԱԿԵՐՏ

(Ասում է անգործ մանկանը)

Ով դու մանուկ ծաղկահասակ,
Հերիք անգործ, պարապ ման գաս.
Ձուր մի կորցնիր ոսկի ժամերդ,
Թէ չէ՝ տգէտ, բիրտ կըմնաս:

Բ. ԱՇԱԿԵՐՏ

Խղճա, խղճա քո օրերին,
Արդէն անցաւ քո ութ տարին.
Ի՞նչ ես սովորել թափառելով,
Հասկացել ես չարն ու բարին:

Գ. ԱՇԱԿԵՐՏ

Ձէ որ մեղք է խղճուկ հայրըդ,
Որ բանում է միշտ անդադար,
Թէ ինչ է՝ իր որդին մի օր
Դառնայ լաւ մարդ իրեն համար:

ԽՈՒՄԲԸ

Գոնէ նայիր ու մեզ առ քեզ
Աշխատութեան օրինակ.
Եւ մի անգին ժամանակըդ
Փչացնէր շարունակ:
Ե՛կ, ե՛կ, հերիք պարապ շրջես,
Դորանից քեզ օգուտ չըկայ.
Եկ վարժարան, կարդա մեզ հետ,
Որ խեղճ հայրըդ ուրախանայ:

ԱՆԳՈՐԾ ՄԱՆՈՒԿ

Ինչի՞ կըգամ ձեր վարժարան,
Որ դուր գերի՞ ես դառնամ.
Ազատ, ուրախ փողոցներում,
Լաւ չէ՛ խաղամ ու մանգամ:

ԽՈՒՄԲԸ

Մենք էլ երբ որ բոլորովին

Դասերս լաւ կըսերտենք,
Այն ժամանակ ազատ ուրախ
Խաղ կըխաղանք ու կերգենք:

ԱՆԳՈՐԾ ՄԱՆՈՒԿ

Հապա եթէ վարժապետը
Յանկարծ ծեծէ աւ պատժէ.
Միթէ այդ վատ պատժարանում
Գալ ու նստելը արժէ:

ԽՈՒՄԲԸ

Այստեղ ոչ թէ ծեծ ու պատիժ,
Այլ ուսում են մեզ տալիս,
Միայն ծոյլ, վատ աշակերտը
Նախատում է ու լալիս:

ԱՆԳՈՐԾ ՄԱՆՈՒԿ

Հապա որ միշտ հրամանով
Դուք կանգնում էք ու նստում,
Եւ ինձ նման ուզած բոլէն
Ազատ ման գալ չէք կարում:

ԽՈՒՄԲԸ

Ով որ չունի կարգ ու կանոն,
Նա ասում է անկիրթ մարդ,
Կարգ կանոնը մանկանց համար
Են գովական սիրուն զարդ:

Ե՛կ, ասում ենք, եկ վարժարան,
Չես կշտանալ թափառելով.
Ում ուզում ես՝ գնա հարցրու,
Մարդ կըզառնաս ուսումով:

ԱՆԳՈՐԾ ՄԱՆՈՒԿ

Ես էլ կըզամ, ես էլ կըզամ,
Էլ չեմ շրջիլ պարապ, զուր,
Ես էլ ձեզ հետ միշտ կըկարդամ,
Էլ չեմ ընկնիլ դռնէ դուռ:

ԽՈՒՄԲԸ

Ե՛կ մեզ մօտ, եկ մեզ մօտ,
Քեզ կընդունենք մեծ սիրով.
Միասին, միասին,
Խաղանք, խնդանք երգելով:
Բ Ո Ղ Ո Ր Ը

Եկէք եղբարք, թե թեի տանք,
Իրար գրկենք, ուրախանանք.
Քանի այսպէս դեռ մանուկ ենք,
Ուսում առնենք, խնդանք, խաղանք:
Դէհ, եղբարք, դէհ, եղբարք,
Ուրախ երգենք ու խաղանք.
Կեցցէ, կեցցէ մանուկ հասակ,
Կեցցէ ուսում, խաղի ժամեր.
Կեցցէ յաւետ մեր վարժարան,
Կեցցենք և մենք, աշակերտներ:
Պար բռնենք ու երգենք,
Քանի որ իրար հետ ենք.
Տրայ-լայ-լայ, տրայ-լայ-լայ,
Տրայ-լայ-լայ, լայ-լայ-լայ:

8. ԱՔԱՂԱՂՆ ՈՒ ՀԱԻԸ

— Ծուղրուղո՛ւ, սանամէր,
Էն մէկ հաւ կար, հըր գնաց.
— Ծարաւ աղբրում կուլ գնաց:
Ի՞նչ կար կտցում.— Զիր ու չամիչ:
Ո՞ւր էր տանում.— Հարս ու փեսին:
— Ո՞ւր էր հարսը.— Ոսկէ թախտին:
Ի՞նչ էր էփում.— Համով կորկոտ:
— Ո՞ւր էր գրել.— Բաց պատուհան:
— Ո՞վ է կերել.— Սև փիշիկը:
— Ա՛յ սև փիշիկ, վա՛յ սև փիշիկ,
Քո մէքն ուտի քո թըշիկ:

9. ՉՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿ

I

Օրը տաքցաւ, ձիւնը հալւեց արեւից,
 Քընքընչալով ջուր է հոսում դռներից.
 Սար ու ձորերը դարդարւեցին կանաչով,
 Դաշտը ծածկւեց ոչխարների հօտերով:
 Հա՛—հա՛—հա՛, գարուն է,
 Տեսէք ինչպէս սիրուն է:

II

Սաստիկ շոգ է. ցորեն, գարի հասել են,
 Հնձողները խոտը քաղել, դիզել են,
 Բոլոր ծառեր ծածկւել են տերեւով,
 Պրտուղները «ճիթ» են անում ժպտալով.
 Հօ—հօ—հօ, ամառ է,
 Արեւ խիստ կը վառէ...

III

Շողերն անցան. պտուղները քաղեցին,
 Հացով, մրգով ամբարները լցրեցին,
 Երկինքն ամպեց, բարակ անձրեւ է մաղում,
 Մերկ գաշտերը և ծառերը ողողում:
 Է՛յ—է՛յ—է՛յ, աշուն է,
 Տեսէք ինչպէս նախշուն է...

IV

Օրը կարճ է, արեւ չըկայ, շատ ցուրտ է,
 Ճերմակ ձիւնը քուլա-քուլա կը բերթէ,
 Մարդ, անասուն, բուք-բորանից վախեցած,
 Տաք-տաք տներ, խոր-խոր բներ են մտած:
 Օ՛յ—օ՛յ—օ՛յ, ձմեռն է,
 Անտանելի մի բեռն է...

10. ՏԱԽԱՐԱԾԻ ՃԱՇՐ

Մի խամ տաւարած, բաւական քաղցած, աղբրի
 մօտ նստած, ուտում էր չոր հաց:
 —Ցամաք մի ուտիլ, ասեց ընկերը:
 —Բա ինչո՞վ ուտեմ, ուրիշ բան չունեմ:
 —Դանակով, եղբայր, դանակով...
 —Էդ լաւ ասեցիր, դանակով կտրեմ, ջրումը թրջեմ,
 էլ ցամաք չուտեմ...

11. ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ

Երկու աւանջ ունիս, մի բերան,
 Հասկացիր դու լաւ,
 Աշխարհիս վրայ կըլսես շատ բան,
 Ու խօսիր սակաւ:
 Աչքերըդ երկու ունիս, մի բերան,
 Հասկացիր դու լաւ.
 Աշխարհիս վրայ կըտեսնես շատ բան,
 Ու պատմիր սակաւ:
 Դու երկու ձեռք, մի բերան ունիս,
 Հասկացիր ինձ լաւ.
 Ամբողջ ժամերով պիտի աշխատիս,
 Եւ ուտես սակաւ:

12. ՉՈՐՍ ԵՂԲԱՅՐ

Չորս եղբայր են, ամեն տարի
 Երկրիս վրայ ման են գալի,
 Չորսն էլ ջուկ-ջուկ ունին հասակ,
 Պաղքեններն են հազար տեսակ:

Փոքր եղբայրն է պատանի,
 Բողբոջ, տերեւ, սաղարթ ունի.
 Պայծառ արեւ, կանաչ արօտ,
 Որոնց ապաք են միշտ կաբօտ:

Երկրորդ եղբայրն երիտասարդ
Տալիս է մեզ անձրև առատ,
Ծաղկունք ցանում է ամեն դի,
Յոյս է տալիս առատ հնձի:

Երրորդ եղբայրն է չափահաս,
Մրգերով լի ունի մի թաս,
Բաժանում է տղոց իր գանձ,
Ծիրան, խնձոր, խաղող ու տանձ:

Չորրորդ եղբայրն է ծերունի,
Ցուրտ ու խաւար շալկած ունի,
Այգի, անտառ ամայացած,
Դաշտ ու արօտ ձիւնով լըցրած:

13. Գ Ա Ր Ո Ի Ն

Գարուն սիրուն ու նախշուն
Բերաւ մեր տուն բիւր ողջոյն.
Սոխակն ունէր իր գրկին,
Վարդիկն ունէր իր սրտին:

Արօտ դալար ուսերին,
Սարեակ, ծիծառ ճղներին,
Յըստակ աղբիւր, պարզ առակ,
Հազար ու բիւր սար, ձորակ,
Հովիտ, անտառ, դաշտ ու մարգ,
Ջուր ցանէին սառնորակ:

14. ՀՈՎԻԻ ԱՆԿՈՂԻՆԸ

Սարի լանջը մահճակալ,
Չեչոտ քարը գլխակալ,
Մի հին կարպետ ուսերին,
Այս է հովւի անկողին:

Երբ անձրև է կաթկաթում,
Եւ կարպետը թըխկ-թըխկում,
Հովիւն անուշ քնի մէջ
Քաղցր երազ է տեսնում.

Եւ խնդում,

Ծիծաղում:

Ուխա՛յ, ուխա՛յ, սիրուն հովիւ, քունդ անո՛ւշ...

15. ԶԱՂԱՅՊԱՆԻ ՆՆՋԱՐԱՆԸ

Երեք չորս հատ ջաղացաբար կարգով շարւած պը-
տըտում են, իրանց ահեղ գըրգըռոցով ամբողջ շէնքը
դըղըրդում են, չանչախների չըխչըխկոցից մարդի ականջ
խլանում է, իսկ ջաղացպանն ալրաթաթախ խոր քնի մէջ
խռմփում է: Բայց ջաղացը եթէ յանկարծ կտրէ ձայնը,
լռէ, սառչի,—ինչպէս մի թունդ թնդանօթից՝ ջաղացպանը
վեր կըթռչի:

16. Զ Ա Ղ Ա Յ

Ջուրը նաւից արշաւելով՝
Կատաղաբար ձայն է հանում,
Եւ ջաղացի յատակի տակ
Կարծես ամպեր են գոռգոռում.

Գան—գոն—գոն...

Գան—գոն—գոն...

Անիւնների խիստ շարժւելուց
Ամբողջ յատակն է դողդողում,
Եւ երկանի պտըտւելուց
Փոքրիկ լեզակն է չըխչըխկում.

Չախկ—չոխկ—չոխկ...

Չախկ—չոխկ—չոխկ...

Նա շարժւում է օրօրւելով,
Լիքն ամբարի գունջը շարժում.

Որից վերին երկանի մէջ

Մաքուր ցորեն է ներս թափւում.

Թափ—թօփ—թոփ,

Թափ—թօփ—թոփ...

Իսկ քարի տակ մանրւելով,

Այլւր դարձած տաշտն է անում,

Եւ ջաղացը սիւստակ փռնին

Վերմակի պէս վրան փրփում.

Փափ—փօփ—փոփ,

Փափ—փոփ—փոփ...

17. ՊԱՐԶԱՄԻՏ ՀՈՎԻԻ

Օգոստոսին էր թէ յուլիս ամսում,—լաւ չեմ յիշում,—
մի անմեղ հովիւ քաղաք չըտեսած, իր ոչխարակալ եր-
կայն մահակը ուսին դրած, մտաւ բազարը խլըշկոտալով,
զարմանալով:

Խըտնած պախրի պէս շատ դէս դէն ընկաւ, վերջը
կանգ առաւ մրգավաճառի խանութի առջև և աչքը ձգեց
լիք թաբախներին, հասուն մրգերին:

Ի՞նչ պտուղ ասես որ նա չըտեսաւ, չըհիացաւ.—
տեսակ-տեսակ տանձ ու խնձոր, դեղձ ու խաղող, թուզ ու
սալոր, նուռ, սերկևիլ, ունաբ ու հուն, կարմիր, փայլուն:

Հովիւը նայեց մրգավաճառին ու մնաց ապշած, որ
այնչափ հասուն մրգերի միջին ձեռք չէր դիպցնում մէկին
կամ միւսին:

«Սա կոյր կըլինի», հովիւը կարծեց և փորձել ու-
զեց: Մահակը մեկնեց դէպի բախկալը և քիչ էր մնում,
աչքն էր կոխում:

—Էյ, ի՞նչ ես անում, գոռաց բախկալը սաստիկ
բարկացած:

—Բա... ես հէնց իմացայ, դու կոյր կըլինիս...

—Էյ, ի՞նչ ես ասում, ես եմ կոյր, թէ՞ դու:

—Ի հարկէ, դու ես, պնդեց հովիւը: —Եթէ դու կոյր
չես և լաւ ես տեսնում, բա այդ բոլ մըրդից ինչի՞ չես
ուտում...

18. Մ Ս Յ Ր Ի Կ Ը

Մի խեղճ կին ձեռքի աշխատանքովն էր պահում իր
որբերին: Մի կիրակի, ամենից փոքր երեխային հետն
առած՝ գնում է վաճառանոց, որ այնտեղ վաճառէ իր
ձեռագործները: Պատահամբ՝ երեխան մօրից յետ է
ընկնում, ամբոխի մէջ մոլորւում և սկսում է այս ու այն
կողմն ընկնիլ լալով:

—Ինչո՞ւ ես լաց լինում, հարցնում են մարդիկ կա-
րեկցաբար, ո՞ւմ ես որոնում:

—Մայրիկիս եմ ուզում, պատասխանում է երեխան
հեկեկալով:

—Ո՞վ է քո մայրիկը, ի՞նչպիսի կին է:

—Վա՛յ, մի՞թէ չէք ճանաչում իմ մայրիկին, նա
էլի՛, որ ամենից լաւ մայրիկն է:

—Անունն ասա, անունն ի՞նչ է:

—Մայրիկ է, մայրիկ, մայրիկ...

Երեխի ձայնը լսելով, մայրիկը դուրս եկաւ ամբոխի
միջից և գրկեց նրան այնպէս ջերմ սիրով, որ կարծես
տասը տարի քաշած լինէր կարօտը:

19. «Չ Ս Ր Ը Դ Տ Ա Ն Ե Մ»

Իմ նանը, որդիք, մի շատ լաւ կին էր,
Ժամ ու պատարագ նա շատ կըսիրէր.
Թէ արթնանալիս, թէ քուն մտնելիս՝
Ինձ համար նա միշտ աղօթքներ կանէր:

Եւ թէ պատահէր՝ հիւանդանայի,
կըրծքիս փարելով՝ միշտ կըհարցնէր՝
«Ասան, դաւակա, ի՞նչըդ կըցաւի,
Ասան, դէ՛հ նանը քո չաբը տանի»:
Նշի, իմ մայրիկը, սիրուն մանուկներ,

Այնքան բարի էր,
 Այնքան անձնուէր,
 Որ վերջը, իրաւ,
 «Իմ չարը տարաւ»:

20. ԱՌԱԾՆԵՐ

Մօր համար բոլոր
 երեխէքը հաւասար
 սիրելի են:—Երե-
 խէքը որ կան, մօ-
 րը հինգ մասն են,
 որն էլ կտրես,
 սիրտը կըմղկտայ:
 —Որդին որ բռ-
 նումը ձըւածեղ ե-
 փի, մօր լաւութիւ-
 նիցը չի պըծնիլ:

21. ՎԻՃԱԿԻ ԵՐԳԵՐ

Եղբայրս ծառի տակին,
 Սաղմոսը կռան տակին,
 Սաղմոսն անգիր է արել,
 Լեզուն բիւլբիւլ է դառել:
 Իմ եղբայրը սարումն է,
 Շըւին գօտկածալումն է,
 Եղբայր ջան, շըւիդ ածա,
 Քոյրըդ Լօււայ քարումն է:
 Սարէն կըգայ ձիաւոր,
 Մեր տունը չարդախաւոր,

Հրէս եկաւ եղբայրս,
 Երեք օրւան թագաւոր:

22. ԳԻՒՂԻ ԳՐԱԳԵՏԸ

Մայրը իր որդուց նամակ ստացաւ,
 Կարօտած սիրտը վեր ու վայր եղաւ.
 Որդին հեռու էր՝ օտար քաղաքում,
 Ծառայում մի տան, դպրոցում սովորում:
 Նայում է թղթին, սև սև նշաններ,
 Բայց այդ գրերի միտքը չըգիտէր:
 Տղան ինչ է գրել, պէտք է իմանար,
 Բայց իրանց տանը կարդացող չըկար.
 Դուրս եկաւ փողոց, մի քարի նստեց,
 Գիւղի տէրտէրի որդուն հանգիպեց,
 Եւ նրան կանչեց.—Տէրտէրի աղայ,
 Մօտս եկ, անպրես, այս գիրը կարդա՛ն...:

23. ՏԱՏԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Մի քաղցած գայլ գիւղի մօտով անցնելիս՝ յանկարծ
 լսեց, որ մի խրճիթում երեխան լաց է լինում, իսկ տա-
 տիկն ասում է նրան. — «Սուս կաց, թէ չէ՝ գայլին կը-
 տամ քեզ»:

Գայլը կանգ առաւ ուրախա-
 ցած և սպասում էր, յուսալով, որ
 տատիկն իր ասածը կըկատարի:
 Բայց տատիկը գրկեց երեխային և
 փայփայելով ասաց. — Մի լար, հոգեակս, քեզ չեմ տալ
 գայլին, այլ կըսպանեմ նրան, եթէ գալու լինի:

Այս որ լսեց գայլը՝ գլուխը կախած հեռացաւ,
 ինքն իրան մըմըռալով — «Տատերի ասածին հաւա-
 տալու չէ»:

24. ՈՐԲԻ ՊԱՀԱՆՁԸ

Որբ եմ անտուն, անպաշտպան,
 Տըւէք, խնդրեմ, ապաստան.
 Տըւէք սնունդ և ուտում,
 Ես մարդ դառնալ եմ ուզում:
 Ձեմ ցանկանում շրջել դուր,
 Անգործ ընկնիլ դռնէդուռ,
 Ձրի մուրալ ու ապրել,
 Ողորմութեան սովորել:
 Առէք ձեզ մօտ որդեգիր,
 Տըւէք ձեռքս արհեստ, գիր,
 Լինիմ խելօք ու ազնիւ,
 Վայելեմ միշտ սէր, պատիւ:

25. ԼԱԻ ԸՆԿԵՐ

Մարդիկ վեր առան կակա-
 չի հասարակ ծաղիկը և մա-
 նուշակի հետ մի խեցիի մէջ
 տնկեցին: Մի քանի ժամանա-
 կից յետոյ կակաչը մանուշակի
 հոտ ստացաւ:

26. ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

1.

Մայրենի լեզու, մայրենի բարբառ,
 Ախորժ, ընտանի իմ հոգու համար.
 Առաջին դու խօսք ականջիս հասած,
 Դու սիրոյ քաղցրիկ առաջին յօդւած:

Մանկական լեզուիս թոթովանք տկար,
 Հնչում ես իմ մէջ դու միշտ անդադար.

Գեղեցիկ լեզու, հրաշալի լեզու,
 Այդ ինչպէս քաղցր հնչում ես ինձ դու:

2.

Ով մեծասքանչ դու լեզու,
 Ով հեշտ բարբառ մայրական,
 Փափկահնչիւն քո բառերուդ
 Նման արդեօք այլ տեղ կան:

Դու որ նախ ինձ հնչեցիր,
 Նախ սիրոյ, սէր, հեշտ խօսքեր,
 Այն նախ ըզքեզ թոթովելս
 Դեռ իմ մտքէն չէ ելեր:

Մայրենի անուշ լեզու,
 Կեանց անսասան, կեանց յաւէտ,
 Կեանց միշտ լեզուդ դու հայկարժան,
 Կեանց ծաղկալից, ծաղկաւէտ:

27. Կ Ո Ւ Ռ Ի Ն Կ

Կոռնիկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաբրիկ մի չունի՞ս,
 Մի վաղեր երամիդ, շուտով կու հասնիս,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաբրիկ մի չունի՞ս:

Թողեր եմ ու եկեր մըքբս ու այգիս,
 Քանի որ ախ կանեմ, կըքաղւի հողիս,
 Կոռնիկ, պահ մի կեցիր, ձայնիկդ ի հողիս,
 Կոռնիկ, մեր աշխարհէն խաբրիկ մի չունի՞ս:

28. ՂԱՐԻՊ ՄՇԵՑՈՒՆ

Ղարիպ ախպէր, արի մեր տուն,
 Բուք-բօրանին սէր կերթաս,

Հերիք այդքան թափառելով,
Սև դարդերը քամուն տաս:
Անտուն ախպէր, արի մեր տուն,
էս էլ հայի օջախ է.
Իմ պաղ ջուրս, սև-չոր հացս
Քեզ պէս ախպօր հալալ է:
Մշակ ախպէր, արի մեր տուն.
Դարդ ու ցաւը ինձ պատմէ,
Լաց-լացի տանք էս մեծ տօնին,
Սիրտս լացի կարօտ է...

29. Ո Ր Բ Ի Կ

Մերկ ու թուլակազմ եկար այս աշխարհ,
Եւ մօրըդ գրկում կառնէիր հանգիստ.
Ի՞նչ էր դառնութիւն, չարչարանք ու վիշտ—
Քեզ ծանօթ չէին, խաղաղ էր հոգիդ:
Բայց միայն, աւաղ, մահը տարաժամ,
Տառապեալ մօրըդ դրաւ գերեզման,
Եւ քեզ, խեղճ գառնուկ, որբ, անօգնական,
Թողեց օտարի մշտափակ դըռան:

30. «ՊՕՂՈՍ—ՊԵՏՐՈՍ»

Վաղո՛ւց, երբ մօտ էր
երկրին երկինքը, ու լսում
էր դեռ մարդկանց Տէր—
Ինքը, էն լաւ ժամանակ
երկու մանուկներ ունէին
մի չար, մի անսիրտ խորթ

մէր:

—Կորէք, գնացէք աշխատանք
արէք, աշխատանք արէք ու եկէք
կերէք: Ի՞նչ էք վեր թափել, անգործ
ու անբան, հասած տղերք էք, հինգ-վեց
տարեկան...

Այսպէս բարկացաւ մի օր խորթ մէրը, ճի-
պտաներ տըւաւ, զրկեց հորթերը: Անհանգիստ
հորթեր, ամառան շոգ օր. կէտ արին փա-
խան, ընկան սար ու ձոր: Նրանց յետևից լա-
լով, հեալով, փոքրիկ որբերը՝ քարէքար գա-
լով՝ վաղ էին տալիս անտառի միջում, վաղ էին տալիս
ու իրար կանչում.

—Պօղոս, գտանձր.

—Չէ... Պետրոս, զըտանձր.

—Չէ.

—Վնյ-վնյ, վո՛ւյ-վո՛ւյ,

—Վնյ-վնյ, վո՛ւյ-վո՛ւյ...

Շատ որ ման եկան, խեղճերն յոգնեցին, եկան խորթ
մօրը լալով պատմեցին.

—Նանի, այ նանի, կորան հորթերը...

—Վնյ, գետինն անցնէք, ճըչաց խորթ մէրը, թո՛ղ
դուք կորչէիք հորթերի տեղակ, անտակ ձորի մէջ, ան-
ժաժ քարի տակ: Մի արջ պատահէր, մի գազան, մի
գէլ, որ չէի տեսել ձեր շուքը մէկ էլ... Դէ, ետ գնա-
ցէք, գնացէք, կորէք, մինչև չըգտնէք հորթերը, բերէք,
աչքիս չերևաք, այ աչքի փշեր, թէ չէ՝ կըսպանեմ ես
ձեզ էս գիշեր...

Ու ճիւղոտն էլ ետ իրանց թաթերին, յողնած ու սոված, արցունքն այտերին, փոքրիկ որբերը՝ անտառի միջում, գիշերւան կիսին լալիս են, կանչում.

—Պօղոս, գտանք.

—Չէ՛:—Պետրոս, գտանք.

—Չէ՛:

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ,

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ...

Անդէր հորթերը չրկան ու չրկան: Ճարները կտրած՝ խեղճերը եկան, լալով չոքեցին.—Տէր Աստուած, ասին, ինչ կըլինի, զըթաս, գոնէ թեւեր տաս, թեւեր տաս՝ թըռչենք, թռչենք ու կորչենք, որ էլ չըտեսնի մեզ մեր խորթ մէրը, մինչև որ գտնենք կորած հորթերը...

Հէնց ասին-չասին անմեղ բերանով, Աստուած որոտաց իր գթոտ ձայնով.

—Ահա ձեզ թեւեր, սիրուն երեխէք, թռչուններ դառէք, թըռած ման եկէք, որ էլ չըտեսնի ձեզ ձեր խորթ մէրը, մինչև որ գտնէք կորած հորթերը: Գիշերը քնեցէք ծառերի ճիւղին, ծիղն ու ծղնոտը արէք անկողին, ապրուստ էլ կերէք իմ լի սեղանից, երբ որ դադարգուն եղաք ձեր տանից...

Այսպէս վերևից հէնց կանչեց Աստուած, փոքրիկ որբերը փոխւեցին յանկարծ, ու թեւեր առան, թռչուններ դառան:

Ու թեւեր առած, թռչուններ դառած,

Դեռ մինչև էսօր, ընկած սար ու ձոր,

Ծըւում են, մնչում,

Մէկ մէկու կանչում.

—Պօղոս, գտանք.

—Չէ. Պետրոս, գտանք.

—Չէ:

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ,

—Վայ-վայ, վնւյ-վնւյ...

31. Հ Զ Օ Ր Ը Ա Ր

Երբ իմ ծնողքս կամ ես եմ տկար,

Եւ կամ հանգիւղի մի այլ պատահար,

Երբ որ աշխարհի մէջ կայ ցաւ կամ սով,

Երբ որ մարդիկ են իրար հետ խռով,—

Այդ ամեն չարին ունիմ ես մի ճար,

Այդ իմ աղօթքն է ամենի համար:

32. ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Սողոմոնը տասներկու տարեկան էր, որ թագաւոր դառաւ, որովհետեւ իմաստուն էր, այսինքն՝ այնքան խելօք էր այդ հասակումը, որ մեծերն էլ նրա չափ խելք չունէին: Նա դեռ մի քանի օրւայ թագաւոր էր, որ նրա քաղաքում մի անսովոր բան պատահեց:

Մի սենեակում բնակում էին միասին երկու տէքրակին, երկուսն էլ ծծկեր մանուկների մայրեր: Մի գիշեր նրանցից մէկը՝ ծիծ տալու ժամանակ՝ այնպէս խորքնի մէջ էր մտել, որ իր բոլոր ծանրութիւնովը ընկել էր օրօրոցի վրայ, որից երեխան կտրել էր շունչը: Հէնց որ աչքը բաց է անում մայրը, տեսնում է որ երեխան մեռել է, տէքրակնով կենդանի երեխան առնում է դնում իր օրօրոցումը, իսկ մեռածը դնում նրա տեղը:

Կենդանի երեխայի մայրը որ վեր է կենում առաւօտը և տեսնում մեռած երեխային իր օրօրոցումը, իսկոյն նկատում է, որ նա իր երեխան չէ: Մրա վրայ երկու մայրերի մէջ վէճ ու կռիւ է սկսւում և ամեն մէկը պնդում է, որ իր մանուկը կենդանին է և ոչ մեռածը: Բանը դատի է հասնում, բայց դատաւորները չեն կարողանում հասկանալ, թէ բողոքաւոր մայրերից որն է արդար և որը մեղաւոր:

Վերջապէս գործը հասնում է թագաւորին: Մայրերին հարց ու փորձ անելուց յետոյ Սողոմոն իմաստունը

հրամայում է, որ կենդանի երեխային կիսելով երկու բա-
ժին անեն և կէսը մէկ, կէսը միւս մօրը տան:

Այս վճիռը որ լսում են՝ հարազատ մայրը թագաւո-
րի ոտներն է ընկնում և աղաչում, որ երեխան տան
միւսին, միայն թէ կենդանի մնայ, իսկ միւսն ասում է.
«շատ լաւ, թող կատարւի թագաւորի վճիռը»:

— Հարազատ մայրը չի ուզենալ իր զաւակի մահը:
Տըւէք երեխան այն մօրը, որ չի ուզում նրա մահը, իսկ
միւսին պատժեցէք, հրամայում է իմաստուն թագաւորը:

33. ԿԱՄԱԿՈՐ ՍԱՅԼԱՊԱՆՆԵՐ

Երկու սայլապան ճանալի նեղ տեղումը դէմ առ դէմ
եկան: Նրանցից մէկը գնում էր քաղաք, իսկ միւսը՝ տուն:
Մէկը բղաւում է.

— Ճանապարհ տուր, ես շտապում եմ, քաղաք պի-
տի գնամ շուտով:

Իսկ միւսը գոռում է.

— Ես աւելի եմ շտապում, պէտք է շուտով տուն
գնամ:

Այսպէս յամառել էին երկուսն էլ և երկար ժամա-
նակ բղաւում էին:

Բարեբախտաբար մի երրորդ գիւղացի հանդիպեց
դրանց և ասաց.

— Իմ կարծիքով՝ ով ուզում է աւելի շուտ տեղ հաս-
նել, նա աւելի շուտ պէտք է ճանապարհ տայ միւսին:

Այս որ լսեցին կամակոր սայլապանները, երկուսն
էլ կտորւեցին և ամեն մէկը նրանցից շտապեց միւսին
ճանապա տալ շուտով:

34. Բ Ա Ր Ի Գ Ո Ր Ծ

Սարի լանջում, ժայռի տակ,
Ջուր էր բրդխում սառնորակ,

Եւ ցրւելով խոտերում,
Ի գուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գուշ
Շինեց հովիւն ու տարաւ,
Խաղ ասելով նա անուշ,
Ջրեց հօտը իր ծաղաւ:

Պախըն անցաւ այն սարից,
Շողից հանած չոր լեզուն,
Կուշա կուշա խմեց աղբիւրից,
Ապա նայեց Աստրծուն:

Անցւորն եկաւ տօթակէզ,
Սառն աղբիւրը որ տեսաւ,
Գլխարկն առաւ ու չորեց,
Խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ապա թէ իր օրհնանքը,
Մաղթեց մարդը այն բարի,
— Բո շինողիդ օր-կեանքը
Ջրի նման երկարի...

35. ՎԱՐԴԵՆԻՆ ՈՒ ՓՇՆԵՆԻՆ

Վարդենին ու փշենին բուսել էին միատեղ: Մի օր
փշենին ասաց իր դեղեցիկ հարևանին.

— Բարեկամ, համբերութիւնդ ինձ զարմացնում է.
ինչո՞ւ չես պատժում քո փշերով այն մեղուններին, որոնք
հոտըդ ու հիւթըդ ազահաբար ծըծում են տըղտըղալով:

— Ինչո՞ւ պատժեմ, հեղութեամբ պատասխանեց վար-
դենին, չէ որ իմ հիւթից նրանք անուշ մեղր են պատ-
րաստում:

36. Ա Ռ Ա Ծ Ն Ե Ր

Մի ծաղկից օձը թոյն է շինում, մեղուն՝ մեղր։—
Արած լաւութիւնը չի կորչիլ։— Ինչ որ ցանես, այն կը-
հնձես։— Տաշած քարը գետնին չի մնալ։

37. Կ Ը Տ Ե Ն Ի 1

Աքիւր նանը գոգնոց կապած,
Թոնրի ափին ամուր նստած,
Գունդ խմորը դրած դափին 2,
Կողն է տալիս թոնրի պատին։
Բայց խմորը վատ լինելով՝
Թոնրին կպած շատ չի մնում,
Յանկարծ պատից գջրլւելով՝
Թրմփում է, մոխիրն ընկնում։
Ախ է քաշում Աքիւր նանը,
Տեսնելով որ լաւ չի բանը,
Հացերը չեն մնում ողջ-ողջ,
Կըտենի են դառնում ամբողջ։
Նանի սիրտը մըմնջալիս՝
Ժամհար Մօսին ձայն է տալիս,
«Դճրմի Աստուած, Աքիւր նանի,
«Թաժա հաց բեր, Մօսին տանի,
«Որ ամեն օր եկեղեցում
«Հոգուդ համար աղօթք անի»։
Նանն ընտրում է մի կըտենի,
Ինչպէս կարմրած լաւ կրկենի 3,
Եւ տալիս է ժամհար Մօսուն,
Իրանց ժամի ժիր մըղղըսուն։
«Այս լաւ դառաւ որ սա եկաւ»,
Աքիւր նանի մաքոյն անցաւ.
«Այսօր ժամ չեմ գնացել ես,
«Թող հոգուն վարձք լինի այսպէս.

«Ով գիտէ հէնց դրանից է որ՝
«Կըտենի դառաւ հացս այսօր»...

1. Արտենի—կուտ հաց—կուտանա. Թոնրից վայր ընկած ու նրա
շեղջումը թխած։ 2. Գափ—տէփ, որի վրայ են դնում և բաց անում
խմորի գունդը և նրանով էլ զարկում Թոնրին, կողն են տալիս։ 3. Կրկենի—
կարկանդակ—քեօմբա, մոխրում թխած հաց։

38. Հ Ա Յ Թ Ո Ի Խ

Հացթուխն է այն ալիւրոտ մարդը,
Որ գիշերն երս չունի քուն, դադար,
Խմորի տաշար առաջը դրած՝
Ալիւր է մաղում, մաղում անդադար։
Երկար ժամանակ կուչ-ձիգ անելով՝
Հունցում է խմորը, երեսը ծածկում,
Թոնիրը վառում, պառկում մի անկիւն,
Մինչև դալիս է խմորը՝ բարձրանում։
Խմորը եկաւ, թոնիրը տաքցաւ,
Եւ մեր հացթուխը տեղից վերկացաւ,
Խառնեց կրակը, հաւաքեց մոխիր
Ու տաշաի գիմաց նորից նա անցաւ։
Կտրում է խմորը, շինում գնդակներ,
Կտաւի վրայ կարգով շարաւորում,
Գնդակը վերցնում, չոքում թոնրի մօտ
Ու մէկ-մէկ կարմրած պատին կըպցնում։
Հացը թխում է, փքում, կարմրում,
Եւ մեր հացթուխը, գլխովայր կախած,
Մի կողմից հանում, միւս կողմից շարում,
Մինչև որ բոլոր խմորն է պըծնում...
Լոյսը բացեցաւ. նա էլի կանգնած
Տաշաի առաջին, մազն է իր ձեռքում,
Տխուր երեսով ալիւր է մաղում,
Ալիւր է մաղում ու խոր հառաչում...

39. Լ Ը Ի Ա Յ Ա Ր Ա Ր

Լուսաբացին՝ քաղաքում, մի մեծ կապոց դրած ուսին,
Շտապելով գնում է լրացարար մի խեղճ կին:
Նա տանում է հարստի կեղտոտ շորեր լալու,
Նրա տըլած վճարով իր որբերին պահելու:
Այդ արհեստը իր համար գործ է դնում այն օրից,
Երբ նա զրկեց թե-թիկունք իր քաջ մշակ ամուսնից:
Ահա հասաւ իր տունը, մեծ կաթսայով շուր դրաւ,
Կրակ վառեց օջախում ու կապոցը բաց արաւ:
Առաջ քաշեց տաշտակը, սոսթեց իրեն թեւերը,
Սապոն, լեղակ պատրաստեց ու լացքն սկսեց:
Ճլը՛ղղ-պլը՛ղղ, ճլը՛ղղ-պլը՛ղղ, նա սապնում է եռանդով,
Շորը կոխում ջրի մէջ, ճմուռում, հարում ձեռներով:
Եռման ջրից քերձում է նրա ձեռքի թոյլ կաշին,
Կռնալուց՝ կասես թէ՛ դուրս է գալիս իր հողին:
Բայց նա ցաւին չի նայում, ճլըղղ-պլըղղ՝ սապնում է,
Մինչև շորի բոլոր կեղտ ջնջւում, մաքրւում, սրբւում է:
Երբ լացքը մի առ մի շուրն է քաշում, լեղակում,
Մզում, բակում թառ տալիս, չորանալուց հարթուկում:
Նրա մօտիկ դրացիք, հանդիստ պառկած անկողնում,
Վաղուց արդէն քնի մէջ երրորդ երազն են տեսնում:
Այսպէս խղճուկ այս կինը, ամիս, տարի, տարիներ,
Լացքի տակ տանջւելով՝ անցնում է իր սև օրեր:

40. Շ Ա Պ Կ Ի Ե Ր Գ Ը

Մասները թմրած, յոգնած են սաստիկ,
Արտեանունքը և՛ խոնջ, և՛ կարմիր,
Թերմաշ շորերով նստած է մի կին,
Նստած կարում է եռանդոտ ու ժիր.

Կարիր ու կարիր...

Սովատանջ, հալ ու մաշ, վշտակիր...
Հեծում է, երգում տխուր ու վհատ

«Մի շապկի մասին» այդ կինը աղքատ:
Աքլորի կանչին դարթնում է քնից՝
Աշխատիր, աշխատիր, աշխատիր,
Աստղեր փայլում են յարկի ճեղքերից՝
Դէհ, աշխատիր, աշխատիր, աշխատիր...
Եւ տանջւի ինչպէս քրիստոնեայ մի կին՝
Բարբարոս քրդի ձեռքին միշտ գերի.
Աւաղ. մի գերի յուսահատ ու խեղճ,
Նրբա ճանկերից փրկութիւն չունի:
Աշխատիր, աշխատիր, աշխատիր,
Մինչդեռ չէ յաղթել քեզ քունը յամառ.
Աշխատիր, աշխատիր, աշխատիր,
Քանի աչերդ չեն մարած իսպառ.
Շուլակիր, վրակարիր,
Խըծըպիր, պատկարիր՝
Մինչ շապկի վրայ ընկնես քնահար,
Եւ երազիդ մէջ կարես անդադար:
Ոհ, մարդիկ, դուք որ ձեր շուրջը ունիք
Քաղցրիկ մայր ու քոյր, կին ու ազգականք,
Ա՛խ, դա կտաւ չէ, որ դուք մաշում էք,
Այլ չարքաշ ու խեղճ մարդկային մի կեանք.
Կարիր ու կարիր...

Կարում եմ սովատանջ, վշտակիր,
Միաժամանակ շապիկ ու պատան
Եւ ամեն բոպէ ըսպատում մահւան:
Բայց, առա՛, ինչո՞ւ մահից վախենամ,
Թէկուզ այդ հիւրը գար ինձ մօտ այսօր.
Ձէ՛ որ ես մահու հրեշտակի նման
Մի չոր կմախք եմ—լոկ մորթ ու ոսկոր...
Հիւժւած մի մարմին, չարատանջ մի կեանք,
Կտոր հացից զուրկ և ծոմ օրն իբրեւ.
Ա՛խ, ո՞վ Տէր, ինչո՞ւ այդպէս թանգ...
Իսկ այսպէս է՞ ժամն՝ իմ միսն ու արիւն.
Աշխատիր, աշխատիր, աշխատիր,
Այս ծանր ժամերը, աւաղ, վերջ չունին.
Իսկ ի՞նչ է վարձքը—չոր հացի փշրանք,

Անպէտք ցնցոտիք, յարդէ անկողին.
 Վերը՝ խախտւա յարկ, ցածը՝ մերկ յաւաակ,
 Սեղան ու աթոռ թոյլ ու հասարակ.
 Լաւ է որ գոնեա
 Մերկ պատի վրայ
 Յաճախ տեսնում եմ ըսուերն իմ միակ:
 Աշխատիր անխոնջ, տքնիր ժամէ ժամ
 Եւ միշտ նստակեաց գործիր օրավարձ,
 Ինչպէս յանցաւոր մի տաժանակիր՝
 Աքսոր ուղարկւած անյոյս ու անդարձ:
 Շուլալիր, վրակարիր,
 Խրճրակիր, պատկարիր,
 Թափիր վերջին ճէգ, գործիր անձանձիր
 Մինչև գրլուխդ թեքւի ուժասպառ
 Եւ սիրտ ու ձեռքդ թուլանան խալառ:
 Կարիր ու կարիր և ցուրտ ձմեռը,
 Նոյնպէս դարնանը—օրեր գովարար,
 Երբ ծիծեռնակը գալիս է նորից՝
 Գարնան վերադարձ տօնելու համար.
 Իսկ ձագուկները խուցիս ցեքին տակ
 Միշտ ճուղղում են իրանց մօրը հետ—
 Կարծես իբար մէջ պայման են դրած
 Ինձ կոնակ ցոյց տալ և ծաղրել յաւետ:
 Ա՛խ, մէկ դուրս գայի թարմ շունչ քաշելու:
 Ի՛նչպէս բուրում են վարդերն անուշակ...
 Միայն երկինքը լինէր իմ վըրայ,
 Միայն դալար խոտ իմ ոտքերիս տակ.
 Ո՛ւր էր գէթ մի ժամ ըզգայի այնպէս,
 Երբ դեռ փոքր էի՝ գոհ ու բերկրալից—
 Հիմիկւայ նըման երկիւղ չունէի,
 Թէ մէկ ճեմելով կը զրկւեմ ճաշից:
 Ո՛հ, թէկուզ մի ժամ, միայն մի վայրկեան
 Հոգիս չըտքնէր ճնշող բեռան տակ.
 Աւանդ, յոյս չըկայ մի վայրկեան անդամ,
 Հոգսը խըլում է ողջ իմ ժամանակ.
 Գոնէ արցունքով սիրտս ամոքեմ,

Բայց ոչ... շուտ պէտք է վերջանայ այս կար.
 Արցունք, կանգ առէք—ինձ մի խանգարէք,
 Թէ չէ, չի լինիլ կարը միաշար:
 Մատները թմրած, յոգնած են սաստիկ,
 Արտեանունքը և խոնջ, և կարմիր—
 Հնամաշ շորերով նստած է մի կին,
 Նստած՝ կարում է եռանդուն ու ժիր.

Կարիր ու կարիր...

Սովատանջ, հալումաշ, վշտակիր—
 Հեծում է, երգում հեզ ու լալազին.
 Ա՛խ, թէ գէթ համներ վէս հարուստներին
 Այս կնոջ երգը «մի շապկի» մասին:

41. ՊԱՌԱԽԻ ՀԱԻԸ

Հաւը օրական մի ձու էր ածում պառաւի համար:
 Բայց պառաւն ազան էր. նա մտածեց. «Եթէ հաւիս շատ
 կուտ տամ, նա մի ձուից աւելի կըտայ»: Եւ սկսեց կուտ
 շատ տալ, որից հաւը շատ գիրացաւ և ձուից կտրւեց:

42. Կ Թ Ի Կ Ո Վ

Կթի կովը օրական մի կճուճ կաթն էր տալիս տի-
 րոջը: Մի անգամ տէրը միտք արաւ, թէ ինչու պէտք է
 կթել ամեն օր և կաթը հաւաքելով թըթւեցնել, խնոցի
 հարելու համար, աւելի լաւ չի՞ լինիլ՝ շաբաթը մի անգամ
 կթել և եօթն օրւայ կաթը միանգամից ստանալ: Այսպէս
 էլ արաւ, եօթն օր չըկթեց, բայց ութերորդ օրը որ ու-
 ղեց կթել, կովն էլ կաթ չըտուաւ, արդէն ցամաքել էր:

43. ՇՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

I

Ժամանակով
Կատունն ճոճն էր,
Շուկն էլ զլխին
Գլակ չուկէր,
Միայն զիտեմ ոչ
Որդեանց որդի,
Ճանկել էր մի
Գառան մորթի:
Եկաւ մի օր
Չմեռնամբարին,
Կատուի կուշար
Տարաւ մորթին:

— Բարեաշտողում,
Ո՛ւստա փիսօ,
Գլուխս մըսեց,
Ի սէր Ասծոյ,
Առ էս մորթին
Ու ինձ համար
Մի զգակ կարի
Գլխիս յարմար:
Վարձիդ համար
Միամիտ մնա՛,
Համա-համա
Շատ չուշանայ:

— Աչքիս վրայ,
Քեռի Քուկի,
Մի զգակ ա,
Հօ մի բուրբ չի,
Քու թանգազին
Խաթեր համար,
Ուրբաթ օրը
Համեցէք տար:
Փողի մասին
Աւելորդ ա,
Մեր մէջ խօսելն
Էլ ամօթ ա.

Ինչ մեծ բան ա, ա՛յ հէր օրհնած,
Միայն, միայն մի զգակի վարձ:
Ուրբաթ օրը քեռի քուկին,
Ցրաից սառած բաց-բաց կուճին
Թափ-թափ տալով՝ ծանդրը ու մեծ,
Ուստա Կատուի շէմքում կանդնեց,
Ու բարձր հաչեց.
— Ուստէն ո՛ւր ա... փափախս ո՛ւր ա.
— Մի քիչ կացի, հրէս կերեալ,—
Պատասխանեց կատուի ձաղը,
Որ մակ էր պատի ծակը:

II

Ուստէն եկաւ քուրքը հաղին,
Շանը տեսաւ... բեղի տակին
Իրէն-իրէն քիչ փնթփրնթաց,
Ու մուշտարու վրայ թնդաց.
— Ցուրար տարա՛ւ... վա՛հ, տնաշէն,
Ձեռ թող անում մի շունչ քաշէն.
Հեշտ բան հօ չի՞, դեռ հիմիկս եմ
Ցրցամ տըւել, որ ըսկըսեմ.

— Դէ, հէր օրհնած, ըտէնց ասա,
Էդ բարկանալդ էլ ընչի՛ս ա:
Փող եմ տըւել, վախտին կարի,
Թէ չէ՛, ասա՛ է՛ղուց արի:
Համ ասում ես, համ չես կարում,
Համ բարկանում, վրէս զոռում,
Համ-համ, համ-համ,
Քա՛մնի, տխալէր, դնամ ու զամ...
Ասաւ շունը ու նեղացած,
Վերադարձաւ գլուխը բաց:

III

Մին էլ եկաւ, դարձեալ չըկար.
Էս անգամը դիպան իրար.
Էլ անպատիւ, անկարգ խօսքեր,
Էլ հին ու նոր, էլ հէրն ու մէր.
Էլ զող կատու, էլ քաչալ շուն...
Բանը հասաւ գիւնաբաշուն.

Շունը մինչև վնաս, եկաւ,
Ուստա կատուն կոտորն բնկաւ,
Գլուխն առաւ ու մի զիշեր,
Հայտէ, կորսաւ, էն կորչին էր...

IV

էն օրւանից
Մինչև օրս էլ
Շունն էս բանը
Չի մոռացել.
Նա մաքուծը
Դեռ պահում ա.
Որտեղ կատին
Պատահում ա,
Վեր ա թռչում,
Վարաց վազում,
Իրեն մորթին
Ետ ա ուզում.
Իսկ սևերես
Կատուն յանկարծ

Ետ ա դառնում ու բարկացած՝
Թրքախառը փրշտացնում,
Շան մրուրթը թացացնում,
Միթամ թէ՛ տես, հէնց հիմիկս եմ
Յրցամ տրւել, որ ըսկըսեմ:

44. ԵՐԵՒԵԼԻ ԽՈՀԱՐԱՐ

Ազան հրամայեց իր նոր վարձած սպասաւորին, որ
մի քանի ձու խաշէ, իսկ ինքն սկսեց լրագիր կարգաւ:
Կէս ժամ անցած՝ կանչեց ծառային և ասաց՝ շուտ բեր,
միթէ պատրաստ չէ դեռ, տես, պինդ չլինի եփած, այլ
փափուկ: Ծառան գնաց և մի ձու հանեց կոտրեց, տե-
սաւ որ պինդ է, շարունակեց եփել որ փափկի: Մի կէս
ժամից ազան էլի կանչեց և հարցրեց, թէ չեփւեց միթէ:

— Ո՛չ, ազա, պատասխանեց ծառան, դեռ չի փափ-
կել...

45. ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Մեղանում ասում են. «Ով որ ընկուզենի բուսցնի,
նրա պտղիցը չի ուտիլ», որովհետեւ մի քանի տարի է
տևում մինչև նրա պտուղ տալը:

Քասի ապէրը սովորութիւն ունէր ամեն տարի ըն-
կոյգներ ցանելու, և արդէն նորաբոյս ընկուզենիներ ու-
նէր մի քանի մարդ, որտեղից հանում ու տնկոտում էր
այդու ամբերում:

Քասի ապօր հարևան Կիրակոսը, որ թէև դեռ երի-
տասարդ, բայց մի անհեռատես և ծոյլ մարդ էր, ծիծա-
ղում էր ծերունու վրայ և ասում.

— Ա՛յ հալւոր, ինչո՞ւ ես չարչարում, ոտիդ մէկը գե-
րեզմանումն է, դու հօ դրա պտղիցը չե՞ս ուտելու, էլ
ո՞ւմ համար ես տնկում այդ ծառերը:

— Քեզ համար եմ տնկում, Կիրակոս, քեզ համար,
պատասխանում է ալւոր Քասին, — քեզ ու քեզ նմաննե-
րի համար եմ տնկում, որ սրա պտղիցն ուտէք և ինձ
ողորմի տաք:

46. ԱՌԱԾՆԵՐ

Մարդ չըլայ, որ իր տնկած ծառը չըսիրի:— Իր
տնկած ծառի պտուղն ուտիլը աշխարհք աժի:— Մարդու
տնկած ծառը իր զաւակն է, երկուսն էլ պահել պահ-
պանել են ուզում, երկուսից էլ բարի և առատ պտուղ է
սպասւում:— Ամեն ծառ իր պտղիցը կըճանաչւի:— Պտղա-
տու ծառը ճղները քաշ կըզցի (խոնարհ կըլինի):— Պըտ-
ղատու ծառին բար գցող շատ կըլինի:— Լիքը հասկերը
գլխները կուացնում են, իսկ դատարկները՝ ցից են պա-
հում:

47. Ծ Ա Ռ Ի Կ

Ա՛յ նորատունկ իմ ծառիկ,
Շիւեր արա գեղեցիկ,

Արմատ ձգէ դու հողում,
Որ չըշարժէ քեզ մըրիկ:

Ես ամեն օր քեզ համար
Ջուր կըբերեմ սափորով,
Եւ քո տակը կըփորեմ,
Որ զօրանաս դու շուտով:

Ծաղիկ, տերև ու պտուղ
Թող զարգարեն քո ճիւղեր,
Նրանց վրայ թող երգեն
Անոյշ ձայնով սոխակներ:

Հաստացրո՛ւ քո բունը,
Այն ժամանակ փոթորիկ
Թող մոնչէ, որոտայ,
Զի զնասիլ քեզ, ծառիկ:

48. ԾԱՌԵՐԻ ՎԷՃԸ

Ծառերը վիճում էին միմեանց հետ, թէ իրանցից ո՞րն է լաւը: Կաղնին ասեց.—Ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ, իմ արմատը շատ խոր է թաղած գետնի մէջ, բունս հաստ է, գազաթս մինչև երկինք է հասնում, իմ տերևներս շատ գեղեցիկ են, և ճղներս կարծես երկաթից լինին ձուլած: Ես փոթորիկների առաջ չեմ խոնարհում, մըրկի առաջ չեմ թեքւում:

Խնձորենին լսեց կաղնու խօսքերը և ասեց.—Շատ էլ մի պարծենար, սիրելի կաղնի, որ դու այդքան մեծ ես ու հաստ. դու այս ասա, թէ քո պտուղն ո՞վ է գործածում բացի խոզերից, իսկ իմ կարմիր ու սպիտակ խնձորները ամեն սեղանի վրայ փառաւոր տեղ ունին:

Լսում է մայրին, շարժում է փշոտ գլուխը և ասում.—Սպասեցէք մի քիչ, շուտով կըգայ ձմեռը և դուք երկուսըդ էլ կըմերկանաք, իսկ ինձ վրայ կըմնան իմ կանաչ փուշերը: Առանց ինձ՝ ցուրտ երկիրներում ապրել

անկարելի է. ինձանով մարդիկ տաք բնակարաններ են շինում և իրանց կրակը վառ պահում:

Այս վէճը լինում էր հիւսիսային ցուրտ երկրի ծառերի մէջ, որոնք մեր տաք երկրի բազմատեսակ պտղատու ծառերի մասին տեղեկութիւն չունին: Մարդ իմանայ, ի՞նչ կասէին մեր դեղձին ու ծիրանին, մեր ընկուզենին ու շագանակենին, մեր նռնենին ու թզենին, և բոլոր միւսները:

49. Գ Ի Ի Ղ Ո Ի Մ Ը

Գիւղից վերև, ճանալի վրայ տերևախիտ մի ծառ կայ, Անտառիցը նա գատւած, մարդու կացնից ազատւած, Դեռ կանգնած է և շոգին հով է տալիս մշակին, Իսկ նրանից ոչ հեռու, մի լեռնային պարզ առու, Դուրս գալով մութ ծըմակից՝ խոխովում էր փրփրալից: Սակայն նա չէր շատ էլ խոր, երբ դառնում էր ճիշտ կէսօր, Եւ մենք տալից նեղանում, գնում էինք լողանում: Խաղում էինք, վազվզում գոյնգոյն մանրիկ աւազում: Եւ մեր ճիշդ մանկական միանալով մի առ ժամ, Այն վրտակի աղմուկին, խաղաղ, հանգիստ հովիտին, Կենդանութիւն էր տալիս, ան, որքան էր դիւր գալիս. Երբ որ տկուր խումբը մեր աղաղակով վազում էր: Թիթեռնիկի ետևից, որ թռչում էր թփերից. Եւ միշտ յոգնած ժամանակ հանգչում էինք ծառի տակ:

50. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻ ԿՏԱԿԸ

Մի ծերունի պարտիզպան շատ անգամ ասում էր որդոցը, որ ջանասէր լինին, բայց որդիքը ծոյլ էին և ականջ չէին դնում: Երբ ծերունին զգաց, որ մահը մօտ է, կանչեց որդոցն ու ասաց.

—Սիրելի զաւակներս, իմ ունեցած չունեցածս այս տունն ու պարտէզն է. ուրիշ բան չունիմ որ ձեզ թող-

նեմ: Բայց պարտիզոն մի պապից ու հօրիցս մնացած գանձ կայ թողած, եթէ լաւ փորէք, փորփրէք, անշուշտ կը գտնէք:

Ծերունու մահից յետոյ որդիքն սկսեցին փորփրել պարտէզը: Փորեցին, փորփրեցին, ոչինչ չը գտան, բայց հետեւեալ տարին ծառերն այնքան պտուղ տըւին, այնպէս առատ, որ երբէք տըւած չէին: Այդ ժամանակ միայն հասկացան տղէքը, թէ ինչ գանձ էր իրանց պապերի թողածը: Այնուհետեւ սիրեցին աշխատութիւնը և աշխատասիրութեամբ ապահով ապրելու հնարը գտան:

51. ԳՈՒԹԱՆԻ ԵՐԳԸ

Արի, գութան, վարի, գութան,
Օրն էկել է ճաշ դառել,
Առը շուռ տուր, խոփիդ դուրբան,
Օրհնեալ է Աստուած, հօրովէլ:

Քաշիր, եզր, ուսիդ մատաղ,
Քաշիր, քաշենք, վար անենք,
Ճիպտին արտ, քշիր, հօտաղ,
Մեր սև օրին ճար անենք:

Պարտքատէրը գանգատ գնաց,
Քեօխէն կը գայ, կը ծեծի,
Տէրտէրն օրհնեց, անվարձ մնաց,
Կը բարկանայ, կանիծի:

Էն օրն էկան թովջի արին,
Հարկ են ուզում տէրութեան,
Ի՞նչ տամ կօռին ու բէգառին,
Վարի, վարի, իմ գութան:

Չեղքս պակաս, ուժըս հատած,
Հազար ու մի ցաւի տէր,
Ինձ են նայում մերկ ու սոված
Մի տուն լիքը մանուկներ:

Արի, գութան, վարի, գութան,
Օրն էկել է ճաշ դառել,
Առը շուռ տուր, խոփիդ դուրբան,
Օրհնեալ է Աստուած, հօրովէլ...

52. Ե Ր Կ Ր Ա Գ Ո Ր Ծ

Ո՛հ, երկրագործ, երկրագործ,
Քանի սիրուն է քո գործ:

Արևը չը ծագած՝ մաճն է քո ձեռքիդ, եօթը գոյգ եղ,
գոմէշ լծած գութանիդ, ծրում ես, պատուում դու կոշտ
ու խոպան, լեռներ ու ձորեր, անդ ու անդաստան:

Ցանում ես ցորեն, կորեկ ու դարի, հաճար ու վարսակ,
բրինձ ու բամբակ: Ծլում են, ծաղկում ճակտիդ քրախնքով քո
վարած դաշտեր, որ լի էր փշով:

Անցնում է գարուն, ոսկեգօծ հասկեր լցւում, ծածկւում
են քո սիրուն արտեր, քամին փչում է, արտը տատանում,
կարծես նոր-հարս է, հօրանց է գնում:

Հասնում է ամառ. մանգաղը ձեռքիդ, հնձում ես, հնձում,
խուրձեր կապտում, խուրձերը բարդ-բարդ սայլով ու ձիով
կրում ես, բերում կալումըդ դիզում: Հաշան ես անում,
կասում ու քամում, մաքուր ցորենը տանըդ ամբարում,
իսկ չոր դարմանը՝ ձմեռան պաշար՝ անասնոց համար
մարաքդ լըցնում:

Եւ երբ փչում է ցրտաշունչ ձմեռ, խրճիթում նըստած,
քո խովն ես սրում, արօր ու գութան սարքում,
պատրաստում, և գարնան գալուն նորից սպասում:

Ո՛հ, երկրագործ, երկրագործ,
Քանի սիրուն է քո գործ:

53. ՀԱՍՍՈՒ ԵՐԳԸ

Ահա ծագեց կարմիր արև,
Տաք և պայծառ է օրը,

Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
Առաջ տարէք արօրը:
Վարը վարենք, ակօս ծրենք,
Խոր ակոսներ հողի մէջ,
Սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
Խուրձեր դիզենք կալի մէջ:
Կըգայ ձմեռ, մենք վախ չունինք,
Ուրախ կանցնի մեր օրը,
Ուտելու միշտ պաշար ունինք,
Երբ լիք լինի մեր հօրը:
Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
Շուտով վարենք արտերը,
Թող՝ էլ չասեն մեր դրացիք,
Ծոյլ են Հասօյի եզները:

54. ԳԵՂՋԿՈՒՀՈՒ ԵՐԳԸ

Այ մարդ, այսօր շատ քնեցար, ննջեցիր,
Առաւօտեան հով ժամանակն անցուցիր,
Արեգակը ծովի ծայրէն ծագել է,
Զերմութիւնը ձորն ու դաշտը փուել է:
Ընկերներըդ վաղ արտերը գնացին,
Յորեն, գարի գերանդիով հնձեցին:
Խուրձ կապեցին, բարդ բարդեցին դաշտումը,
Նստան հանգչիլ կաղնիների հովումը:
Այ մարդ, վեր կաց, սառը ջրով լըւացւիր,
Գօղիդ կապէ, գերանդիդ առ, դաշտ հասիր,
Քանի հով է, հունձըդ հնձէ արտումըդ,
Հունձըդ հնձէ, մի ծուլանար գործումըդ:
Խուրձըդ կապէ, բարդըդ բարդէ, տուն արի,
Հանգստացիր, երբ քո հունձըդ կատարի:
Բեր գերանդիդ, կախէ պատին քո տանը,
Ես իրիկւան կըպատրաստեմ սեղանը:
Ի՞նչ ես պառկել ի՞նչ ես քնել, սիրական,
Արեգակի շողքը հասաւ մեր դռան,

Մի ծուլանար, ժամանակըդ խնայէ,
Այն պիտի մեզ բոլոր ձմեռը կերակրէ:

55. Ա Մ Պ Ե Ր

Ամպեր են վազում բարձր լեռներից խիստ քամու
ձեռից, փախչում, գնում են, կարծես խրանում են ծա-
րաւ արտերից:

Կացէք, այ ամպեր, ինչո՞ւ էք փախչում, անձրև չէք
թափում, մեր ծարաւ արտեր՝ օրեր համբելով ձեզ են
սպասում:

Քամի, դու քամի, խղճա՛ արտերին, թող այդ ամ-
պերին. թող կանգնեն, թափեն անձրևի շիթեր, ջրեն
մեր արտեր:

Քամին հանդարտւեց, մեղմ անձրև թափեց, արտե-
րը ջրեց: Արտը բարձրացաւ, ցօղուն արձակեց ու հաս-
կեր բռնեց: Գիւղացին գնաց, տեսաւ ու խնդաց խնդաց,
ու ասաց.—

Փռօք բեզ, ով Աստուած,
Որ տըւիր մեզ հաց,
Զըթողիր քաղցած:

56. ԵՂԻԱՅԻ ՀԱՆԱԲԸ

Մէկ օր Եղիան վերելից կանչեց և մարդկանց յայտ-
նեց, թէ այսուհետև ձեզ չեմ օգնելու, անձրև չեմ տա-
լու: Այս ասաց թէ չէ՝ երկինքը կապեց, էլ ոչ մի կա-
թիլ անձրև չըկաթեց:

Եւ այնուհետև աղբիւրը լռեց, առուն ցամաքեց,
վարդը թառամեց, անտառը դեղնեց, դաշտը սևացաւ,
արտը չորացաւ, անասուն և մարդ, թռչուն ու գազան,
անջուր մնալով՝ ուշաթափ եղան:

Եղիան որ տեսաւ, թէ ինչ բան եղաւ, ծիծաղը եկաւ
և ծիծաղեցաւ... բայց ինչպէ՞ս ծիծաղ... այնպէս որո-

տաց որ երկինք գետինք թնդաց, զղըրդաց. սև ամպերն
իբար այնպէս զարկեցին, որ փայլակ կայծակ շանթեր
հանեցին: Երկինքը մթնեց, յորդ անձրև թափեց, նըւա-
ղածներին թրջեց, ողողեց և ուշքի բերեց:

Եւ այնուհետև սար ու ձոր զարթնեց. աղբիւրը քըլ-
քըլաց, առուն քըջքըջաց, շուշանը ծաղկեց, արտը կա-
նաչեց, արտուտը երգեց, աքլարը կանչեց, հաւը ձու ա-
ծեց, մաքին գառ ծնեց, գառը մորթեցինք Եղիայի հա-
մար, որ մեզ խնայի, էլ հանաք չանի:

57. ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԶՐԵՐ

Սարերի ձիւնը դեռ չի վեր կացել,
Բայց դաշտ ու հովիտ փթթել են, բացւել.

Ձիւնի ջրերը ուրախ քրքիջով
Յած են զլորւում հովիտի միջով,
Եւ ամեն մարդու համբաւ յանկալի,
Ամեն մանուկի աւետիս տալի.

— «Ահա կենսաբեր դարունը եկաւ,
Նոր հագի, նոր կեանք մեր երկրին տըւաւ,
Դուք էլ մանուկներ, նոր եռանդ առէք,
Գարնան ծաղկի պէս, դուք էլ ճոխացէք»...

58. Կ Ա Ր Կ Ո Ի Տ

Կանաչ անդամտանը ծփում է հանդարտ,
Հագիւ վրայից քամի է անցնում,
Գիւղացին գըւարթ, ուրախ ու հրապարտ
Նայում է արտին և չի կշտանում:

— «Դարձեալ մի ամիս քրտինք կըթափեմ,
Մինչև որ սիրուն իմ արտը հասնի,
Աղբիւրի վճիտ ջրով կըջրեմ,—
Եւ ոսկի հունձը պատշաճ կըլինի:
Բայց ան, մըրրիկը կուտակէ՞յ ամպեր,
Սև ամպերն անեղ ձայնով զոռացին»

Եւ տեղաց կարկուտ... Ո՛հ, ափսոս հասկեր.
Ջարգած զօրքի պէս գետին փռեցին...
Աստուծ իմ, այս ի՞նչ սև օր ինձ մթնեց,
Անբախտութիւնը իմ մէջքը կոտրեց.
Յոյսեր, չարչարանք,—բոլորը կորաւ,
Իմ սիրուն արտը կարկուտը տարաւ:

59. ԱՆՏԱՌՆ ՈՒ ՎՏԱԿԸ

Փոքրիկ վտակը, որ խոխոջելով հոսում էր խիտ ան-
տառի միջով, մի օր սկսեց տրտնջալ իր վիճակի վրայ:

— Ի՞նչ դժբախտն եմ ես, ասում էր ինքն իրան. այս
զգւելի անտառը ծածկում է ինձանից պարզ երկինքը և
թոյլ չի տալիս, որ արեգակի պայծառ ճառագայթները
և զովարար քամին ազատ խաղան ջրերիս հետ: Ո՛ւր էր
թէ մարդիկ կտրատէին, ոչնչացնէին այս վիթխարի ան-
տառը:

— Սիրելի գաւախ, պատասխանեց անտառը,—դու
շատ անփորձ ես և դեռ չես հասկանում որ իմ սուերն
է պաշտպանում քեզ և կենդանի պահում, եթէ ոչ՝ արևն
ու քամին քեզ կըշորացնէին:

60. Ա Ռ Ի Ա Կ

Լերկ քառաժայռից մի վճիտ առւակ
Բըղխում է մեղմիկ խոխոջ հանելով,
Խոր-խոր ձորերով հոսում են արագ
Փրփրած ալիքներն արծաթի փայլով:

Առաջ է վազում քաղցր շըշուկով
Դաշտեր, անտառներ և մարգեր մանում,
Եւ քըջքըջալով՝ վեր-վար ոտանելով՝
Գարնան կենսատու գալուստն աւետում:

61. ՀԱՅԻՈՐՆԵՐ

(Մանկական խաղ)

Ահա եկաւ խոտ հարողը,
Ուսին դրած գերանդին,
Բոլոր խոտը սա հարել է,
Բան չի թողել մեր հանդին:
—Այ խոտ հարող, ասա տեսները
Դու ի՞նչպէս ես խոտ հարում:
—Այսպէս ան, լաւ նայեցէք,
Ես այսպէս եմ խոտ հարում:

Հէպ, հօպ,

Հէպ, հօպ:

—Այ, ի՞նչ լաւ է, եկէք սովրենք
Մենք էլ այսպէս խոտ հարենք

Հէպ, հօպ,

Հէպ, հօպ:

Ահա եկաւ արտ հնձողը,
Ձեռքին փայտի մատնոցներ,
Պատրաստել է սուր մանգաղը,
Պէտք է հնձէ մեր արտեր:
—Հնձող եղբայր, ասա տեսները
Դու ի՞նչպէս ես հունձ անում:
—Այսպէս ան, լաւ նայեցէք,
Այսպէս եմ ես հունձ անում:

Հէպ, հօպ, հէպ...

Հէպ, հօպ, հէպ...

—Այ, ի՞նչ հեշտ է, եկէք սովրենք,
Մենք էլ այսպէս հունձ անենք,

Հէպ, հօպ, հէպ...

Հէպ, հօպ, հէպ...

62. ՏԻԿՆԻԿԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

Հոփսիկը նշանել էր իր մի աղջիկ տիկնիկին,
Պէտք է շինէր բահր ու բաժինք պէտք է զուգէր հարսնացւին.
Օր ու գիշեր աշխատում է մեր Հոփսոն անդադար,
Ինչէր ասես որ չի կարում կտորներից անհամար.
Տարիներով տանը պահած չըթի պատառ չըմնաց,
Ինչ կար մաշած կամ կիսամաշ, բաժինքումը կուլ գնաց.

Ահա եկան խնամիքը՝ Անուն, Եղսուն ու Նուշին,
Պիտի տեսներն նոր բաժինքը, որ պսակեն տիկնիկին.
Խնամիքը նստոտեցան տան դաւթումը ծալպատակ,
Հոփսոն նրանց թէյ է տալիս ինքնաեռից անյատակ:
Կտորած շիշ է ինքնաեռը, բաժակները խեցատներ,
Շաքարի տեղ քարի մանրուկը, բայց խմում են մեր հիւրեր:
Բաւականին օդ կուլ սըւին, կում անելով թէյի տեղ,
Իրանց օրում չէին խմած այսպէս եփած թէյ համեղ:

Պռօշները լըպստելով՝ թէյի սաքը վերցրին,
Տեսակ-տեսակ քաղցրաւենիք կտորած խոնչով մօտ բերին.
Մի խնձոր էր մաս-մաս արած, ինչպէս հաղորդ փրկութեան,
Գդալիկն էլ աւլի շիւղ էր, նրանով կերան քաղցրացան:

—Բաժինքը բեր, խնամի Հուռի,—ասաց մէկը նրանցից,—
Ութ տարեկան պառաւ Եղսուն, որ մեծն էր ամենից:
Հոփսիկը դրաւ մէջ տեղ մի բաւական մեծ բօխչա,
Առաջ հանեց ցանցով գործած մի մատնաշափ խալիչա,
—Շատ սիրուն է, ասաց Եղսուն, դալար կենան մատները,
Իսկ Աննիկը չըհաւանեց, թուխ են, ասաց, թելերը.
Բայց կողէնքին հաւանեցին, խաւ կտորից էր կարած,
Բալիշները բմբւով լցած, յուլունք կոճակներ արած.
Մախմուր երեսը մութաքի, արեւշուամի փնջերը,
Նախշուն վերմակը ատլասի իսպառ տարաւ խելքները:
—Ապրի, ապրի՝ Հոփսիկը,—մեր խնամիքն ասացին,
Ամեն կտոր վերցնելիս «բարով մաշեն» կրկնեցին.
—Տեսէք, ասաց Հոփսիկը, դեռ էլի կան շատ բաներ,
Մէջ տեղ բերաւ հաղար ու մէկ մանր-մփուր կտորներ:

Միպտակեղէն ունէր կարած մի դիւթինից էլ աւել,
Եւ այդ բոլորն ինքն իր-ձեռքով լրացել էր, օպլայել:
Քանի թղթի արկղիկներում բաներ ունէր դարստած,
Արծաթեղէն ու ոսկեղէն, բայց ոչ մետաղ ժանդոտած.
Սոխի կճպից ոսկեղէնն էր, սխտորինից արծաթին,
Փող էլ ունէր սոխի կճպից տասը ոսկի շատ գեղին...

— Դէ բեր, դէ բեր մեր հարսնացուն,
Տեսնենք ինչպէս ես գուգել:
Տեսան հարսին, շատ սիրուն էր, բայց սկսան շրջնջել.
Խնամիքոնց մէկն ասում էր,—դեղ է քսել երեսին,
Միւսն ասում էր,—ոչ, երեսը դէմ է արել կրակին:
—Տեսէք, ասաց Հռիփսիկը, ահա աղջիկ փաշ-փաշա,
Ունքերը խառ աբրէշում է, նախշուն աչքերը շուշա.
Կրծքի քորոցն աղամանդ է, իսկ ճակտինը՝ զուտ ոսկի,
Անկշի օղերը զմբուխտ են, մատնիքները փիրուզի.
—Շատ մի գովիր, քորոցներ են տեսակ տեսակ գոյներով,
Անցեալ օրը չարչի Գէւոն տասն էր տալիս մի հացով...

—Բաւական է, բերէք տղին, նստեցրէք միասին,
Նարօտ բերէք կանաչ-կարմիր, կապենք վզերն երկուսին:
Նզսօն հանեց իր ծոցիցը մեր տիկնիկի նոր փեսան,
Մէկն իր ձեռքը գուռնա շինեց, «գո՛ւ-գո՛ւ» կանչեց բար-
ձրաձայն...

Հաւքւեցին աղջիկ, տղայ, երգ երգեցին, պարեցին,
Ինչպէս կարգն էր հարսանիքի՝ պակաս բան չըթողեցին:

Խաղացէք, ո՛վ մանուկներ, շատ խաղացէք,
Միայն տիկնիկ և թէ բաժինք՝ ձեր իսկ ձեռքով շինեցէք...

63. ՏԱՏԻԿԻ ՀԷՔԻԱԹԸ

Տաթիկը գնաց պահարանից խնձորներ բերաւ թոռ-
ների համար, ամեն մէկին մի խնձոր տրւաւ, մէկն էլ իր
համար դրաւ սեղանի վրայ, ու ինքն սկսեց իր գուլբան
անել.

—Աշոտ, տաթիկի խնձորն ինչ լաւն է, է՞, ասեց
Սուրէնը:

—Տաթիկն ինչ կանէ խնձորը, պատասխանեց Աշոտը:
Ահա վաթսուն տարի է, ինչ որ նա խնձոր է ուտում:

—Ի հարկէ, տաթիկի կերածը կորած է, աւերացրեց
Մուշեղը: Նա իսկի ատամներ էլ չունի, ինչպէս պիտի
ուտի:

Այս ամենը լսում էր տատը, տեսնում էր որ իր
թոռները մի խնձորի համար պատրաստ են տաթիկի
գուլթն ու խնամքը մոռանալ, նա փոխանակ խրատելու՝
ասեց.

— Բաւական է, երեխէք, ականջ դրէք, ես մի հէքիաթ պիտի պատմեմ, ով որ լաւ լսի, ես իմ խնձորը նրան պիտի տամ:

Այս որ լսեցին թոռները, շատ ուրախացան, որովհետեւ շատ էին սիրում տատիկի հէքիաթները, իսկ հիմա աւելի էլ ուրախացան, քանի որ հէքիաթից յետոյ խնձոր էլ պիտի ստանային:

— Մի քաղաքում ապրում էին մայր ու որդի: Նրանք վանդակում պահում էին մի սիրուն թռչնիկ, անունը Դեղձանիկ: Ամեն առաւօտ Դեղձանիկը երգում էր և ուրախացնում թէ մօրն ու որդուն և թէ հարեաններին: Նա այնպէս ճըլճըլում ու ծըլճըլում էր, այնպէս դայլայլում, որ աղքատն իր աղքատութիւնն էր մոռանում, սգաւորն իր տխրութիւնը, քաղցածն ու ծարաւը հաց ու ջուրն էին մոռանում, յոգնած ննջողները՝ քունն ու յոգնածութիւնը: Որ ասեմ ամեն հիւանդ առողջանում էր, ամեն տկար զըլարթանում, — սուտ չեմ լինիլ ասած, որովհետեւ ուրախանում էին ամենքը, իսկ ուրախութիւն զգալը ամեն տկարութեան միակ դեղ ու դարմանն է:

— Եթէ այդպէս է, տատիկ, մենք կաշխատենք միշտ ուրախ լինել, ասեց Աշոտը և միւսերն էլ ձայնակցեցին նրան, ասելով. — Այո, այո...

— Ուրախ լինելը շատ լաւ բան է, ասեց տատիկը, բայց այնքան էլ հեշտ չէ: Դուք այն ժամանակ պիտի այնպէս բան չանէք, որ նա առիթ դառնայ ձեր տխրութեանը: Ինչեւիցէ, մենք հիմա մեր հէքիաթն ասենք: Դեղձանիկը որդունն էր, որի անունը Արշակ էր. նա էր կերակրում, խնամում: Մայրն ամեն առաւօտ մի կտոր շաքար էր տալիս Արշակին որ նա տանի Դեղձանիկին տայ իր ձեռքովը: Արշակն էլ ամեն օր շաքարի կտորը թրջում էր կաթի մէջ և տալիս Դեղձանիկին:

Այսպէս անցաւ մի քանի ժամանակ, մէկ էլ յանկարծ հիւանդացաւ սիրուն թռչնակը, էլ չերգեց և լռեց յաւիտեան: Մեռաւ խեղճը, որը ու պանդուխտ, գելութեան մէջ, վանդակում փակւած:

Ամենից շատ տխրեց Արշակը. նա այնպէս կսկիծ

զգաց, որ մայրը վախեցաւ, թէ մի գուցէ Արշակը հիւանդանայ, և ով գիտէ ինչ պատահի, միւս օրը գնաց մի ուրիշ դեղձանիկ առաւ ու բերաւ միւսնոյն վանդակումը դրաւ:

Սրանով Արշակը չըմխիթարեց, նա շարունակ լաց էր լինում: Մայրն ասեց.

— Արշակ, հոգեակս, ինչո՞ւ ես լաց լինում, այս նոր գնածս նրանից էլ սիրուն է և աւելի լաւ է երգում, էլ ինչ ես ուզում: Ամեն կենդանի մահկանացու է, թռչնակը նոյնպէս:

— Այո, մայրիկ, բայց, բայց, բայց...

Արշակը չըկարողացաւ ասելիքը լրացնել, հեկեկանքը խեղդում էր նրան: Մայրը սիրտ տաւ նրան և ասեց. — Հանդարտւիր, հոգեակս, յետոյ կասես, ինչ որ ուզում ես:

— Ոչ, ոչ, չեմ կարող, չեմ, չեմ, չեմ կարող չասել... ես, ես, ես, սպա, սպա, սպանեցի նրան:

— Ինչպէս, հոգիս...

— Այո, այո, ես նրան սպանեցի: Քո տըւած շաքարը ես նրան չէի տալիս վերջին օրերը, ինքս էի ուտում: Մի կտոր շաքարի համար ես զրկեցի իմ սիրուն դեղձանիկից: Ես անգութ եմ, ես մահապարտ եմ, ինձ պատժեցէք, մայրիկ:

Մայրիկը մնաց շփոթւած...

— Ես հասկացայ տատիկի միտքը, գոչեց Աշոտը: Նա այդ հէքիաթով ուզում է ցոյց տալ մեզ, որ ազահութիւնը ինչ վատ հետեանքներ է ունենում:

— Ծիշտ այդպէս է, այո, այո, կրկնեցին միւսներն էլ:

— Ուրեմն և տատիկի խնձորին մենք չենք դիպչիլ, ասեց ամենից փոքրը, չէ որ տատիկը մեզ համար աւելի թանգ արժէ քան թէ որեւէ դեղձանիկ:

— Ի հարկէ, եթէ տատիկը չըլինի, մեզ համար էլ ո՞վ այնպիսի լաւ-լաւ հէքիաթներ կասի:

— Այո, այո, ասելն բոլոր երեխէքը և ընկան տատիկի գիրկը...

— Սպասեցէք, սպասեցէք, երեխէք, ասեց տատիկը.

—որովհետեւ դուք կատարեցիք ձեր խոստումը, ուշադրութեամբ լսեցիք հեքիաթս, ես էլ պիտի կատարեմ իմ խոստամս: Ես հիմա իմ խնձորը կը կտրատեմ և ամենքիդ էլ բաժին կը տամ...

—Ոչ, ոչ, տատիկ, դու կեր, մենակ դու... դռնէն երեխէքը, բայց տատիկն ամենքին էլ բաժին տւաւ:

64. Դ Ա Ր Բ Ի Ն

Կըռանը ձեռքին, գնդանն առաջին,
Քիթ-երես մըռտ, դարբնոցի միջին,
Կաշէ գոգնոցը առաջը կապած,
Լոկիկ կանգնած է մեր խաչի՞ դարբին:

Փութը—փոս—հա—փոս, փշում է, փշում,
Կայծեր ու մոխիր դէս ու դէն փռում,
Երկաթի մի շերտ հնոցը կոխած,
Սաստիկ տաքիցը վառում, կարմրում:

Խաչօն հանում է երկաթի շերտը,
Զնդանի վրայ կռանով ծեծում,
Շինում նրանից պայտ, մեխ ու կացին,
Եւ խսկոյն ջրի տաշտակը կոխում:

Թշոււմ է երկաթը ցուրտ ջրի միջին,
Ամպի պէս փռում տաք-տաք գոլորշին,
Կրկին պնդանում, կրկին փափկանում,
Մինչև պատրաստւած՝ շարտուում գետին:

65. ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԸ

Պայծառ արևը բարձրացաւ երկինքը և ոսկեփայլ ճառագայթները տարածեց երկրի վրայ, որ արթնացնէ քնածներին:

Առաջին ճառագայթն ընկաւ արտուրի վրայ: Ար-

տուտը թրպրտաց, թափ տըւաւ թևերը, դուրս թռաւ բնից, բարձրացաւ վեր ու վեր և սկսեց երգել բարձրաձայն.— ճիւ, ճիւ, ճիւ, ճիւ—լիւ, ճիւ—լիւ, վուտ—վուտ—վուտ, ճը՛ռռ... որ մեր լեզուով կընշանակէ, «ինչքան լաւ է առաւօտը վաղ վերկենալը և ինչքան դուրեկան թարմ օդ ծըծելը»:

Երկրորդ ճառագայթը նապաստակի վրայ ընկաւ: Նապաստակն ականջները խլրչացրեց նայեց դէս ու դէն և ցատկըտելով մտաւ ցօղաթաթախ կանաչիւտը և սկսեց նախաճաշիկ անել մեղրածոր խոտերով:

Երրորդ ճառագայթը հաւաքունն ընկաւ: Աքաղաղը թափ տըւաւ թևերը և կանչեց. ծուղրուղո՛ւ... ղո՛ւ—ղո՛ւ—ղո՛ւ: Կանչեց աքաղաղը հաւերին, որ ցած իջնեն թառերից և առաւօտայ նախաճաշիկն անեն: Հաւերը ցած թռան, կըռկռացին և աքաղաղի հրաւերով սկսեցին քըջուջ անել: Քիչ յետոյ տանտիկինը դուրս եկաւ և շաղ տըւաւ նրանց առջև գոգնոցն ածած կուտը, որի վրայ թափեցին բոլոր հաւերը և իրար բերնից խլելով՝ քուչերը լըքցրին ցորենի և դարու հատիկներով:

Չորրորդ ճառագայթը փեթակի վրայ ընկաւ: Մեղուները տաքացան և դուրս ընկնելով՝ դէս ու դէն թռան տգտգալով՝ որ մեղրածոր ծաղիկներից իրանց սնունդն ստանան:

Հինգերորդ ճառագայթն ընկաւ մի ծոյլ մանուկի անկողնու վրայ և սկսեց ուղղակի նրա աչքերը ծակծրկել. բայց նա շուռ եկաւ միւս կողքի վրայ և նորից քնեց:

66. Ա Ր Ե Ի

Արև, արև, դու մեզանից
Երբ հեռացար դէպ հարաւ,
Զմեռն եկաւ և ամեն ինչ
Յափըշտակեց ու տարաւ:

Աստուած սիրես՝ էլ մի գնար,
Մի թողնիր մեզ քեզ կարօտ,
Քեզ կըպատենք, քեզ կըգովենք
Միշտ իրիկուն առաւօտ:

Որքան գոհ ենք, որ դու բերիր
Գարնան անուշ եղանակ,
Այս երանի՛ գարուն լինի
Տարին բոլոր ժամանակ:

Տես, թէ ինչպէս փրթըթել են
Ծառ ու ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Տես թէ ինչպէս տարածւել է
Ամենայն տեղ անուշ հոտ:

Քեզ են գովում թռչնիկները
Իրենց քաղցը դայլայլով,
Հովիւն իրա մեղմ սրինգով,
Հօտաղն անուշ հօլօլով:

Ձէ, արե ջան, էլ չըգնաս,
Էլ չըթողնես մեզ կարօտ,
Գնա քնիր գիշերները,
Առաւօտը եկ մեզ մօտ:

67. ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՆԱՅ

Երբ որ ծագեցաւ պայծառ արեգակ,
Արլար, աղանի, հաւ ու ծիծեռնակ,
Ձի, ոչխար, գառնուկ, այծ, ուլ, հորթ ու կով,
Գնացին իրանց գործին ըշտապով:
Միայն ծոյլ տղան չըգնաց դարոց,
Գիրքը շրարտեց ու փախաւ փողոց.
Իրիկուն դիպն էլ յետ դարձան ուրախ,
Միայն տղան էր տըտում, գլխակախ:

68. Թ Ռ Զ Ո Ի Ն Ն Ե Ր

Այգումը կային շատ ծառեր, պտուղներ և ծաղիկներ: Լաւ եղանակ էր. անձրեւ չըկար, արեւ տաք: Որդերը դուրս սողացին հողից և ուրիշ տեղերից և մտան խնձորների, տանձերի և կեռասների մէջ. լըպրծուկներն սկսեցին ուտել բանջարեղէնը և տերեւները: Թիթեռները, բզէզները, ճանձերը, իշամեղուները, կրէտները և մոծակները թռչում էին ծաղիկների և ծառերի շուրջը, մտնում էին ծաղիկների մէջ, կեղևի տակ և փճացնում ամբողջ այգին: Այգեպանն սկզբումը նրանց չէր նկատում. նրանք բոլորն էլ, այնքան փոքր են, որ տերեւները և ծաղիկները նրանց ամենքին ծածկում են: Նա տեսաւ, որ այգին փճանում է, պըտըտում է այգու մէջ և ուր նայում է, ամեն տեղ տեսնում է բզէզներ, թիթեռներ և ճըճիւներ: Եւ այնքան շատացել էին, որ նրանց դէմն առնելու ոչ մի հնար չունէր:

Հէնց այդ ժամանակ որտեղից որ էր թռչուններ եկան և սկսեցին այգումը երգել: Ծառերի վրայ բներ շինեցին իրանց համար և բնակեցին այնտեղ: Չու ածեցին, ձրւաններից ձագեր դուրս եկան: Փոքրիկ թռչունները իրանք չէին թռչում կերակուր գտնելու. նրանց համար ծնողներն էին կերակուր բերում: Սակայն ձագուկներն ուրիշ բան չէին սիրում ուտել, բացի որդերից, ճըճիւներից, ճանձերից և բոլոր փափուկար միջատներից: Ծեր թռչուններն իրանք էլ նոյնն էին ուտում, ինչ որ իրանց ձագերին էին տալիս:

Այգեպանը նկատեց, որ հէնց որ այգում բնակեցին թռչունները և ձագեր հանեցին, խնձորներն աւելի քիչ էին որդնոտում և ծաղիկներն էլ չէին փճանում: Սրա համար նա սիրեց թռչուններին և նրանց ներկայութիւնն օգտակար համարեց այգումը:

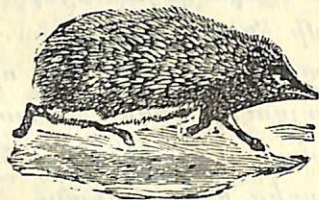
69. ՊԱՀՊԱՆՆՅԷՔ ԶԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻՆ

Ֆրանսիայումը դաշտերի և անտառների մէջ սիւններ կան տնկած. իսկ նրանց վրայ կպցրած են տախտակներ, որոնց վրայ գրւած են.—

«Ոգնին կերակրուում է մկներով, խրխուռններով և որդերով, որոնք շատ վնասակար են: Զրսպանէք ոգնիներին:

«Խլուրդը միշտ միջատներով, որդերով ու թրթուռներով է կերակրուում: Նրա ստամոքսում բուսեղէն կերակուր չի գտնւած: Զրսպանէք խլուրդներին:

«Թռչունները չափազանց մեծ քանակութեամբ թրթուռներ ու միջատներ են ոչնչացնում: Զրուր ու ձագեր չըհանէք թռչունների բներից. չաւերէք թռչունների բները: Խրատեցէք ձեր զաւակներին որ այդպէս բան չանեն»:

70. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Երբ տեսնում եմ խաղալիս
Անմեղ անհոգ մանուկներ,
Իսկոյն միտքս են գալիս
Իմ մանկութեան քաղցր օրեր:
Օր ու գիշեր անհանգիստ
Խաղում էի անդադար,
Աշխարհային հոգ ու վիշտ
Անյայտ էին ինձ համար:
Իմ ընկերն էր ամեն ինչ—
Թէ շնչաւոր թէ անշունչ,
Զրկար համր և ոչինչ—
Մի բան չըկար անմոռնչ:

Աղբիւրն ինձ հետ խօսելիս՝
Հսում էին քարերը,
Անտառն իր մօտ կանչելիս՝
Թնդում էին ձորերը:

Բարի էին ամենքը,
Զրկար մի հետք չարութեան,
Նոյն իսկ օձն ու կարիճը—
Տիպար էին բարութեան:

Քանի անգամ եմ բռնել
Օձի պոչից ու գլխից,
Բայց նա սուս ու փուս անցել
Հեռացել է ինձանից:
Ի՞նչ էր երկիւղ կամ ամօթ—
Զրգիտէի բնաւին,
Ամենքն էին ինձ ծանօթ,
Ես բարեկամ ամենին:
Իմ առաջին ծանօթը
Մեր կեղծաւոր փիսօն էր,
Շատ անգամ անամօթը
Ձեռիս հացը կըխէր:

Նրան նման չէր Զանգին՝
Մեր իմաստուն մեծ շունը,

Նա իմ դայեակս էր անգին,
 Ձեմ մոռանում անունը:
 Ինչպէս արթուն պահապան՝
 Կշտիցս չէր հեռանալ,
 Երբ մօտս էր այդ հսկան,
 Ո՞վ կարար ինձ մօտենալ:
 Բայց և օտար շները
 Ինձ վրայ չէին հաչում,
 Մեղաւորն ու անմեղը
 Շատ լաւ էին ճանաչում:
 Ձին ինձ քացի չէր տալիս,
 Թէկուզ բռնէի ագին,
 Նա, որ մեծին տեսնելիս՝
 Պատրաստ ունէր աքացին:
 Այսպէս եզն էլ կամ կովը,
 Որ շատ էլ չէր հիւրընկալ,
 Երբ կանցնէի մօտովը,
 Ձէր յանդգնիլ հարու տալ:
 Այս երջանիկ վիճակըս
 Շուտով անցաւ հեռացաւ,
 Վարդանման աշխարհս
 Փռչ ու տատասկ փոխւեցաւ:

71. Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ա Կ Ն Ե Ր

Գիւղումը կար մի տուն ծղնօտածածկ տանիքով,
 նրա մէջ կար մի բոյն, ուր ապրում էին ծիծեռնակի
 ձագուկները, որոնք դեռ չէին կարողանում թռչել: Հայրն
 ու մայրը թռչում էին դաշտը կերակուր գտնելու, բայց
 այնտեղ երկար չէին մնում, վերադառնում էին շուտով և
 իրանց ձագուկների համար կերակուր էին բերում:

Մի անգամ գիւղացին՝ շտապ-շտապ տուն մտնելիս՝
 այնպէս պինդ խփեց դուռը, որ տանիքը շարժւեց և ծի-
 ծեռնակի բոյնը վայր ընկաւ ձագուկների հետ: Ծնողներն
 այդ ժամանակ դաշտումն էին: Ձագուկները ծրծրւեցին,

մրսում էին, բայց բոյնը չէր ջարդւել, տանիքը ցած էր:

Մայրը հեռուից լսեց զաւակների ճիչը և շտապով
 թռաւ դէպի տուն, իսկ հայրը տանից հեռու էր: Մայրը
 չըզիտէր թէ ինչ անէր ձագուկներին: Նա դէս ու դէն
 ընկնելով՝ մի տեղ էր փնտրում, որ ձագուկներին փոխա-
 դրի այնտեղ: Յանկարծ մի նոր անբախտութիւն: Կա-
 տուն եկաւ. նրա աչքերը փայլում էին կրակի պէս. ու-
 գում էր խեղդել թռչնիկներին: Կատուի չար միտքն իմա-
 նալով՝ մայր ծիծեռնակը յարձակւեց կատուի վրայ, սուր
 կտուցովը բռնեց գլխիցը և թևերովն այնպիսի հարւած-
 ներ հասցրեց, որ կատուն ուշքը կորցրեց: Այդ միջոցին
 վրայ հասաւ և ձագուկների հայրիկը: Նա իսկոյն հասկա-
 ցաւ բանի էութիւնը, մի բան շրջնաց մայրիկին, իսկ
 ինքը վերև թռաւ և գոչեց, ծիւ—ծիւ—ծիւ... դուլիկ—
 դուլիկ... Միւս ծիծեռնակները հասկացան որ այդ նշա-
 նակում է, գողերը, գողերը... օգնեցէք:

Երկու բոլէ չանցած, շատ ծիծեռնակներ եկան
 խմբովին: Սկսեցին պատերազմ: Ծըշով, աղմուկով բոլորը
 մէկէն յարձակւեցին կատուի վրայ, կտցահարեցին և թևե-
 րով հարւածներ տուին նրան: Կատուն չըզիտէր թէ ուր
 գնայ և ինչպէս փախչի, նա մլաւում էր, պաշտպանւում
 էր թաթիկներով, բայց անօգուտ. վերջը խորամանկու-
 թիւն բանեցրեց, ոտները ձգեց և ձեացաւ մեռած:

Ծիծեռնակները կարծեցին թէ նա սատկեց, թռան
 գնացին: Այդ ժամանակ կատուն վեր կացաւ սուս ու
 փուս և հեռացաւ ամօթով:

Այս տեսարանին ներկայ եղող մարդիկը վերցրին
 թռչնիկներին, տարան մի ուրիշ դատարկ բոյն: Ծիծեռ-
 նակներն ուրախացան և ճըշալով թռան կերակուր բերե-
 ու զաւակների համար: Ծնողները յետոյ սովորեցրին
 Լնրանց թռչել, միջատներ բռնել և գոչել՝ ծիւ—ծիւ:
 Ութ օրից յետոյ թռչնիկներն արդէն գիտէին այն բոլորը,
 ինչ որ նրանց հարկաւոր էր:

72. ԾԻԾԵՌՆԱԿԻ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիծեռնակը բոյն է շինում,
 Եւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջւան բոյնն էր յիշում:

Մէկ անգամ էր նա բոյն շինել,
 Եւ շատ անգամ կարկատել,
 Բայց այս անգամ վերադարձին
 Բոյնն աւերակ էր գտել:

Այժմ նորից բոյն էր շինում,
 Եւ շինում էր և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջւան բոյնն էր յիշում:

Նա յիշում էր անցած տարին
 Իր սընուցած ձագերին,
 Որոնց ճամպին յափշտակեց
 Արիւնարբու թշնամին:

Բայց նա կրկին բոյն էր շինում,
 Եւ շինում էր, և՛ երգում,
 Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
 Առաջւան բոյնն էր յիշում:

73. ՄԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ԾԻԾԵՌՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Առաջ, շատ առաջ, երբ աշխարհիս վրայ ջրհեղեղ
 եղաւ, և Նոյի տապանն սկսեց լողալ ջրերի վրայ, չար
 ոգին մաագրւեց խորտակել տապանը և ջրասոյգ անել
 նրա մէջ եղողներին: Սրա համար նա մուկ դարձաւ և
 տապանի ամենահեռու անկիւնում փայտը կրծելով՝ բաց
 արաւ մի ճեղք, որով ջուրն սկսեց ներս թափւել: Բարե-
 բախտաբար օձը ժամանակին նկատեց այդ վտանգը, և

արագ սողալով՝ պոչը կոխեց ճեղքի մէջ: Այդպէս արգե-
 լեց նա ջրի մուտքը մինչև վերջը:

Տապանն իջաւ Մասիս սարի վրայ և նրա մէջ եղող-
 ներն ազատւեցին խեղդելուց:

Այն ժամանակ Աստուած կանչեց օձին և ասեց նրան.

— «Որովհետեւ դու ազատեցիր մարդկային սերունդը,
 դրա փոխարէն ես կըտամ քեզ քո սնունդի համար այն
 կենդանին, որը կուզենաս դու»:

Օձը պատասխանեց.

— «Տէր, ինձ ժամանակ տուր, որ ես իմանամ թէ
 ո՞ր կենդանու արիւնն է աւելի համեղ»:

Աստուած թոյլ տրւաւ:

Այն ժամանակ օձը մոծակին ուղարկեց այդ բանն
 իմանալու:

Մոծակը թռաւ, բոլոր կենդանիները արիւնի համն
 առաւ և տեսաւ, որ ամենից քաղցրը մարդու արիւնն է:

Այսպիսի պատասխանով թռաւ նա դէպի օձը: Բա-
 րեբախտաբար, ճանապարհին նրան պատահեց ծիծեռ-
 նակը և հարցրեց՝ թէ ո՞ւր է գնում:

Մոծակն ասեց.

— «Ես օձի հրամանով գնացի իմանալու, թէ ո՞ր կեն-
 դանու արիւնն է աւելի քաղցր, և գտայ որ մարդու ա-
 րիւնն է ամենից քաղցր»:

Հէնց որ նա ասեց այս խօսքերը, ծիծեռնակը վրայ
 թռաւ և պոկեց նրա լեզուն արմատից: Մոծակը այլ ևս
 չըկարողացաւ արտասանել ոչ մի խօսք և թռաւ օձի
 մօտ:

Երբ որ Աստուած հարցրեց, թէ ում արիւնն է աւելի
 քաղցր, մոծակը միայն լրղլղացրեց և ոչ ոք չըկարողա-
 ցաւ հասկանալ, թէ ինչ է ուզում ասել: Այն ժամանակ
 յօտեցաւ ծիծեռնակը և ասեց.

— «Տէր, մոծակն ասում է, թէ ամենից քաղցրը գոր-
 տի արիւնն է»:

Եւ ասաց Աստուած օձին.

— «Ուրեմն, թող գորտը լինի քո մշտական կերա-
 կուրը»:

Այսուհետև օձն սկսեց կերակրել գլխաւորապէս գորտերով, բայց իմանալով ծիծեռնակի խորամանկութիւնը, յարձակւեց նրա վրայ և ուղեց խայթել, բայց ծիծեռնակը դուռ պրծաւ ու փախաւ, թողնելով օձի բերանում իր պոչի մէջտեղի մասը:

Այսուհետև ծիծեռնակը մնաց երկճղի պոչով:

Բայց մարդիկ այսուհետև պահպանեցին ծիծեռնակին, ինչպէս իրանց բարեկամին

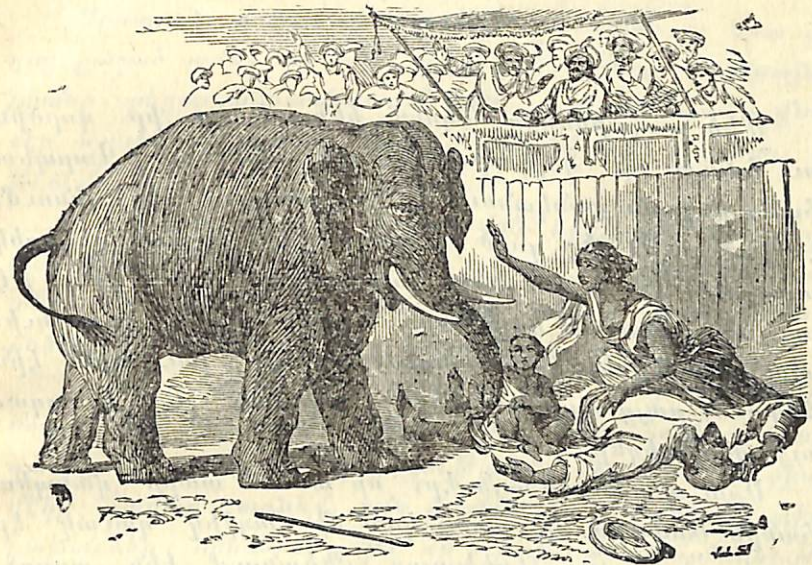

73 ԾԻԾԵՌՆԱԿԻՆ

Մարտն անցաւ, հասաւ ապրիլ գեղեցիկ,
Հեռու աշխարհքից եկաւ ծիծեռնակ,
Դու բարով եկար, զարնան կարապետ,
Բուն շինողներից ամենից վարպետ,

Կռունկը թռաւ, զնաց վերեւից,
Սոխակն էլ փախաւ մեր պարտէզներից,
Մէկ գու մնացիր ճրնճողուկների հետ,
Սիրուն ծիծեռնակ, զարնան կարապետ:

Պատուհանիս մօտ շինէ քո բունը,
Անուշ ճուղոցով երգէ զարունը:
Ձու ածա, հանէ գեղեցիկ ձագեր
Եւ մնա մեզ մօտ մինչև սեպտեմբեր:

Մի հնդկաստանցի փղատէր վատ էր պահում իր փիղը. շատ բանեցնում էր և քիչ կերակրում: Երկար ժամանակ համբերեց փիղը, իր դժգոհութեան նշանները շատ անգամ ցոյց տրւաւ, բայց երբ տեսաւ որ տէրն ուշադրութիւն չի դարձնում, մէկ օր էլ համբերութիւնը կորցրեց և սաստիկ բարկանալով, ոտի տակը ձգեց, սպանեց: Տիրոջ կնիկը բոլոր երեխէք հաւաքեց, փղի առջին ածեց և ասեց լալով. — Դու սպանեցիր սրանց հօրը, կոտորիր և սրանց, էլ ո՞վ պիտի լինի սրանց պահողը:

Փիղը նայեց երեխաներին, և ամենից մեծ տղային վեր առաւ կնճիթովը և զգուշութեամբ նստեցրեց իր վրդին: Սրանով ուղեց ասել. «Ես սրան լաւ կը պահեմ, թող սա էլ տիրութիւն անէ և լաւ պահէ ինձ»:

Եւ փիղը կատարեց իր խոստումը:

76. ԴԺԻԱՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.

Մեծ քաղաքներից մէկում կենում էր իր գործին լաւ հմուտ մի կօշկակար, Օհան անունով: Վարպետ Օհանն ինչքան ցանկանում էր հարստանալ, չէր լինում, չէր յաջողում: Ինչ գործ որ տալիս էին, շատ գեղեցիկ կատարում էր, և գնողները շատ անգամ ասում էին, թէ նրա պատրաստած կօշիկները հարկւր տարի կը հագնուի: Շատ պատէրներ էր ստանում, ամենքը լաւ գին էին վճարում, բայց վարպետ Օհանը դառնալ չէր կարողանում փող զիջել:

Սրա պատճառն այն էր, որ ամեն տարի վարպետ Օհանին Աստուած մի տղայ կամ մի աղջիկ զաւակ էր պարգևում և բոլոր երեխայքը մեծանում էին առողջ, զըւարթ և խաղում այնպէս, ինչպէս ձկները ջրի մէջ:

Իններորդ զաւակից յետոյ վարպետ Օհանի կինը մեռաւ և նա մնաց իր իննը երեխաների հետ որք: Սա հեշտ բան չէր: Երեխաներից մի քանիսն արդէն դպրոց էին գնում, նա մէկին պէտք է մանգալ սովորեցնէր, միւսին զրկած ման ածէր, մէկէլին կերակրէր իր ձեռքով, չորրորդին մի բանով զբաղեցնէր, հինգերորդի երէսը լըւանար, մի խօսքով—բոլորի համար պիտի հոգս քաշէր, իսկ այս քիչ նեղութիւն չէ: Երբոր անկողինները ձգում էին, ամբողջ սենեակը դառնում էր ննջարան և ամեն տեղ երևում էին մեծ ու փոքր շէկ ու թուխ գլուխներ, և խըլպտում էին ձկների նման: Վարպետ Օհանը մինչև կէս գիշեր նստում էր, շինում իր բանը և միևնոյն ժամանակ շտկում էր այս ու այն երեխայի վերմակը, որ բաց չըման, չըմրսեն և շատ անգամ ասում էր ինքն իրան.

—Աստուած ինձ իննը երեխայ է տըւել, փառք Իրան, ես պատճառ չունիմ տրսնջալու: Բոլոր երեխայքս առողջ ցն, գեղեցիկ են և բարի:

2.

Չընայած վարպետի խեղճ ապրուստին ու նրա որդոց քաջած ամեն տեսակ զրկանքին, այնու ամենայնիւ նրանք օրէցօր ամրապնդւում էին, ցուրտը նրանց վնաս չէր տալիս ու ցամաք հացը շատ անուշ պատառ էր թւում:

Բայց ահա Զատիկի թաթախման երեկոյին, երբ վարպետ Օհանը սաստիկ յոգնած՝ տուն էր վերադառնում, տեսաւ խանութներում Զատիկայ համար շատ զանազան ընծաներ շարւած, մի քիչ կանգնեց ու մտածեց.

—Ես էլ պէտք է մի բան առնեմ երեխաներիս համար: Բայց ի՞նչ առնեմ, միթէ բոլոր իննի համար միանգամից: Ո՛չ, այդ իմ կարողութիւնից վեր է. եթէ միայն մէկի համար առնեմ, այն ժամանակ միւսները պիտի նախանձեն նրան: Ո՛չ, թէ որ պիտի զըւարճանան, թող ամենքը միասին զըւարճանան: Ես նրանց մի այնպիսի բան պիտի տամ, որ ոչ ոք նրանցից չըկարողանայ խլել, մի լաւ ու թանգագին բան, որ երբէք չըկորցնեն:

Եւ վարպետ Օհանը մտնելով տուն՝ ասաց.

—Երեխէք, ամենքդ էլ տան էք: Գիտէք, այսօր Զատիկ է: Այսօր պէտք է զըւարճանանք, չենք բանելու. այս երեկոն պիտի ուրախ անց կացնենք:

Երեխայքը վեր թռան տեղերից և վազեցին մօտը:

—Սպասեցէք, ես ձեզ մի լաւ երգ կըսովորեցնեմ, թող այդ երգը լինի ձեզ համար զատկաւ ընծայ:

Չէնց որ հայրը վերջացրեց այս խօսքը, երեխայքը նրան շրջապատեցին, փաթաթեցին վզին, և խնդրեցին, որ երգէ խոստացած երգը:

Վարպետ Օհանը կարգով շարեց մանուկներին, իսկ երկու ամենափոքրիկներին նստեցրեց ծնկների վրայ:

—Դէ, այժմ հանդարտ: Ես կերգեմ, իսկ դուք կըկրկնէք:

Եւ նա մեղմ ձայնով սկսեց երգել Զատիկի երգը:

«Հողմը հնչեց ի հարաւէն,
Ազատեցան դաշտը ձիւներէն,
Բերկրութիւն է ամեն տղոց,
Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Մեծերը ձայն էին պահում ու հետն ասում, իսկ փոքրերը դժարանում էին և սխալում: Վերջապէս երգը բերան արին, և ինչքան ուրախացան, երբ տեսան, որ ամենքը խմբովին կարողանում են կանոնաւոր երգել:

Այսպէս ուրախանում էին նրանք իրանց միակ և անշուք սենեակում, միշտեւ նոյն մինջոցին չարացած էր և տխուր նոյն տանը իննը սենեակում մենակ ապրող մի պարոն:

3.

Ուրախ չէր իննը սենեակում մենակ ապրող աղան: Նա մի սենեակումը նստում էր, երկրորդումը ճաշում, երրորդի մէջ պառկում, չորրորդումը ման էր գալիս, իսկ թէ միւսները ինչո՞ւ համար էին,—Աստուած գիտէ:

Այս երեկոյին հարուստ աղան ութերորդ սենեակումն էր նստել, և մեծ բանի վրայ էր. նա մտածում էր, թէ ինչո՞ւ նոյն օրւայ կերակուրները տասի տեղ ինն էր, մէկն ինչո՞ւ էր պակաս, և ինչո՞ւ էին անհամ բոլորն էլ. ինչո՞ւ սենեակների ջերմութիւնը սովորականից աւելի կամ պակաս էր մի-երկու աստիճանով: Ահա այս տեսակ մտածմունքների մէջն էր, երբ նրա ականջը հասաւ վարպետ Օհանի երգելու ձայնը: Աղան երկար ականջ դնելուց յետոյ՝ ասեց ինքն իրան.

—Պատճառն ինչ է արդեօք, որ ես այսքան հարուստ եմ և տխուր ու անմխիթար, իսկ աղքատ Օհանը միշտ ուրախ է և զրւարթ: Մէկ գնամ տեսնեմ, դրանք ինչո՞վ են զրւարճանում այդքան:

Այսպէս մտածելուց յետոյ՝ աղան գնաց Օհանի մօտ: Վարպետը նրան պատուով ընդունեց և նրան իր աթոռի վրայ նստեցրեց, որովհետեւ էլ ուրիշ աթոռ չունէր:

—Դո՞ւ ես կօշկակար Օհանը, հարցրեց հարուստ աղան:

—Այո, ծառադ եմ: Գուցէ կօշիկ էք ուզում գնել:

—Ո՛չ, ես դրա համար չեմ եկել: Դու շատ որդի ունիս:

—Այո, ծառադ եմ, շատ կան, Աստուած տրւել է չի խնայել, գոհանամ Աստուծոյ. ահա, ինչպէս տեսնում էք, կան մեծեր էլ, փոքրեր էլ: Եւ այս բոլոր բերանները հաց են ուզում և Աստուած կերակրում է սրանց, փանք իրան:

—Եւ այդ բոլոր բերանները միաձայն երգում են ուրախ ու զրւարթ, աւելացրեց աղան ժպտալով: Գիտե՞ս ինչ կայ, վարպետ, ես ուզում եմ քո երեխաներից մէկին վեր առնել և բախտաւորեցնել: Ես կը որդեգրեմ նրան և կըկրթեմ իմ հարազատ զաւակի նման, ինձ հետ արտասահման կըտանեմ, հարուստ աղա կըդառնայ և կօգնէ իր միւս եղբայրներին և քոյրերին:

4

Զարմացաւ վարպետ Օհանը: Իր գաւաղներից մէկը կարող է հարուստ մարդ դառնալ, դրանից լաւ բան էլ ինչ կարող է լինել:

—Ընտրիր որին կամենում ես, ասաց աղան:

Վարպետ Օհանն սկսեց ընտրել, ասելով՝

—Սրա անունն Արամ է: Սրան չեմ տալ, սա գեղեցիկ կարգում է, ժամումը փոխ է ասում, ժամանակին լաւ քահանայ կըդառնայ: Սրանից փոքրը աղջիկ է. աղջիկը ձեզ հարկաւոր չէ: Յետոյ գալիս է Տիգրանը. սա ինձ օգնում է. առանց սրան իմ բանը դժար կըլինի: Սա էլ իմ Օհանիկս է. իմ անւանակիցս է, չեմ կարող տալ: Հիմա գանք սրան. սա էլ իմ Յովսէփն է. սա իր հանգուցեալ մօր սիրելին էր. եթէ ձեզ տամ, սրա մօր հոգին կըվշտանայ. իսկ այս երկուսը այնքան փոքր են, որ բարի աղային պէտք չեն գալ:

Այսպէս շոկշրկեց Օհանը իր բոլոր որդիքը, բայց

ոչ մէկին չըկարողացաւ ընտրել: Յետոյ դարձաւ երեխաներին և ասեց.

— Երեխէք, ձեզանից մէկն ու մէկը թող ընտրուի. ո՞վ է ցանկանում աղա դառնալ, կառքերով պտրտել. դէ, ասեցէք, ինչո՞ւ էք լռում, ով ուզում է, թող ասէ:

Որդիքը պատասխանի տեղ փաթաթեցին իրանց հօրը և պինդ կպան. որը ձեռքը բռնեց, որը գոգնոցը, որը ոտը, որը թաք կացաւ փեշերի տակին, որ ոչ ոք չըփախցնէ: Օհանը գրկեց ամենքին և ջերմ արտասուքները անձրևի պէս թափեց ամենի գլխին, լաց եղան և բոլոր երեխաները և ուրուր տեսած հաւի ձագերի նման մտան իրանց ծնողի գիրկը:

— Ո՛չ, ազնիւ պարոն, շնորհակալ եմ քո բարեսրտութեան համար: Տեսնում ես ահա, որ ոչ ես և ոչ իմ գաւալներս յօժար չենք այդ բանին:

— Տեսնում եմ, տեսնում, պատասխանեց հարուստը: Ի՛նչ որ այդպէս է, գոնէ մի երգ երգեցէք խմբովին, և ահա դրա համար ձեզ մի հազար ոսկի:

5.

Վարպետ Օհանը իր կեանքում «հազար ոսկու» միայն անունն էր լսել, բայց աչքով տեսած չէր, իսկ այժմ իր ձեռքի տակին ունէր «հազար ոսկի»: Երբ որ հարուստ աղան տուն գնաց, վարպետը տնտղեց ոսկիքը և ահ ուղողով թաքցրեց պահարանում: Այնուհետև նա լռեց, լռեցին և որդիքը, էլ չըկարողացան երգել: Մեծ երեխաները լռու ու մունջ նստեցին և փոքրերին էլ շուտ-շուտ ասում էին, որ էլ կարելի չէ երգել, հարուստ աղան կըլսէ և կընեղանայ: Ինքը վարպետն էլ սկսեց տխրել և երբ հանգուցեալ կնոջ սիրելին խնդրեց, որ կրկնէ երգը, նա հրելով ասեց. «չըպիտի երգենք»:

— Ինչո՞ւ, հայրիկ, ինչո՞ւ չըպիտի երգենք, հարցրեց երեխան...

Անմեղ երեխայի այս հարցմունքը վարպետ Օհանի աչք կարծես բնած տեղից բաց արաւ: «Ի՞նչ, ինչո՞ւ

չըպիտի երգենք, ի՞նչ եմ անում այս ոսկիքը եթէ սա պիտի մեր ուրախութեանը վերջ տայ, և ո՞վ գիտէ ի՞նչ փորձանքի մէջ պիտի ձգէ ինձ»: Այսպէս մտածելուց յետոյ՝ շուտով վերկացաւ տեղիցը, վեր առաւ ոսկիքը և վազեց աղայի մօտ:

— Ազնիւ պարոն, ասեց Օհանը, խնդրեմ՝ ձեր փողերը յետ վերցնէք, որ ես կարողանամ երգել իմ ուզած ժամանակը: Իմ երեխաների ուրախութիւնն ինձ համար աւելի թանգ արժէ:

Այս ասելով՝ ոսկու քսակը դրաւ աղայի սեղանի վրայ և շուտով վերադարձաւ տուն այնպէս ուրախ, ինչպէս մի մեծ պարտքից կամ գերութիւնից ազատւած: Եւ այնուհետև երգի ձայնը կրկին բարձրացրին խմբովին:

77. ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐ

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով արևոր.
Մեծ ծով էր պատել նրա աշխարհը.
«Ոսկի» ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատաղհաս աղջիկ,
Մինը խիստ տգեղ, միւսը գեղեցիկ:
Մի օր տգեղը ասաց գեղեցիկին.
«Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ, միասին»:

Սիրունը գնաց առաջից տրտում,
Տգեղը հետքից ոխ պահած սրտում.
Հագիւ թէ ծովի ափին էր հասած,
Իր սիրուն քրոջ գլուխը նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.
«Քոյրիկի, իմ քոյրիկ, փրկէ ինձ մահից.
«Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
Ա՛ռ, էն քեզ լինի, պարգևէ ինձ կեանք...»

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Իսձնից փրկութիւն դու բնաւ մի յուսալ:

«Քոյրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,
«Կըտամ քեզ ոսկի պսակ պատւական»:
— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի յուսալ:
«Քոյրիկ, մի թողնիլ դու ինձ անտէրունչ,
Քեզ սիրուն փեսաս կըտամ անտրտունչ»:
Տգեղի սիրտը դառել էր լեռ քար,
Քըրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջրկան:
Ձրիցը հանեց, դրեց ափի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:
Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջրկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան:
Տարաւ իրա տուն այդ անգին գիւտը,
Չորացրեց նորա մարմնու ողջ հիւթը.
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկրերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մազերից:
Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց պալատը տաւիղը ձեռքին.
Երբ մտաւ դահլիճ շքեղ զարդարած,
Տեսաւ տգեղին փեսի մօտ կանգնած.
Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առջև քաղցրաձայն երգեց.
«Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
«Հարազատ քոյրըս խլեց իմ պսակ.
«Լսէ, իմ ծնող, լսէ սիրական,
«Հարազատ քոյրըս խլեց իմ փեսան:
«Լսէ, ժողովուրդ, լսէ անխռով,
«Հարազատ քոյրըս գլորեց ինձ ծով»:
Միւս օրը դահլիճ խարոյկ շինեցին,
Մահապարտ քըրոջ մէջը գլորեցին.
Հուրը պըլպըլաց, աղջիկը կանչեց.
«Իմ մեղքի համար Աստուած ինձ պատժեց»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՔԻՍԹՆԵՐ, ԶՐՈՅՑՆԵՐ ԵՒ ԱՌԱԿՆԵՐ

78. Գ Ա Ռ Ն Ի Կ Ա Խ Պ Է Ր

1.

Մայրիկը մեռաւ, հայրիկը մեռաւ,
Մանուկն ու Մանուշ անտէր մնացին.
Մարդիկ անկշտում, մարդիկ անիրաւ,
Փոքրիկ որբերին չըպահպանեցին:
Ելան, բռնեցին իրարու ձեռքից,
Անձանօթ ճամպով, տկուր ու սոված,
Հեռացան, կորան էն չար աշխարհից:

Երկու որբեր, քուր ու ախպէր, կորած գնում են հե-
ռու. արևը վառ, ճամպէն երկար, ոչ աղբիւր կայ, ոչ
առու:

Քոյրը մեծ էր. ոնց որ լինէր՝ կըհամբերէր արևին,
բայց ախպէրը փոքրիկ էր դեռ, չէր դիմանում ծարաւին:
Գնում են, գնում, տեսնում են ճամպին կովի ոտ-
նատեղ, մէջը լիքը ջուր:

«Քուրիկ ջան, քուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ, ինչ
կըլի թողնես, խմեմ մի պուճուր»:

— Ձէ, ախպէր ջան, չէ, դու կով կըղառնաս. կովի

կճղակի տեղից մի խրմի, մի քիչ էլ կացի... քիչ էլ որ կենաս, առաջներին պաղ աղբիւր կայ հիմի:

Երկու որբեր՝ քուր ու ախպէր՝ գնում են, գնում են հեռու. արևը վառ, ճամպէն երկար, ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գնում են գնում, տեսնում են ճամպին ձիու ոտնա-տեղ, մէջը լիքը ջուր:

«Քուրիկ ջան, քուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ, ի՞նչ կըլի թողնես՝ խմեմ մի պուճուր»:

— Զէ, ախպէր ջան, չէ, դու ձի կըդառնաս, ձիու սմբակի տեղից մի խրմի, մի քիչ էլ կացի, քիչ էլ որ կենաս, մօտիկ մի գուլալ աղբիւր կայ հիմի:

Երկու որբեր, քուր ու ախպէր, գնում են, գնում հեռու. արևը վառ, ճամպէն երկար, ոչ աղբիւր կայ ոչ առու:

Գնում են, գնում, տեսնում են ճամպին գառան ոտնատեղ, մէջը լիքը ջուր. փոքրիկ ախպէրը էլ չի համբերում, քրոջից թաքուն խմում է պուճուր:

Քոյրը մին էլ ետ է նայում, որ մի գառը մըղկըտալի իր ետեից տխուր մայում ու մայելով վազ է տալի:

— Ա՛խ, իմ Մանուկ, որք ու անտէր, իմ անլեզու գառնիկ ախպէր, էլ ճնց անեմ, ի՞նչ անեմ ես...

Կանչում է խեղճ Մանուկն էսպէս, վայ է տալիս. լալիս, լալիս, բայց էլ ի՞նչ անէր, բայց էլ ճնց անէր...

Երկու որբեր, քուր ու ախպէր, գառն ու աղջիկ մոլորած, հեռու հանդում, տխուր-տրտում գնում, գնում են կորած:

2.

Սոված ու ծարաւ գնում են, գնում,

Գնում են գնում, չըգիտեն թէ ուր.

Վերջապէս մի հով անտառ են մտնում,

Անտառի միջին մի գանգակ աղբիւր:

Կուշտ-կուշտ խմում են էս սառը ջրից,

Յետոյ Մանուկը ծառն է բարձրանում,

Գառնիկ ախպէրն էլ ծառերի տակին,

Մուշ-մուշ արածում, արոճ է անում:

Իրիկան պահին խրխինջ ու քրքիջ...

Լցւում է յանկարծ անտառն աղմուկով.

Մօտիկ են գալի ձայները քիչ-քիչ...

Լըսում են նըրանք վրդովւած հոգով...

Եւ անա ոսկի սանձերից բռնած,

Բերում են ջրեն ձիանքն արքայի:

Ամենի ձիանքն աղբիւրից խրտնած,

Ծառս-ծառս են կանգնում ու մօտ չեն գալի:

Մօտիկ են տալի ծառայքը մէկ էլ,

Որ սիրուն մի ցոլք ջրի մէջն ընկել,

Որ ջուրը քանի ալիք է տալի,

Նա էլ ջրի հետ գնում է գալի:

Նայում են վերեւ Ի՞նչ տեսան, Աստուծ.

Մի հուր-հրեղէն, մի շարմաղ աղջիկ,

Ծառի ճիւղերին նազելի նստած,

Նայում է ներքեւ լրփիկ ու ֆիջիկ:

Մի սիրուն աղջիկ արմանք ու զարմանք:

Զարմանք է պատում խեղճ ծառաներին:

Տէր Աստուծ, արդեօք ի՞նչ հրաշք է սա,

Վայրի անտառում իջած էս ծառին:

— Ո՛վ ես, չքնաղ, տեսի՞րք ես դու, թէ՞ հողեղէն ա-րարած. թէ տեսելիք ես՝ կաց մի քիչ էլ, թէ աղջիկ ես՝ արի ցած: Յած եկ, տեսնենք, էդ ճնց էլաւ, որ ծագեցիր դու մեզ մօտ. ո՞ր երջանիկ հողմը բերաւ քեզ մեր անտառն անծանօթ:

«Մեզ որբութեան ցաւն է բերել ձեր աշխարհքը հեռաւոր,—պատասխանեց մեր Մանուկը, հառաչելով գլխիկոր:—Մենք տուն չունինք, ոչ ապաւէն էս լայն արձակ աշխարհքում, մութն էլ հիմի շուտով կընկնի, վախենում ենք անտառում: Ես ձեզ համար աղօթք կանեմ, եթէ անէք օգնութիւն, էս վայրենի խոր անտառից եթէ տանէք մեզ մի տուն»:

Ու ծառաները գառն ու աղջկան
Առնում են բերում պալատն արքայի:
«Ո՞վ ես դու, սիրուն,—հարցնում է արքան,
Անբան գառան հետ ի՞նչ ես ման գալի»:

Կանգնում է աղջիկն էստեղ նորից նոր
Պատմում է, ինչ որ պատմեցի ես ձեզ
Թէ՛ ապրած կենաս, ահեղ թագաւոր,
Մեր բանը՝ հապա, էսպէս ու էսպէս...

Թագաւորն երբ որ լսում է մինմին՝
Եւ շատ ցաւում է, և շատ հաւանում,
Կարգում է նրան իրեն թագունին,
Եօթն օր, եօթ գիշեր հարսանիք անում:

Ու փառքի միջում, շրքեղ դահլիճում,
Լիքն ու երջանիկ ապրում է Մանուշ,
Գառնիկ ախպէրն էլ ձոխ պարտէզներում
Արօտ է անում ու խաղում անուշ:

3.

Պալատումը կար նախանձոտ ու չար
Մի պառաւ կնիկ, հնուց ազախին:
Նախանձում է սա, թէ ռնց պիտի գայ
Մի որբ՝ թագունի դառնայ մեր գլխին:

Մի օր էլ գալի, գլուխ է տալի,
Առաջը կանգնում, կեղծաւոր գովում.
—Արի, բեզ տանեմ, սիրուն թագունի,
Զրփ-չը՛փ լողացնեմ շարմաղ էս ծովում:

Խաբում է, տանում, գցում ծովի մէջ,
Շորերը առնում, ետ բերում քաղաք.
Հագցընում իր սև խափշիկ աղջկան,
Պալատ ուղարկում թագունու տեղակ:

Երեսը ծածկած թանձր շղարշով,
Պալատ է մտնում էն սուտ թագունին,
Ու թագաւորն էլ կասկած չի տանում,
Թէ ով է եկել բազմել իր գահին:

Բայց ինչ անում են, ինչ որ չեն անում,
Չեն կարում էլ տուն բերեն գառնիկին.
Բըղղում, էս ափից էն ափն է վազում,
Բըղղում, էն ափից ետ գալի կրկին:

Ի՞նչ անենք սրան, ռնց անենք սրան,
Աղջիկն ու մայրը շատ են միտք անում,
Վերջը գալիս է դարձաւ թագունին,
Անկողին մտնում, հիւանդ ձկանում:

—Վայ, աման, մեռայ... հայ, հարայ, մեռայ...
«Ո՞րտեղդ է ցաւում, սիրուն թագունիս,
Ի՞նչ կուգես, ասա»,—խնդրում է արքան,
Խնդրում, գլխովը պոյտ է գալիս:

—Ախորժակ չունիմ... ես բան չեմ ուզում...
Գառնիկի մսից որ լինի, կուտեմ...
Եւ թագաւորը մնում է սառած,
Սառած, շրւարած, կանգնած կնոջ դէմ:

«Բայց չէ՞ որ, Մանուշ, քո եղբայրն է նա,
Ո՞նց ես նրա միսն ուզում դու հիմա»...
—Ի՞նչ անեմ. ինձնից նա ազիդ հօ չի՞.
Ես որ մեռնում եմ, թող նա էլ կորչի...
Վայ, հարայ, մեռայ... հայ, հարայ, աման...
Ու թագաւորը տալիս է հրաման.—

«Կրակ վառեցէք, դանակ սրեցէք, բերէք մորթեցէք
Ախպէր գառնուկին, թող նա զոհ լինի իրա քոյրիկին:

Թագաւորն էսպէս պատէր է տալի,
Պատէր է տալի ու դուրս է գալի,
Գնում է ծովափ սաստիկ սրանեղած,
Թէ որքան Մանուշ անգութ է եղած:

4.

Մայում է, լալիս խեղճ Գառնիկ-Ախպէր,
Եւ լացացընում ծովի ժէռ ափեր,

Մի ափից բռնած միւս ափն է թռչում,

Մարդկային լեզուով քրոջը կանչում։—

—Քուրիկ ջան, քուրիկ, կրակ են վառում, կրակ են վառում, դանակ են սրում։ Քուրիկ ջան, քուրիկ, լսիր անդունդից, սպանում են ինձ։

Լսում է արքան՝ տեղը քար կտրած, և ալիքների միջիցը յանկարծ շատ ծանօթ մի ձայն հեռո՛ւ, խո՛ւ ու խո՛ր կանչում է քնքուշ, կանչում է անգոր։

«Ախպէր ջան, ախպէր, անհէր ու անմէր, անքուր ու անտէր, իմ Գառնիկ Ախպէր։ Կատաղի ծովի պաղ գերին եմ ես, փրփրած ալիքը պահապան վրէս։ Դժար է տեղս, ձէնս չեն լսում, ձէնս չեն լսում, ձեռքս չի հասնում։ Ախ, չար պառաւը սև արաւ օրըս, այժմ էլ կըսպանի Գառնիկ-Ախպօրս։

Լսում է արքան, պալատն է վազում,

Պատում է քօղը թագուհու դէմքի,

Պատում է, տեսնում... բայց ի՛նչ է տեսնում,

Ով է իր գահին եղել թագունի...

—Եկէք, ձկնորսներ, ուռկան ձգեցէք

Հանեցէք ծովից մեր լաւ Մանուշին,

Եկէք, դահիճներ, ծովը ձգեցէք,

Կախարդ պառաւին ու էս հրէշին։

Այսպէս բարկացած գոռում է արքան,

Ժողովուրդն ամեն թնդում է ցաւից,

Գալիս է կանգնում, ձգում է ուռկան,

Անմեղ Մանուշին հանում է ծովից։

Հանում է ծովից, գահին բազմեցնում,

Յաղթում է այսպէս անմեղը կրկին,

Գառնիկ-Ախպէրն էլ անչափ խնդումից,

Պատում է իրեն ոչխարի մորթին,

Դուրս գալի, կանգնում սիրուն տղամարդ,

Ճակատը պայծառ, աչքերը վառ-վառ,

Ոչխարի տկար մայիւնի տեղակ,

Խօսում է լեզուով ազատ ու ճարտար։

Իսկ չար պառաւին ու իր աղջըկան,

Որ խաբել էին աշխարհ բովանդակ,

Վրդներից կապում ջաղացի քարեր,

Ձգում են ծովի անդունդն անյատակ։

Երկու որբեր՝ քուր ու ախպէր՝

Առած պատիւ, գահ ու թագ,

Աշխարհքն էլի խաղաղ ու լի,

Չարը թաղած ծովի տակ...

79. Յ Ա Խ Ա Ի Ե Լ

Շատ հին ժամանակ մի թագաւոր կար՝

Ջօրեղ, իմաստուն ու շատ էլ արդար։

Դա որ ծերացաւ, մօտեցաւ մահաւան։

Ջրգիտէր, թէ ո՞վ կըյաջորդէր իրան։

Թէպէտ նա ունէր տասներկու որդի,

Բայց չէր իմանում, թէ ո՞րին ընտրի։

Մեծը ուժով էր, բայց անգուլթ ու չար,

Նըրանից փոքրը՝ թոյլ ու ցաւազար,

Երրորդը՝ անհոգ ու խելքից պակաս,

Չորրորդը՝ անմիտ, թէև անմիաս։

Այսպէս՝ ոչ մէկը հօր սրտովը չէր,

Ոչ մէկը իրա բնոյթը չունէր։

Միայն մի քիչ յոյս կրտսերն էր տալիս՝

Բայց նա էլ հօր մօտ չէր գնում, գալիս՝

Այդ պատճառով էլ հայրը չըգիտէր,

Թէ արդեօք նա ի՛նչ շնորհքի տէր էր։

Թագաւորն այսպէս շատ որ մտածեց,

Հանելուկի պէս մի բան հնարեց.

Մի թարմ ցախաւել իր առջև դրած՝

Որդոցը կանչեց և նրանց ասաց.

«Միրելիք, այսօր ես ձեզ կանչել եմ,

Որ վերջին կամքս ամենքիդ յայտնեմ.

Ինչպէս տեսնում էք, ես ծերացել եմ,

Եւ բաւական է որքան ապրել եմ.
Շուտով իմ նախնեաց ճամպովը կերթամ,
Նրանց պէս ես էլ սև հող կը դառնամ.
Բայց քանի ողջ եմ, շունչս բերնումըս,
Կուգեմ ձեզ յայտնել՝ ինչ կայ մտքումըս:
Ահա ձեր առջև մի նոր ցախաւել,
Որ ես հէնց այսօր կապել եմ տըւել.
Ձեզանից ով որ կը կոտորէ սրբան,
Իմ թագն ու գահը ես նըրան կը տամ.
Դէհ, առաջ եկէք, ուժերդ փորձեցէք,
Տեսնեմ ձեզանից սրբդ կը կոտորէք»...

— Հայր, ես կը կոտորեմ, ասաց մեծ որդին,
Եւ վստահութեամբ մօտեցաւ աւլին.
Վերցրեց աւելն ու ծունկը կախաւ,
Քաշեց, քաշեց, ոչինչ չի եղաւ.
Շատ քրտինք թափեց ու շատ չարչարեց,
Դեղնեց, սփրթնեց, վերջը յետ քաշեց:
Յետոյ երկրորդը եկաւ, վեր առաւ,
Նա էլ իր եղբօր դառն օրին հասաւ.
Երրորդն էլ եկաւ, իր ուժը փորձեց,
Բաւական տանջանք չորրորդն էլ կրեց.
Միւսներն էլ իրանց բախտը փորձեցին,
Բայց ցախաւելը չի էլ ծոցեցին:
Ամենից վերջը փոքրը մօտեցաւ
Եւ իր հօր առջև այսպէս խօսեցաւ.

— Հայր, ես չեմ ուզում իմ ուժը փորձել,
Իմ եղբարց նման իզուր չարչարել,
Ես երեխայ չեմ, որ ձեռքս մեկնեմ
Դէպի լուսինը, որ նրան բռնեմ.
Ձուրը կը խեղդէ, կը սկը կայրէ,
Ով այս չըզիտէ՝ թող ինքը փորձէ:

Ես ոյժ տեսնում եմ ամենայն բանում՝
Թէ երկրիս վրայ և թէ երկնքում:
Առ մի բարակ ծեղ, մի մազ կամ մի թել,
Մեծ ուժ կը գտնես ամենի մէջ էլ.
Թէ փոքրիկ միջատ, թէ ուղտ ահադին,
Ամենքն էլ ուժից մէկ բաժին ունին:
Կայ և խելքի ուժ, ինչպէս և սրտի,
Աչքի, ականջի, ձեռքի ու ոտքի,
Ուսերն ու մէջքն էլ պակաս ուժով չեն,
Բայց դրանք թոյլ են, թէ միացած չեն.
Ուժով չի լինիլ ոչ մի առարկայ,
Եթէ մասներում միութիւն չը կայ.
Մասներն իրար հետ երբ սերտ կապ ունին,
Այդպիսով միայն ուժով կը լինին.
Այսպէս շատ անհատ երբ որ միանան,
Մեծ և չափազանց մեծ ոյժ կը ստանան:
Մեզ լաւ օրինակ մը ջիմն ու մեղուն,
Թէ նրանք ի՞նչով ինչեր են անում,
Նրանց պէս եթէ մարդիկ միանան,
Լեռներ կը շրջեն՝ եթէ կամենան.
Եւ ինչքան լճեր, ինչքան ջրանցքներ
Միացած ուժով կարող են շինել:
Ես քո տէրութեան ցըւած ուժերը,
Ինչպէս ցախաւելի ճկուն ճղները,
Ամուր կապերով կապած կը պահեմ.
Այս է քո միտքըդ, ես ինչքան զիտեմ.
Բայց որ ասածըս լաւ հասկացնեմ,
Տեսէք՝ աւելը ինչպէս կը կոտորեմ»:
Եւ այս ասելով՝ նա վեր է առնում,
Աւլի կապերը քանդում, արձակում.
Ճկուն ճղները վերցնում է հատ-հատ,
Ամենի առջև կոտորաւ, ջարդում:

— Ապրիս, իմ որդի, ասում է հայրը.
Քեզ է արժանի իմ թագն ու գահը»:

Գրկու՛մ է որդուն, ճակատից պաշու՛մ,
Եւ թագն իր ձեռքով գլխին է դնում:
«Տեսէ՞ք, ասում է միւս եղբայրներին,
Դուք չընախանձիք ձեր եղբօր փառքին.
Եթէ սրա հետ սերտ սիրով մնաք,
Աւելի մեծ ուժ և փառք կըստանաք.
Իսկ եթէ զատուիք և շոկ-շոկ լինիք,
Քանդուած աւլի պէս շուտ կըկտորատուիք:
— Մենք հնազանդ ենք, ասում են նրանք՝
Տալով եղբօրը պատիւ և յարգանք:
Իմաստուն որդին հասաւ մուրազին,
Դուք նոյնպէս հասնիք ձեր մուրազներին:

80. Յ Ա Ն Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Կար մի ժամանակ մի քարհատ, որ ամեն օր մեծ ժայռերից քարեր էր կոտորում ու հանում շինութեան համար: Նա օրը մինչև երեկոյ կիզիչ ճառագայթներէ տակ աշխատելուց յետոյ, երկոյեանները պառկում էր իր կոշտ ու խեղճուկ անկողնի վրայ, ամեն օր նա հառաչում էր և զանգատում իր դրութիւնից: Մի օր էլ, երբ նա աղաղակեց.

— Օհ, ինչպէս կըցանկայի ունենալ մի փափուկ անկողին,— հրեշտակն իջաւ երկնքից և ասեց նրան.

— Թող քո ցանկութիւնը կատարւի: Նա հարստացաւ և պառկում էր փափուկ ու մետաքսապատ վերմակով անկողնի մէջ:

Մի օր թագաւորը իր թիկնապահներով, ամենափառաւոր կերպով զարդարուած անցնում էր, ամեն ոք գլուխ էր խոնարհեցնում նրան և նա վեհափառօրէն անցնում էր ժողովրդի միջից. քարհատը ցանկացաւ լինել թագաւոր, և աղաղակեց.

— Ահ, եթէ ես կարողանայի թագաւոր լինել...

Հրեշտակը, երկնքից իջնելով՝ ասաց.

— Թող քո ցանկութիւնը կատարւի:

Նա թագաւոր եղաւ, և պտտում էր՝ ունենալով մի խումբ ասպետներ առջևից, մի խումբ ետևից և մի ոսկեպատ ամպնովանի էլ գլխին:

Այդ միջոցին արեգակը բարձրացաւ և փայլեց, այնպէս ջերմացրեց երկիրը, որ խոտերը չորացան:

Թագաւորը հառաչեց տաքութեան համար և ցանկութիւն յայտնեց լինել արեգակ:

Հրեշտակը կատարեց նրա ցանկութիւնը:

Նա փոխեց արեգակի և վեհափառօրէն ու պարծենկոտութեամբ նայում էր երկրի վրայ և տարածում էր իր ճառագայթները երկրի ամեն կողմը, բայց ահա եկաւ մի ամպ օդի մէջ և ծածկեց նրա գէմքը. նա կատաղեց՝ տեսնելով իր կարողութեան այսպէս խորտակումը, ցանկացաւ ամպի փոխելի, և հրեշտակը կատարեց նրա կամքը. նա ծածկեց արեգակի լոյսը և սկսեց առատօրէն անձրև տեղալ երկրի վրայ, կարծելով, որ ոչ մի բան չի դիմանալ իր անձրևի ոյժին: Եւ իրաւ, քանդակեցին տներ, արմատախիլ եղան ծառեր, խեղդու՛մ էին մարդիկ, ընկղմու՛մ էին նաւեր, բայց մի ժայռ միմիայն անդրդւելի էր. ամպը որոտաց, աւելի ուժգնացրեց իր հեղեղը, կենսործնացրեց ոյժը և ընկաւ ժայռի վրայ, բայց տեսաւ, որ ոչ մի բան չազդեց նրա վրայ, հառաչեց և գոչեց.

— Այս ժայռը ինձնից ուժեղ է, կըցանկայի այս ժայռը լինել:

Նրա ցանկացածը դարձեալ կատարեց: Նա փոխեց ժայռի, և ոչ արևի տաքութիւնը, ոչ անձրևի սաստկութիւնը, ոչ մոնչիւններ, արտասուք ու պաղատանք նրան չէր ներգործում. նա կանգնած էր այնտեղ ինչպէս մի բռնաւոր և արհամարհանքով էր նայում իր ազգակից փոքր քարերին, բայց ահա եկաւ մի քարհատ, բարձրացրեց իր կռանը և սկսեց կտոր կտոր անել նրան: Ժայռը մոնչեց, փոշի հանեց, քարի կտորներ ցայտեցրեց բարհատի երեսին, բայց սա ծածկեց իր

դէմքը մի կաշիով և շարունակեց նրան ջարդելը, իսկ
ժայռը տեսնելով իր յաղթելը, գոչեց.

— Այս քարհատը աւելի կարող է քան ես, կըցան-
կայի այս քարհատը լինել:

Վերջին անգամ իջաւ երկնքից հրեշտակը՝

— Թող կամքդ լինի, ասեց և անհետացաւ...

Եւ խեղճ մարդը, այնքան անգամ ձեռակերպւած,
կրկին դարձաւ առաջւան անբախտ քարհատը:

1.

81. Ո Ս Կ Ի Ձ Կ Ն Ի Կ

Մի ծերուկ ձկնորս և իր պառաւ կին
Բընակում էին Մեծ ծովի ափին,
Ծերը գնում էր ձուկ բռնում ծովից,
Պառաւն էլ տանը թել մանում բրդից.
Այսպէս միասին՝ մի հին գետնատան,
Երեսուն երեք տարի ապրեցան:

Ահա մէկ օր էլ ծերը գնաց ծով,
Որ ձուկը որսայ իր մաշած ցանցով.
Նա ուրախ-ուրախ ցանցը ծով ձգեց,
Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց:
Երկրորդ անգամը ցանցը ձգեց ծով,
Յանցը դուրս եկաւ ծովային խոտով:
Իսկ երրորդ անգամ որ ցանցը ձգեց,
Ո՞վ կարէ ասել, թէ ինչ դուրս հանեց.
Նա բերաւ իր հետ մի ոսկի ձկնիկ՝
Ծերի ցանցն ընկաւ, իբրեւ խեղճ գերի,
Ձկանց արքայի դուստրը գեղեցիկ
Ոսկի աղջիկը ձուկ-թագաւորի:

Խեղճ ոսկի ձկնիկ, ինչպէս է խնդրում,
Մարդկային լեզուով ծերին աղաչում.
«Թող ինձ, ծերո՞ւկ, թող ինձ անվտանգ,
Քեզ կրվճարեմ թանգագին փրկանք,

Ինչ սիրտդ ուզի, ինչ որ կամենաս
Ուղիղն եմ ասում, ինձնից կըստանաս»:

Վախեցաւ ծերը, մնաց զարմացած.
Նա այնքան տարի ձկնորս էր եղած,
Բայց ձկան մասին երբէք չէր լսել,
Թէ նա մարդու պէս կարող է խօսել:
«Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, ասեց ծերունին,
Ինձ չէ հարկաւոր փրկանք թանգագին.
Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով,
Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»:

2

Այս դէպքից յետոյ ծերը տուն դարձաւ,
Պատմեց պառաւին՝ թէ ինչ բան տեսաւ.
«Այսօր ես ծովից, գիտե՞ս ինչ, ա՛ կնիկ,
Բռնեցի յանկարծ մի ոսկի ձկնիկ,
Ոսկի եմ ասում և ոչ քու գիտցած,
Այսպիսի հրաշք ոչով չի տեսած:
Նա խօսել գիտէր ուղիղ մեր լեզուով,
Աղաչանք արաւ, որ յետ ձգեմ ծով.
«Թող, ասաց խնդրեմ, թող ինձ անվտանգ,
Քեզ կրվճարեմ թանգագին փրկանք».
Բայց ես ոչ մի բան չըպահանջեցի,
Ոչինչ չեմ ուզում, գնա՛, ասացի.
Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով
Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»...

Պառաւը երբ որ այս բանը լսեց,
Խեղճ ալեորին շատ յանդիմանեց,
Թէ ինչո՞ւ ձկնից փրկանք չի ուզել,
Ու այնպէս ձրի յետ ծովն է ձգել:
«Ա՛յ, յիմար անմիտ, հայոյեց ծերին,
Գոնէ կասէիր դու ոսկի ձրկին՝
Մի նոր տաշտակ տուր՝ տանեմ իմ կնկան,
Մերը կոտորած է, էլ չէ պէտքական»...

Դարձաւ ծերունին ծովի ափ գնաց.
(Տեսաւ նա ծովը մեղմիկ ծածանւած).
Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Ձուկը լողալով՝ մօտեցաւ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ», հարցրեց.
Ծերը գլուխ տըլաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագուհի-Ձկնիկ,
Ինձ նախատում է իմ պառաւ կնիկ,
Հանգիստ չի թողում խեղճ ալևորիս,
Վըրաս մրթմըրթում, ուշուց է տալիս.
Մի նոր տաշտակ է հարկաւոր իրան,
Մերը կոտրած է, էլ չէ պէտքական»...
Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց,
«Գնա, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց.
Թող քո պառաւը շատ չընեղանայ,
Այսօր նա մի նոր տաշտակ կունենայ»...

3.

Յետ դարձաւ ծերը դէպի իր տնակ,
Տեսաւ կնկայ մօտ մի սիրուն տաշտակ.
Բայց կինը զոհ չէր. նա այս անգամ էլ
Ըսկսեց ծերին սաստիկ նախատել.
«Գնացիր, անխելք, տաշտակ ուզեցիր,
Ինչո՞ւ մի ուրիշ բան չըխնդրեցիր,
Յետ գնա շուտով, անմիտ անասուն,
Կլուխ տուր նրբան և ուզիր մէկ տուն»...
Ծերունին դարձաւ ծովի ափ գնաց,
(Այս անգամ տեսաւ ծովը պղտորւած).
Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Ձուկը լողալով՝ մօտեցաւ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ» հարցրեց.
Ծերը գլուխ տըլաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագուհի-Ձկնիկ,
Ինձ շատ նախատեց իմ պառաւ կնիկ.

Խեղճ ալևորիս հանգիստ չի թողում,
Հիմա էլ կատգել՝ մէկ տուն է ուզում»...
Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց,
«Գնա, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց.
Թող լինի այնպէս՝ ինչպէս կամենաք,
Դուք ձեր ցանկացած տունն էլ կունենաք»...
Ծերը ետ դարձաւ կրկին դէպի տուն՝
էլ նա չըգտաւ իր հին գետնատուն.
Մի նոր տուն տեսաւ լուսամուտներով.
Կըտուրից հանած ծրխահաններով.
Պատ ու վառարան մաքուր սըւաղած,
Կրով ու կաւճով սիպտակացրած.
Վարպետի տաշած, կաղնի տախտակից,
Մեծ դուռն էր կախած լայն բակի կողմից:
Պատուհանի տակ կինն ուռած նստել՝
Իր չարութիւնից ուզում է տրաքել.
Ինչ անէ՞ք ասես աշխարհքիս տակին՝
Բոլորն էլ թափեց խեղճ մարդի գլխին,
Վերջը, երբ փոքր ինչ բարկութիւնն իջաւ,
Մոտթը կախած՝ ծերունուն դարձաւ.
«Անշնորհք ծերուկ, անակ ուզեցիր,
Երևի քո մէջ մեծ բան կարծեցիր.
Յետ դարձիր, անխելք, յետ դարձիր գնա,
Ոսկի ձկնիկին իմ կողմից ասա,
Որ էլ չեմ ուզում մնալ գեղջուկ կին,
Ուզում եմ լինել գերագնիւ տիկին»...

4.

Ծերունին դարձաւ ծովի ափ գնաց,
(Այս անգամ տեսաւ ծովը վրդովւած),
Ըսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին,
Ձուկը լողալով մօտեցաւ ծերին,
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ» հարցրեց.
Ծերը գլուխ տըլաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագուհի-Ձկնիկ,

Հանգիստ չի տալիս ինձ իմ չար կնիկ,
 էլ չի կամենում մնալ գեղջուկ կին,
 Ուզում է լինել գերագնիւ տիկին.
 Ձը գիտեմ՝ գլուխն ի՞նչ քամի մտաւ,
 Որ գեղջկութիւնից յանկարծ ձանձրացաւ»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց,
 «Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց,
 Թող քո պառաւը հէնց այսօրւանից
 Ազատ համարւի իր գեղջկութիւնից»...
 Յետ դարձաւ ծերը, և ինչ է տեսնում,
 (Կարծեց ցնորք է աչքին երևում).
 Մի տուն հոյակապ, վերնասրահում
 Պառաւն է կանգնած ինչպէս նոր խանում,
 Հագին սամուրէ բաճկոնակ սիրուն,
 Գլխին դիպակէ չար դաթ գոյնգոյն,
 Վիզը զարդարած մարգարիտներով,
 Մատերին մատնիք անգին քարերով,
 Մաշիկներն ինչպէս կաս-կարմիր որդան,
 Միւս հագուստներն էլ մետաքս պատւական:
 Ծառաներ ունի մի քանի տասնեակ,
 Բոլորն էլ իրան հըլու հպատակ:

Մարդուն որ տեսաւ՝ պառաւը կատղեց.
 Խեղճ ծառաներին ծեծել ըսկսեց.
 (Երևի ուզեց ցոյց տալ ծերուկին,
 Որ հիմա ինքն է գերագնիւ տիկին).
 Հայհոյանք թափեց ամենքի վըրայ,
 Տեղի անտեղի քօթկեց անխնայ.
 Մէկի մագերից բռնեց քաշքըշեց,
 Միւսին էլ մի լաւ ապտակներ զարկեց:
 Ծերը մօտեցաւ դող դող քայլերով՝
 Ասաց պառաւին՝ խոր գլուխ տալով՝
 «Բարո՛վ գերագնիւ խանում-խաթունիս,
 Հիմա խօս գո՛հ ես, հանգիստ կըլինիս»...

Պառաւ տիկինը այնպէս բղաւեց,
 Որ խեղճ ծերունու լեզին պատառեց:

Նըրան հրամայեց, որ իսկոյն գնայ
 Գոմն աւլէ, քերէ ու այնտեղ մնայ:

5.

Մէկ-երկու շաբաթ հազիւ անց կացաւ,
 Պառաւ խանումը նորից կատղեցաւ,
 «Շատ կանես կերթաս, ասում է մարդին,
 Ու իմ կողմանէ կասես ձկնիկին,
 Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
 Ուզում եմ ազատ թագունի լինել»...

Այս խօսքի վըրայ ծերունին սոսկաց,
 Եւ աղաչելով պառաւին ասաց.
 «Գժե՛կ ես, ա՛ կնիկ, ես չեմ հասկանում,
 Արդեօք դու գիտե՞ս՝ ինչ ես ցանկանում,
 Մէկ նայիր վըրադ, շէնք ու շնորհքիդ,
 Լըլըբան լեզւիդ, ծուռումուռ քայլքիդ,
 Ախրը ի՞նչ ունիս թագունու վայել,
 Որ խեղքիդ այդպէս քամի է փչել.
 Արի լսի՛ր ինձ, մի անիլ այդպէս,
 Ամբողջ աշխարհքին կը ծիծաղեցնես»...
 Էլ չըհամբերեց մեր պառաւ տատը,
 Որ վերջացնէր մարդն իր խրատը,
 Նա այնպէս գոռաց, այնպէս որոտաց,
 Որ ամբողջ տունը հիմնովին թնդաց.
 «Ի՛նչպէս թէ այդպէս, յանդուգն ըստահակ»,
 Գոչեց ու զարկեց մի ուժգին ապտակ,
 «Համարձակո՛ւմ ես, գոհիկ անդէտ,
 Վիճել ինձ նման ագնիւ տիկնոջ հետ.
 Քեզ հրամայում են պատւաւոր խօսքով,
 Որ իսկոյն գնաս քո յօժար կամքով,
 Եթէ ոչ՝ անա ժողովւած կշտիդ,
 Սրանք կը տանեն՝ խփելով վզիդ»:
 Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց.
 (Այս անգամ տեսաւ ծովը սևացած),

Հսկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին
Ձուկը լողալով մօտեցաւ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ» հարցրեց.
Ծերը գլուխ տրւաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագունի-Ձկնիկ,
էլի է կուռում իմ պառաւ կնիկ.
Ներիր ինձ, խնդրեմ, ես ամաչում եմ,
Որ չար պառաւիս նոր ուզածն ասեմ.
Բայց ո՞ր ջուրն ընկնիմ, հանգիստ չի թողնում.
Կրակն է գցել, այրում խորովում.
Գնա՛, ասում է,—ա՛խ, նզովեալ կին—
Շնտ գնա ասա ոսկի ձկնիկին,
Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
Ուզում եմ ազատ Թագունի լինել»...
Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
«Գնա՛, Տէր ընդ քեզ մի տխրիլ, ասաց՝
Թող քո պառաւի ուզածը լինի.
Թող գնայ դառնայ ազատ Թագունի»:

6.

Ո՞վ կարէ պատմել, թէ ծերն ի՞նչ տեսաւ,
Երբ ձկան մօտից տուն վերադարձաւ.
Էլ ի՞նչ տուն, ի՞նչ բան...դու արքայական
Ապարանք ասա, կամ հսկայական
Մեծ մեծ պալատներ շարիշար կանգնած՝
Բարձր բուրգերով չորս կողմը պատած.
Շքեղ դանլիճներ, անթիւ սենեակներ,
Մարդ կը շրջակէր, եթէ մէջն ընկնէր:
Ծերը բարձրացաւ մարմար սանդուղքով.
Մի դանլիճ մտաւ խիստ պատկառանքով,
Առջևը բացւեց մի նոր տեսարան,
Երբ այնտեղ դտաւ իր պառաւ կնկան.
Նա հիմա ազատ Թագունի դառած՝
Առօք ու փռօք ճաշի է նստած.
Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,

Ոտի են կանգնած որպէս ծառաներ,
Թագունու համար գինի են ածում
Եւ անուղղով աչք-ունքին նայում.
Շէմքում կանգնել են անեղ զինուորներ,
Ուսերին բռնած կացնաձև սրեր,
Մենակ պառաւն էր սեղանին բազմել,
Ո՞վ կը յանդգնէր նրա հետ նստել.
Բայց կերակուրներն այնքան շատ էին,
Որ հարիւր հօգի կը լշտացնէին.
Եւ քանի տեսակ անծանօթ բաներ,
Ի՞նչ անուշեղէն, ի՞նչ տապականեր...
Պառաւն ուտում էր մեծ ախորժակով,
Գինին դատարկում լիքը բաժակով.
Վերջն էլ մեղրահաց կերաւ բաւական,
Որ քաղցրացնէ շրթունք ու բերան:
Ծերն այս տեսնելով մնաց շփոթւած,
Ընկաւ պառաւի ոտքերն ու ասաց.
«Բարո՞ւ, քեզ, բարո՞ւ անեղ Թագունի
Քո մեծութիւնը յաւիտեան լինի»:
Այս խօսքից յետոյ կամաց շըշնջեց,
Ու փսիսալով պառաւին հարցրեց.
«Հիմա որ բախտի վերին ծայրումն ես,
Խօս բաւական ես, ա՛ կնիկ, ի՞նչ կասես...
Թագունի դառած պառաւն այս անգամ
Մարդի երեսին չընայեց անգամ.
Հրաման մոմուց նա քթի տակին,
Որ դուրս վռնդեն մեր անկոչ հիւրին:
Հէնց որ լուեցաւ Թագունու հրաման,
Հնազանդ երևաւ ամենքն ուղեցան.
Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
Ինչպէս որսորդի արնախում շներ,
Խփելով ծերի շնքակոթին՝
Շքեղ դանլիճից դուրս վռնդեցին.
Շէմքումը կանգնած պահապաններն էլ
Գիշատիչ ճանկերն էին պատրաստել,
Վրայ վազեցին ամենքը մէկէն,

Ու քիչ մնաց որ՝ խեղճին պլոկենս:
Ինչպէս որ եղաւ, մի կերպ դուրս պրծաւ,
Դուրսն էլ ամբողջի ծաղրի տակն ընկաւ,
Որ կարծես նրան լինէր սպասում
Մնձրևի տակին ցեխոտ փողոցում:
— «Այ թէ լաւ արին, ծերուկ դու անգէտ,
Ո՞ւմ հետ ես մեկնում անճոռնի ոտներդ,
Թող այդ քեզ համար լինի լաւ խրատ,
Որ էլ չըցանես մանդր կտաւհատ»...

7.

Այս դէպքից յետոյ շատ օրեր չանցան,
Պառաւի այծերն էլի մօտ եկան.
Ուղարկում է նա իր իշխաններին,
Որ գտնեն բերեն արտաքսած ծերին:
Եկաւ ծերունին: Պառաւն սկսեց.
«Դու պէտք է գնաս ձկան մօտ, ասեց.
Կերթաս, խոր գլուխ կըտաս դու նրան
Ու իմ փափաղը կը յայտնես իրան.
Կասես՝ չեմ ուզում մնալ թագունի,
Ուղղւմ եմ լինել ծովի տիրունի.
Ուղղում եմ Ուկկեան ծովումը կենալ,
Ոսկի ձկնիկին ծառայ ունենալ,
Որ իմ հրամանին միշտ պատրաստ լինի,
Ու ինչ ուզենամ, իսկոյն կատարի»...

Պառաւին լսեց ծերը լուռ ու մունջ,
Առանց յայտնելու որ և է տրտունջ:
Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց,
(Այս անգամ ծովը խիստ էր փոթորկած,
Փրփրած ալիքներ սարեր դառնալով՝
Իրար են զարկում անեղ գոռալով).
Ողբաձայն կանչեց ոսկի ձկնիկին,
Ձուկը լողալով մօտեցաւ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ, հարցրեց,
Ծերը գլուխ տըւաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագունի-Ձկնիկ,

Իսպառ գժւել է իմ պառաւ կնիկ,
Ի՞նչ անեմ արդեօք այդ նզովեալին,
Մինչև երբ տանջւիմ քաւթառի ձեռին.
Էլ չի կամենում թագունի լինել,
Այլ տես՝ անիծածն ինչ է միտք արել՝
Իշխել է ուզում բոլոր ջրերին
Ու իշխանունի դառնալ ծովերին,
Ուղղւմ է Ուկկեան ծովումը կենալ,
Ոսկի ձկանը ծառայ ունենալ,
Որ իր հրամանին միշտ պատրաստ կենաս.
Ու ինչ ուզենայ, շուտ կատարում տաս»...

Ոսկի ձկնիկը լուռ ու մունջ լսեց,
Բայց էլ ծերունուն չըպատասխանեց.
Ջրի երեսին շրմփեց պոչով,
Ու անցաւ գնաց դէպի խորին ծով...

Շատ մնաց ծերը և շատ նայեցաւ,
Բայց Ոսկի ձկնիկն էլ չերեցցաւ.
Դարձաւ դիտակոր որ յայտնէ կնկան,
Թէ ինչ փորձանքի մէջ գցեց իրան.
Եւ գնաց տեսաւ. (բայց ի՞նչ տեսնի լաւ,
Որ արդար լինի և ոչ անիրաւ),
Հին խուղի շէմքում պառաւը նստած,
Կոտրած տաշտակը առաջնն ընկած...

82. Խ Ե Լ Ք Ն Ո Ի Բ Ա Խ Տ Ը

Խելքն ու Բախտը վէճի բռնեցին. բախտն ասում էր.— Մարդիկն ինձանով են մարդ. Խելքն ասում էր.— Ինձանով: Թէպէտ դատաւորի չըդիմեցին, բայց իրանց մէջ պայման դրին, որ մէկը միւսի արածին չըխառնէ: Եւ իրանց փորձը կատարեցին մի գիւղացու վրայ:

Գիւղացին արօրը լծեց և գնաց տափը վարելու: Խոփը դէմ առաւ մի պլինդ բանի և կանգ առաւ ակոսի մէջ: Մարդը տեսաւ որ անա մի գուգում կայ հողում, վերցրեց տեսաւ, որ մէջը ոսկով լիքն է:

—«Այս ի՞նչ լաւ եղաւ, մտածեց մարդը,—այսուհետեւ էլ ոչ մի նեղութիւն չեմ քաշիլ, ես էլ կընկնիմ հարուստ մարդոց կարգը, ինչե՛ր, ինչե՛ր չեմ անիլ, գիւղի համար աղբիւր հանել կըտամ, եկեղեցի կըշինեմ, աղքատներին առատ ողորմութիւն կըտամ... մէկ էլ յանկարծ փոխեց մտածելու եղանակը և ասեց.

—Վայ թէ գողերն իմանան ու կէս գիշերին գան յափշտակելու և առաջ ինձ սպանեն, յետոյ իրանց կողպուտն սկսեն: Չէ, սրա շառը շատ է, քանց խէրը:

Այս մտածութեան մէջ՝ տեսաւ որ իրանց դատաւորն անցնում էր մօտովը:—Այս լաւ եղաւ, ասեց.—եկ ոսկիքը տամ սրան, իսկ ես հանգիստ իմ գործիս նայեմ: Վազում է, կանչում դատաւորին:

Բայց դատաւորը որ գալիս է, մարդի խելքն էլ գլուխն է հաւաքւում. ոսկին ծածկում է և ասում.—Աղա, դու դատաւոր մարդ ես, գիտուն ես, ասա ինձ, խընդրեմ, իմ այս ջուխտ եզներից որի՞ն ես լաւ համարում:

Սրա վրայ դատաւորը նեղանում է, բարկանում, և թողում հեռանում է: Խելքն էլ մարդի գլխիցն է հեռանում և նա մտածում է, թէ ինչո՞ւ ոսկիքը չըտրւաւ, ինչ պիտի անի, ո՞ւր պիտի պահի: Մինչև երեկոյ անգործ է մնում և շարունակ սրա վրայ է մտածում: Մինչև այդ՝ դատաւորը գնում է գիւղը և յետ դառնում, մարդն էլի գրնում է առաջը կտրում, աղաչում, որ էլի մէկ անգամ գայ վարածին նայի ու երթայ: Դատաւորն զգում է, որ մի բան պէտք է լինի, գնում է: Հէնց այդ ըոպէին մարդի խելքը գլուխն է գալիս՝ և ասում է.

—Աղաչում եմ, չընեղանաք, բարի դատաւոր, եթէ ձեզ մի բան հարցնեմ.—Ինչպէ՞ս էք նկատում, երեկւայ վարածս է շատ, թէ այսօրւան. դուք գիտուն մարդ էք, լաւ կըգիտենաք այդ բանը:

Դատաւորը խենթի տեղ է դնում մարդին և ծիծաղելով հեռանում է: Մարդի խելքն էլ է հեռանում և ցելի մի կողմը նստում: Մարդը ծեծում է գլուխն ու ասում.—Հիմա ի՞նչ անեմ, ինչպէ՞ս անեմ, այս անիծած ոսկիքն ո՞ւր տանեմ, որտեղ պահեմ: Վերջը գուգումը փաթաթում է

հացի մէզարումը և շալակում, գնում տուն և ասում՝ կնկանը.

—«Այ կնիկ, եզինքը կապոտիր, խոտ տուր, արօրը տար ներս, ես պիտի երթամ դատաւորի մօտ, բան ունիմ:

Կնիկը տեսնում է, որ մէզարը մարդի շալակին է և մէջումն էլ բան կայ, բայց վայր չի դնում, մտածում է որ մի նոր բան պիտի լինի, ասում է մարդուն.

—Եզներ կապէ՛ն իմ ի՞նչ գործն է, ի՞նչ կայ այդպէս շտապելու, դատաւորը հօ չի փախչում. բեռը ցած դիր, եզները տեղաւորիր, յետոյ ուր ուզումես՝ գնա:

Մարդը ցած է դնում բեռը, եզները ներս է անում և մինչև կապոտելն ու դուրս գալը՝ կնիկը մէզարը բաց է անում, գուգումով ոսկին վերցնում և նրա չափին մի քար է դնում մէզարումը: Մարդը վերցնում է մէզարը և տանում գնում դատաւորի առջև և ասում.—Առ այս, քեզ ընծայ եմ բերել: Բաց են անում տեսնում—քա՛ր... Մարդն էլ է զարմանում: Դատաւորը բարկանում է և մարդին բանտարկելով՝ վրան հսկելու համար երկու պահապան է դնում, որ տեսնեն ինչ է անում և ի՞նչ խօսում, և գան իմաց տան:

Մարդն ինչ որ մտքումն ասում է, նոյն մտքով ձեռքերն էլ է շարժում,—գուգումն այսքան էր, բերանն այսքան, փորն այսքան, տալն այսքան, ու մէջի ոսկիքը այսքան:

Նայողները պատմում են դատաւորին, թէ երկու ձեռքով բան է չափում, բայց ոչինչ չի խօսում:—Կանչեցէք, ասում է դատաւորը:

Մարդին կանչում են և դատաւորը հարցնում է նրան, թէ ինչ բան էիր չափում ձեռներովդ: Մարդի խելքը գլուխն է գալիս, և պատասխան է տալիս, թէ՛ «Ես քեզ էի չափում և ասում՝ քո գլուխն այսքան է, քո վիզն այսքան, քո փորն այսքան, քո մօրուքն այսքան, ու ասում էի, թէ արդեօք դու ես մե՞ծ, թէ՞ մեր այծը:

Սաստիկ բարկանում է դատաւորը և հրամայում է, որ տանեն կախն: Տանում են որ պարանը ձիւտը ձգեն, ասում է. «Ինձ մի կախէք, ես կերթամ ուղիղը կասեմ»:

Դատաւորը հրամայում է, որ ճշմարիտն ասէ, թէ ինչ էր
չափում բանտումը:

Մարդն ասում է.—Ես ոչ այս գիտեմ և ոչ այն, հա-
ւատացէք, որ եթէ ճօպանը իմ ճըտից չը հանէիք, ես հի-
մա խեղդւած կըլինէի, ահա ձեզ ճշմարիտը:

Սրա վրայ ծիծաղում է դատաւորը և ազատում մար-
դուն: Մարդը գնում է տուն, ուր նրա Բախտն ու խելքը
ասում էն միմեանց.—Ոչ մէկս չը յաղթեցինք. երևում է,
որ բախտն ու խելքը յաջողութեան և ընդունակութեան
պէս միմեանցից անբաժան պէտք է լինին, և Բախտը
խելքով ու խելքն էլ Բախտով կարող են մարդին մարդ
շինել:

83. ԲԱԽՏԻ ՍՊԱՍՈՂԸ

I

Մակարը տնանկ, աղքատ էր ու ծոյլ.
Նա գործատեաց էր, դանդաղկոտ ու թոյլ:
Երբ առաւօտեան արևը պայծառ
Ոսկեգօծում էր դաշտերը դալար,
Զանաւէր մեղէին ծաղկոց հրաւիրում,
Շինականներին հանդը դուրս բերում—
Մակարը քաղցած՝ պառկած էր թախտին,
Պարապ ու սարապ ըսպասում Բախտին.
«Ո՞րտեղ ես, ա՛յ Բախտ, արի՛, դուռըս բաց,
Մեռնում եմ, օ, եկ, տո՛ւր մի պատառ հաց»...

II

Տանջւում էր Մակար՝ քաղցած ու կարօտ,
Երբ մի մեծատուն մտաւ նրա մօտ.
«Տեսնում եմ, Մակար, աղքատ ես, սոված,
Ոչ ոք չի տալիս քեզ մի կտոր հաց.
Վեր կաց, միասին մեր արտը գնանք.
Աշխատենք այնտեղ, անենք վար ու ցանք.

Եւ օգնութեանդ փոխարէն ես քեզ՝
Իբրեւ ջանքիդ վարձ՝ կըտամ մի զոյգ եղ.
Այնուհետ ի՞նքդ կըվարես հողը
Ու միշտ կաշխատես ապրուստիդ փողը»:

III

Յօրանջեց Մակար, ասաց հեղգաբար.
«Քո զոյգ եղները պահիր քեզ համար,
Տըւած խորհուրդդ կաշի քո գլխին—
Կարօտ չեմ ես քո ոչ մի բարիքին...
Երբ բախտս բացւի—կըհարստանամ,
Քեզ պէս անւանի մեծ մարդ կըդառնամ:
Թէ որ բախտ ունիս—տեղդ հանգիստ կ'աց,
Բախտդ անպատճառ կըբերի քեզ հաց.
Թէ որ բախտ չունիս—աշխատիր հազար՝
Կըմնաս, ինչպէս մի աղքատ Ղազար»...

IV

Եւ մեր Մակարը ըսպասեց երկար,
Բայց նրա բախտը չըկար ու չըկար...
Առաջւայ նման՝ նա դարձեալ քաղցած,
Պարապ ու անգործ խրճիթում պառկած,
Անէծք էր թափում կոյր բախտի գլխին,
Իր թշուո կեանքը ողբում դառնազին:
Էլ անկարո՞ղ է մնալ նա տանը.
Բախտը չի գալիս—բո՛ւրդ է իր բանը...
Եթէ նա գլխին շուտ մի ճար չանի,
Քաղցածութիւնը հոգին կըհանի...

V

Եւ նա յուսահատ, ուժասպառ, յոգնած՝
Դուրս եկաւ տանից, արօտը գնաց:
Դալար ու չքեղ լեռների լանջում,
Որտեղ առուն էր անուշ մըմնջում,
Որտեղ փչում էր քամին զովարար—
Արածում էին հօտեր անհամար:

Մի փոքր հեռու, ծաղկաբոյր հովտում,
Ձիերի շովն էր հանգիստ արածում.
Այնտեղ էլ կուրծքը կաթնով լի կովեր,
Պաքարտ գոմէշներ, երինջ ու հորթեր:

VI

Եւ մեր Մակարը՝ չորս գին նայելով՝
Դէպ՝ առաջ գնաց կամացուկ քայլով.
Իր շուրջը նայեց, աչք ածեց երկար,
Բայց ոչ պահապան, ոչ էլ հովիւ կար:
Միայն մի ամպ էր լողում վերեւում,
Հսկայ լեռների կատարին փարւում:
Մակարը կանգնեց, գլուխը քաշ գրցեց—
Մի սև մտածմունք նըրան պաշարեց.
Մտատանջ նայեց հօտին ու ջոկին,
Եւ յանկարծ խնդաց նրա ծոյլ հոգին...

VII

«Այ յարմար ըռպէ, այ յաջողակ բան,—
Հրճելով ասաց Մակարն ինքն իրան.—
Հարուստ մեծատան բարիքներն անթիւ
Այստեղ են ահա... Զրկայ ոչ հովիւ,
Ո՛չ էլ պահապան. փոքս էլ զրդուում,
Կպչելով մէջքիս՝ վեց-վեց է անում...
Եթէ խաշներին այստեղից տանեմ,
Ծախեմ քաղաքում, ապրուստս հանեմ—
Իմ գողութիւնը ո՞վ կըհաստատի,
Ո՞վ կապացուցի, կենթարկի դատի»...

VIII

Հէնց որ Մակարը մօտեցաւ հօտին,
Կարծես՝ խփեցին շինքակոթին—
Երկիրը թնդաց, որոտ, աղաղակ,
Շարժեցին յանկարծ անտառ ու պուրակ...
Լեռների լանջում հօտը սողոսկաց,
Առապարներով իջաւ դէպի ցած.

Կայտառ ձիերը պինդ խրխնջացին
Եւ կովերի հետ մի տեղ ժողւեցին...
Մակարը դողաց ու լեղապատառ՝
Մնաց տեղնուտեղը, որպէս շանթահար:

IX

Սթափւեց Մակար և ինչ է տեսնում —
(Մեղայ Գեղ, Աստուծո, ինչէր ես ստեղծում).
Տեսնում է յանկարծ իր առաջ կանգնած
Մի տարօրինակ թզուկ արարած.
Երեսը փայլուն, պայծառ, լուսաւոր,
Աչքերը հրեղէն, դաժան, ահաւոր...
Հսկում էր բոլոր ոչխարի հօտին,
Երինջ ու կովին, ձիերի ջոկին.
Կանգնած էր խրոխտ, իբրև արթուն դէտ,
Խոժոռած նայում Մակարին խէթ-խէթ:

X

Հորթերը կայտառ նըրա չորս կողմով
Տրտինգ են տալիս ուրախ խնդումով.
Մերթ մկրկում են այծերը զըւարթ,
Մերթ կանգնում, նայում հայեացքով անթարթ.
Նախշուն գառները սրտով խնդաղին,
Շըջապատելով թզուկ էակին,
Ձեռքը լիզում են, դնչով փայփայում
Եւ բուռն սիրով փաղաքշում, մայում...
Բոլորը տեսնում, տեսնում է Մակար,
Բայց չի հասկանում իր խելքը տկար:

XI

«Աստ ինձ, ո՞վ ես, մարդկային է՞մի,
Լեռնային ոգի՞, թէ՞ երկնի հրեշտակ»:
— Ես նա եմ, որից զրկւած է շատ մարդ—
Թէ ծոյլ աւազակ, թէ աղքատ հպարտ.
Ես նա եմ, որ միշտ այս բոլոր բարիք
Պահում է, խնամում, որ չըզայ չարիք:

Այս բարեքների տիրոջ բախտն եմ ես...
«Իսկ հւր է իմը, ասա, թէ գիտես»:
— Կերթաս այս ձորով, կըմտնես անտառ,
Այնտեղ կըգտնես բախտըդ անպատճառ...

XII

Ասաց թղուկը և անհետացաւ:
Մակար սրտատրոփ ուղեորեցաւ.
Յանկարծ ոտները քաշ տալով զօռով,
Հասաւ անտառը ցոյց տւած ձորով:
Որոնեց, կանչեց, ձայնեց նա երկար,
Բայց կորած բախտը չըկար ու չըկար...
Կասկածը, վախը և վիշտը սրտում,
Թափառեց երկար՝ տխուր ու տրտում,
Մինչև որ արդէն պայծառ արեւը
Աշխարհին տըւաւ վերջին բարեր:

XIII

Արդէն գիշեր էր: Մակարը յոգնած՝
Թաւշեայ խոտերում պառկած է, քնած:
Լնու է անտառը, լնու են սար ու ձոր,
Առուն է միայն երգում իր օրօր:
Իսկ գեղածիծաղ լուսինը պայծառ
Շողքերը վերից թափել էր աշխարհ,
Ծառեր ու թփեր արծաթաջրել,
Նըրանց ստերով գետինը նախշել.
Նայում են, նայում աստղերը վերից,
Բայց չեն կշտանում շքեղ անտառից:

XIV

Երբ առաւօտը, որպէս կարմիր ծով,
Երկնի կամարը բռնկեց բոցով—
Մակարը զարթնեց, նայեց իր չորս դին,
Եւ լսեց մի ձայն դառը, ողբազին:
Եւ դէպի ձայնը քայլելով գնաց,
Եւ յանկարծ կանգնեց, ինչպէս քարացած.

Եւ ինչ է տեսնում—վտիտ, այլանդակ
Մի կմաղքացած զազրելի էակ
Խոտերի միջին՝ յոգնած, ուժասպառ՝
Լալիս է պառկած, ողբում վշտահար...

XV

«Գարշելի, գծով, զազիր արարած,—
Թքեց ու դռնեց Մակարը զգլած.—
Ես էլ կարծեցի, թէ մարդ է լալիս,
Ինձ նման թշուառ գլխին վայ տալիս...
Ասա ինձ, հիմ ես, նողկալի էակ,
Ինչո՞ւ ես շնթուել դու այդ թփի՞ տակ,
Ազուաւի նման՝ կռուում անդադար,
Անճոռնի ձայնով թնդացնում անտառ...
— «Բո՛ւ Բախտն եմ, Մակար, քո Բախտը կորած»...
Մակարը ցնցեց, մնաց քարացած:

XVI

«Օ՛, կոյր, դաւաճան, դու Բախտ անպիտան.
Թողել ես անտէր ինձ, անտիրական,
Քաղցած ու սոված այսքան ժամանակ
Ու եկել այստեղ, պառկել թփի տակ...
Աչքս ջուր կտրեց քեզ սպասելով,
Լեզուս չորացաւ անունըդ տալով,
Ինչո՞ւ ես քնել, ինչո՞ւ չեմ դալիս՝
Քո թշուառ տիրոջ բարեքներ տալիս:
Դէ, կանգնիր, յիմար, վեր կաց, բանիդ կաց.
Սոված մեռնում եմ, վեր կաց, տո՛ւր ինձ հաց»...

XVII

— «Դու ինքդ կանգնիր, ես էլ կըկանգնեմ,
Դու ինքդ զարթիր, ես էլ կըզարթնեմ.
Երբ աշխատում ես, ես կեանք եմ առնում,
Երբ ծուլանում ես, ինձ մահ է սպառնում:
Պարապ ու սարապ պառկում ես թախտին
Եւ իզուր տեղը կանչում քո Բախտին:

Բախտըդ ոչ կոյր է, ոչ էլ դաւաճան,
Նա աշխատանքիդ մէջ է, Մակար ջան,
Աշխատիր,—կըզամ ու բարիք կըտամ.
Քրտինքիդ մէջ եմ ես ամենայն ժամ...

84. ՎԱՅՐԵՆԻ ԵՒ ՏԱՆՈՒ ԹՌՉՈՒՆԸ

Բազէն ընտելացել էր տիրոջ հետ և միշտ թռչում էր մօտը, երբ որ կանչում էր. աքաղաղը փախուստ էր տալիս տիրոջից և ճըղաւում էր, երբ մօտենում էին իրան: Մէկ անգամ Բազէն հարցնում է աքաղաղին.

—Դուք, աքաղաղ, երախտագէտ չէք. իսկոյն երևում է, որ գռեհիկ և ստրուկ ցեղից էք: Մենք բազէներս թէ ուժեղ ենք և թէ արագաթռիչ և այսու ամենայնիւ մենք չենք փախչում մարդկանցից, այլ ինքներս ենք դիմում նրանց ձեռներին, երբ կանչում են մեզ: Մենք չենք մոռանում, որ նրանք են կերակրում մեզ:

Աքաղաղը պատասխանում է նրան.

—Դուք չէք փախչում մարդկանցից նրա համար, որ երբէք չէք տեսած և ոչ լսած, որ մարդիկ երբեք խորոված լինին Բազէներին, իսկ մենք ամեն քայլափոխում տեսնում ենք խորոված աքաղաղներ:

85. ԳԻՒՂԱՅԻՆ ԵՒ ՁԻՆ

Կուր տարի էր. մարդիկ փախչում էին թշնամիներից: Գիւղացու ձին արածում էր դաշտումը. տէրը գնաց մօտը և ասաց.

—Շուտ արա՛ հետս եկ, եթէ ոչ՝ թշնամիքը կըզան և քեզ կըտանեն:

—Ինձ ի՞նչ կանեն որ տանեն, հարցրեց ձին:

—Քեզ կըբանեցնեն, պատասխանեց տէրը,—եթէ չըլսես, կըծեծեն:

—Միթէ դու միւկնոյնը չե՞ս անու՞, թէև քեզ հաւատարիմ եմ ծառայում: Միւկնոյն չէ՞ ինձ համար, թէ ով պիտի լինի իմ տէրը, դժւ թէ մի ուրիշը: Ուրեմն էլ ինչո՞ւ պիտի վախենամ ես թշնամուց:

86. ԱՐԾԻԻԸ ԵՒ ՄԵՂՈՒՆ

—Նախանձելի չէ քո վիճակ,—ասաց Արծիւը Մեղւին,—բոլոր կեանքումըդ աշխատում ես, բայց ոչ որ քեզ չի ճանաչում, որովհետև դուք մեղուներըդ հազար հոգով էք աշխատում մէկ խորիսի շինելու համար: Ո՞վ կարող է որոշել, թէ զրաեղ է քո շինածը:

—Ի՞նչ կարիք կայ որոշելու, պատասխանեց Մեղուն: —Ի՞նչ փաստ նրանից, որ ինձ չեն ճանաչիլ: Բաւական է և այն, որ կըճանաչեն և կըսիրեն մեր շինած մեղըր, և ես ինձ բախտաւոր եմ զգում նրանով, որ խորիսների մէջ կայ և իմ շինած մեղրի կաթիլը:

—Ուրեմն քեզ թըւալի չէ՞ իմ ուքո վիճակի տարբերութիւնը,—ասաց արծիւը:—Հէնց որ վեր եմ բարձրանում և պըտըտում կապոյտ երկնակամարի տակ, գետնի երեսից՝ ինձ է նայում և ճանաչում ամեն արաբած. թէ գազաններ և թէ թռչուններ՝ իրանք թաքնւած՝ աչքերը ինձանից չեն հեռացնում: Ահա թէ ինչպէս են ճանաչում ինձ մեծերից սկսած մինչև փոքրերը:

—Ճանաչում են, այո՛, ճանաչում, որովհետև վախում են քեզանից, ասաց մեղուն: —Ես երբէք չէի ցանկանալ, որ ինձ այդպէս ճանաչէին:

87. ՆԱՊԱՍՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐՏԵՐԸ

Մէկ անգամ բոլոր նապաստակները հաւաքւեցին մէկ տեղ և սկսեցին ողբալ իրանց վիճակի վրայ:

—Այս ի՞նչ կեանք է մեր կեանքը,—ասում էին: Ով

ասես՝ մեզ է կոտորում, ոչընչացնում: Էլ մարդ ասես՝
թէ շուն, էլ գազան ասես թէ թռչուն, բոլորն էլ մեզ
վրայ են յարձակւում: Մի՞թէ մահն աւելի լաւ է, քան
թէ մեզ նման միշտ երկիւղի մէջ ապրելը: Ինչից ասես,
որ մենք չենք դողում, սարսափում:

— Գնանք, գնանք, — գոչում են միաբերան ամենքը, —
գնանք ջուրը դառնանք, կոտորւենք մէկ անգամ, պրծնենք:
Եւ սկսեցին վազել դէպի մօտակայ լիճը: Նապաս-
տակների ոտի ձայնը որ լսեցին ջրափում եղած գորտե-
րը, բոլորն էլ սարսափելով՝ թափւեցին ջուրը:

Այս օր տեսան նապաստակները, նրանց գլխաւորը,
որ ամենի առջեւ էր գնում, կանչեց.

— Կանգնեցէք, աղէք, կանգնեցէք, ջուրը չըթափ-
ւենք: Նայեցէք անա, մեզանից վատ կեանք ունեցողներ
էլ կան: Մենք հօ մի բան չարինք գորտերին, բայց նը-
րանք մեզանից վախենալով՝ բոլորն էլ ջուրը թափւեցին:

88. Ա Ր Ա Գ Ի Լ Ն Ե Ր

Փոքրիկ քաղաքի ծայրում, պատրաստւել էր արագիլի
բոյնը: Նրա մէջ նստել էր մարին՝ իր չորս ճուտի հետ,
որոնք բնից դուրս էին հանել իրանց փոքրիկ, սև կտուց-
ները. — դեռ նրանց կտուցները չէին կարմրել: Բնի մօտ,
կտուրի ամենաբարձր տեղը, լարի նման ձգւած և մի ոտը
վեր ծալած՝ կանգնած էր որձակը. անգործ չըկանգնելու
համար էր նա իր ոտը ծալել: Նա այնքան անշարժ էր
կանգնած, որ կարելի էր կարծել թէ փայտից է շինած:

Մի խումբ մանուկներ խաղում էին փողոցում.
տեսնելով արագիլին՝ նրանցից ամենաբաժն սկսեց երգել
արագիլների մասին հին երգը, որպէս գիտէր և որքան
յիշում էր. նրան ձայնակցեցին մնացած մանուկները.

«Այ արագիլ, ճերմակ փետուր,

Ինչի՞ ողջ օր կանգնել ես

Մի հատ ոտով այդպէս լուռ.

Պահապան ես դու, ինչ ես:

Թէ՞ ուզում ես պահպանել
Ձագուկներդ անվտանգ.
Մի հոգա գուր տեղը,
Մենք նրանց կըզոդանանք:
Մէկին ծառից քաշ կըտանք,
Մէկին լիճը կընետենք.
Միւսին կըծակծրկենք,
Փոքրիկին էլ ողջ-կենդանի
Թէ՛ բոցի մէջ կընետենք.
Քեզ էլ իսկի մենք չենք նայի,
Ասես քեզ էլ հարցնենք»:

— Լսիր, տես ինչ են երգում մանուկները, — ասա-
ցին ձագերը, — նրանք ասում են թէ մեզ կըկախեն կամ
ջուրը կըզցեն:

— Պետք է ուշադրութիւն դարձնել նրանց վրայ, —
ասաց մայրը: — Մի լսէք և ոչինչ չի լինի:

Բայց չարածձի մանուկները չէին հանդարտւում, եր-
գում և ծաղրում էին արագիլներին. նրանցից միայն մէ-
կը, Պետի անունով, — չէր ուզում միանալ ընկերներին և
ասում էր, թէ անասուններին ծաղրելը, անհանգստացնե-
լը մեզք է:

Իսկ մայրը միտնալով էր ձագուկներին:

— Ուշադրութիւն մի՛ դարձնէք, — ասում էր նա: —
Տեսէք, ինչպէս հանգիստ կանգնել է ձեր հայրը, այն էլ
մի ոտի վրայ:

— Բայց մենք սարսափում ենք, — ասացին ճուտերը
և գլխիկները թաքցրին բնի մէջ:

Միւս օրը մանուկները կրկին փողոց վազեցին, արա-
գիլներին տեսան և կրկին սկսեցին երգել՝

«Մէկին ծառից քաշ կըտանք,

Մէկին լիճը կընետենք»...

— Ուրեմն մեզ կըկախեն կամ ջուրը կըզցեն, — կրկին
հարցրին ճուտերը:

— Ձեզ ասում են, թէ ոչ, ոչ. — պատասխանեց մայրը:

Այ, մենք շուտով վարժութիւնները կըսկսենք: Դուք պէտք է թուշել սովորէք: Իսկ երբ կըսովորէք, մենք մարգագետինը հիւր կըգնանք գորտերին: Նրանք մեր դէմը, ջրի մէջ, նստած կերգեն. «Եռփ—Եռփ—Եռփ»... Իսկ մենք կուտենք նրանց, այ, ուրախութիւն կըլինի:

—Իսկ յետոյ,—հարցըին ճուտերը:

—Յետոյ մենք, բոլոր արագիւններս, կըհաւաքւենք աշնան զօրահանդէսին: Ահա այդ ժամանակը պէտք է արդէն լաւ թուշել իմանալ: Դա շատ կարեւոր է: Ո՛վ վատ թուշէ, նրան զօրապետը կըծակծկէ իր սուր կտուցով: Այդպէս ուրեմն, երբ վարժութիւնները սկսւեն, աշխատեցէք, որքան ձեր ուժերը ներում են:

—Բայց և այնպէս մեզ կըծակծկեն մանուկները, ինչպէս ասացին նրանք: Լսիր, էլի երգում են:

—Ինձ լսիր և ոչ թէ նրանց,—ասաց մայրը:—Զօրահանդիսից յետոյ մենք այստեղից կըթուշենք հեռու, հեռու, դէպի բարձր սարերի, միին անտառների այն կողմի տաք երկիրները, դէպի Եգիպտոս: Այնտեղ քարէ եռանկիւնի տներ կան, որոնց գագաթները յենւած են ամպերին. դրանց բուրգեր են անւանում: Նրանք շատ հին ժամանակներում են շինւած, այնքան հին, որ ոչ մի արագիւ չի կարող իրան երեւակայել: Այնտեղ նոյնպէս գետակ *) կայ, որը վարարում և ավերից դուրս է գալիս, այն ժամանակ շրջակայքը ծածկւում են տիղմով: Տիղմի մէջ քեզ համար ման ես գալիս և գորտեր ես անուշ անում:

—Օ՛հ—բացականչեցին ձագերը:

—Այո, շատ հրապուրիչ է: Այնտեղ ամեն Աստծու օր բանդդ, գործդ ուտելն է: Հէնց այն ժամանակ, երբ այնտեղ մենք երջանիկ պիտի զգանք մեզ, այստեղ ծառերի վրայ մի հատիկ տերեւ անգամ չի մնալու, այնպէս ցուրտ է լինելու, որ ամպերը սառելու են և կտոր-կտոր թափւելու են գետնի վրայ սպիտակ կտորտանքներով:

Նա ուզում էր ձիւնի մասին պատմել նրանց, բայց չըկարողացաւ լաւ բացատրել:

*) Ներդոս մեծ գետն է, որ արագիւններին թւում է, թէ գետակ է:

—Իսկ այդ վատ երեխաները նոյնպէս կըսառնին կտոր-կտոր,—հարցըին ձագերը:

—Ո՛չ, ուղղակի կտոր-կտոր չեն սառիլ նրանք, բայց սաստիկ կըմըսեն: Մութ սենեակում երկար նստելուց կըձանձրանան և չեն համարձակւիլ նոյն իսկ քիթները դուրս հանել փողոց: Իսկ դուք այդ ժամանակ պէտք է արձակ-համարձակ թուշէք օտար երկրներում, ուր ծաղկում են ծաղիկները, և պայծառ փայլում է տաք արեգակը:

Բաւական ժամանակ անցաւ. ճուտերը բաւական մեծացան և կարողանում էին արդէն կանգնել բնի մէջ և իրանց շուրջը նայել:

Որձակ-արագիւր նրանց համար ամեն օր փառաւոր գորտեր և ուրիշ ամեն տեսակ անուշ-անուշ բաներ էր բերում. ի հարկէ, ինչ որ կարողանում էր գտնել: Իսկ ինչպէս զւարճացնում էր նա իր ձագերին զանազան ծիծաղելի բաներով: Գլուխը տանում, հասցնում էր պոչին, կտուցով այնպէս էր չըրթ—չըրթացնում, որ կարծես նրա բկի մէջ ճոճուան լինէր, և նրանց պատմում էր ճահիճների մասին զանազան պատմութիւններ:

—Դէհ, հիմա արդէն վարժութիւնները սկսելու ժամանակն է,—ասեց մայրը մի գեղեցիկ օր, և ձագերը ամենքը դուրս եկան բնից և մի կերպով կանգնեցին կտուրի վրայ: Տէր Աստուած, ինչպէս նրանք տատանւում, ժաժ էին գալիս. թևերով աշխատում էին հաւասարակշռութիւնը պահպանել, բայց և այնպէս քիչ էր մնում, որ վայր ընկնէին:

—Ինձ վրայ նայեցէք,—ասեց մայրը: Գլուխները, այ, այսպէս պահեցէք, ոտներդ՝ այսպէս: Մէկ-երկու: Այ, ինչը կօգնէ մեզ՝ կեանքի մէջ ճանապարհ հարթելու:—Եւնա իր թևերով մի քանի արագ շարժումներ արաւ: Ծուտերը անշնորհ կերպով դէպի վեր թռան, բայց, թրամփ, վայր ընկան: Ամենքն էլ այնպէս մեկնեցին, որ... Նրանց թևերը դեռ թոյլ էին:

—Ես չեմ ուզում վարժւել,—ասեց ճուտերից մէկը և մագլցելով բարձրացաւ, մտաւ բոյնը:—Ես իսկի չեմ էլ ուզում թուշել, գնալ տաք երկիրները:

— Ուրեմն դու ուզում ես ձմեռը այստեղ սառիլ:
Ուզում ես, որ անպիտան տղաները դան և կախեն, ջուրը
գցեն կամ այրեն քեզ: Սպասիր, այս բոլորիս կը կանչեմ
նրանց:

— Վոյ—վոյ, —վոյ, —ասեց արագիլի ձուտը և կրկին
բնից դուրս ցատկեց:

Երբորդ օրը նրանք արդէն շատից-քչից թռչկոտում
էին և երեւակայում էին, թէ արդէն կարող են տարածած
թւերով օդի մէջ կանգնել, բայց... Իսկոյն շրմփացին
կտուրի վրայ: Պէտք էր թւերով դեռ էլի աշխատել:

Այդ միջոցին մանուկները հաւաքւեցին և սկսեցին
երգել.

«Այ արագիլ, ճերմակ-փետուր»...

— Թռչենք—գնանք և նրանց աչքերը կտուցով հա-
նենք, —հարցրին արագիլի ձագերը:

— Ո՛հ, հարկաւոր չէ, —ասեց մայրը: —Աւելի լաւ է,
ինձ լսեցէք, սա շատ հարկաւոր գործ է: Մէկ—երկու—
երեք: Հիմա դէպի աջ թռչենք: Մէկ—երկու—երեք: Հիմա
դէպի ձախ, ծխնելոյզի շուրջը: Շատ լաւ: Ձեր թւերի
վերջին շարժւածքը այնպէս հրաշալի աշուղեց, որ ես
թոյլ եմ տալիս ձեզ՝ վաղը ինձ հետ միասին ճանապարհ
ընկնել դէպի ճահիճը: Այնտեղ կը ժողովւեն շատ ուրիշ
սիրունիկ ընտանիքներ իրանց երեխաներով, պէտք է ձեզ
ցոյց տաք: Ես ուզում եմ, որ դուք ամենից աւելի աչքի
ընկնէք: Գլուխներդ բարձր պահեցէք. այդպէս աւելի դե-
ղեցիկ և աւելի ազդու է:

— Բայց միթէ մենք չը պիտի վրէժ առնենք այդ ան-
պիտան երեխաներից, հարցրին ձագերը:

— Թող նրանք կոկորդիսները պատռեն, որքան ուզում
են: Իսկ դուք թռչք դէպի ամպերը. մենք կը գնանք բուր-
գերի երկիրը, իսկ նրանք այստեղ ձմեռ ժամանակ կը
սառչին, ո՛չ մի կանաչ տերեւիկ կամ անուշ խնձորիկ չեն
տեսնիլ:

— Բայց և այնպէս մենք նրանց հախիցը կը գանք,
շշնջացին արագիլի ձագերը և շարունակեցին վարժու-
թիւնները:

Ամենքից աւելի կուտայրը ամենափոքր մանուկն էր, նա, որ առաջինը սկսեց երգել արագիւնների մասին: Նա վեց տարեկանից աւելի չէր լինիլ, թէև արագիւնի ճուտները կարծում էին, թէ հարիւր տարեկան է. չէ որ նա իրանց հօրից ու մօրից շատ մեծ էր, և ինչ էին հասկանում թռչունները մանուկների և հասակաւոր մարդկանց տարիքի մասին: Եւ անա ճուտների ամբողջ վրէժը պիտի թափւէր այդ մանուկի վրայ, որ ծաղրածու մանուկներից ամենից խռովարարը, անհանգիստը և անզուսպն էր: Ձագերը սաստիկ բարկացած էին նրա վրայ և որքան մեծանում էին, այնքան աւելի քիչ էին ուզում նրա վիրաւորանքը տանել: Վերջիվերջոյ մայրը խոստացաւ մի կերպով վրէժ առնել անպիտան մանուկից, բայց յետոյ, դէպի տաք երկիրները ճանապարհւելուց առաջ:

— Տեսնենք սկզբից, ինչպէս պիտի պահէք ձեզ զբաւաւոր զօրահանգիսի ժամանակ: Եթէ գործերդ վատ գընան, և զօրապետը իր կտուցով ծակէ ձեր կուրծքը, չէ որ մանուկները իրաւացի կըլինին: Այ, տեսնենք:

— Կըտեսնես, — ասացին ճուտները և եռանդով սկսեցին վարժել: Օրէցօր գործը աւելի և աւելի լաւ էր գնում և, վերջապէս, նրանք սկսեցին այնպէս թեթև ու գեղեցիկ թռչել, որ նայելուց մարդ չէր կշտանում:

Հասաւ աշնան զօրահանգէսը. արագիւններն սկսեցին պատրաստուել, որ թռչեն դէպի տաք երկիրները:

Նրանք անտառների և լճերի վրայով յետ ու առաջ էին թռչում, փորձում էին իրանց ուժերը. չէ որ անագին ճանապարհորդութիւն կար առաջները: Մեր ճուտները քննութիւնից լաւ դուրս եկան և ստացան ոչ թէ պոչով զրօ, այլ տասներկու՝ գորտի հետ միասին: Նրանց համար այդ թւանշանից աւելի չէր կարող լինել, չէ որ գորտին կարելի էր ուտել, ինչպէս և արին նրանք:

— Հիմա պէտք է վրէժ առնենք, — ասացին նրանք:

— Լաւ, — ասեց մայրը: — Այ, ինչ եմ մտածել ես, — դա ամենից լաւը կըլինի: Ես գիտեմ թէ որտեղ է զբոսնում այն լճակը, որի մէջ նստում են փոքրիկ մանուկները, մինչև որ արագիւր վերցնում, տանում է նրանց

տուն: Փոքրիկ, չքնաղ մանկիկները ննջում են և հրաշալի երագներ են տեսնում, որոնց նմանը յետոյ այլ ևս չըպիտի տեսնեն երբէք: Ամեն ծնող շատ է ուզում այդպիսի մանկիկ ունենալ, իսկ մանուկները ուզում են այդպիսի փոքրիկ եղբայր կամ քոյրիկ ունենալ: Թռչենք, գնանք լճակի մօտ՝ վերցնենք այնտեղից մանուկներին և տանենք այն տները, որոնց մանուկնորը չեն ծաղրել և չարչարել արագիւններին. իսկ վատ ծաղրածուները ոչինչ չեն ստանալ:

— Իսկ այն չար մանկանը, որ առաջինը սկսեց մեզ ծաղրել, նրան ինչ պիտի տանք, — հարցրին մատղաշ արագիւնները:

— Լճակի մէջ մի մեռած երեխայ է ընկած, նա այնքան քնել է, որ մեռել է. հէնց նրան տանենք և տանք այն չար մանուկին: Թող լայ, որ իր համար մեռած եղբայր ենք բերել: Իսկ այն բարի մանուկի համար — յուսով եմ, որ դուք չէք մոռացել նրան — որ ասեց թէ անասուններին չարչարելը մեղք է, միանգամից բերենք թէ եղբայր և թէ քոյրիկ: Նրա անունը Պետի է. թող մենք էլ, ի պատիւ նրան, Պետրոսներ կոչւենք:

Ինչպէս ասացին, այնպէս էլ արին:

89. ՍԱՐԴՆ ՈՒ ՇԵՐԱՄԸ

Շերամը մետաքս էր շինում և դոյնգոյն կոկոնները կախկախում կաղնու թարմ ոստերից կապած խուրձի վրայ, իսկ սարդը տան մի անկիւնը քաշւած՝ իր ցանցն էր հիւսում և ծիծաղում շերամի վրայ, ասելով.

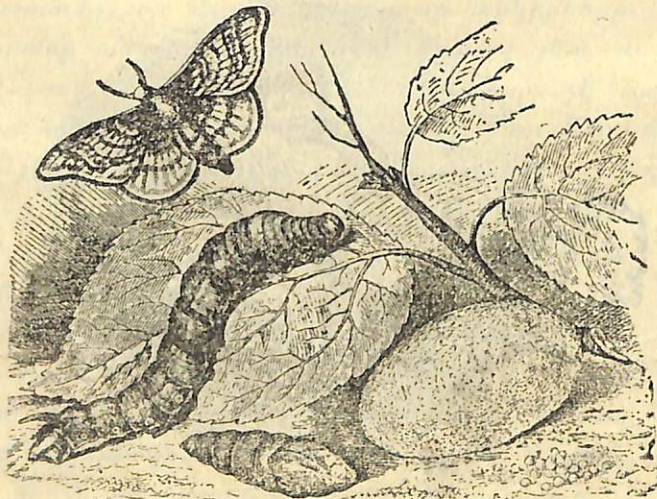
— Շերամ եղբայր, դու շատ դանդաղ ես տանում քո գործը և շինածըդ էլ մի բանի նման չէ, բայց ես, նայիր, տես ինչ գեղեցիկ բան եմ շինել. և տես ինչքան երկար են իմ թելերը:

Շերամը պատասխանեց. — Սարդ եղբայր, դու գիտես ինչ կընշանակէ բարութիւն:

— Ո՛չ, չըգիտեմ:

— Այդ նրանիցն է, որ դու չար ես, քո գործն էլ չարութեան գործ է: Դու քո երկայն թելերով մի թակարդ ես ցանցում, որ անմիտ ճանճերին որսաս և ծծես նրանց արիւնը, իսկ իմ գործը բոլորովին ուրիշ բան է, սարդի բնութիւնից և խելքից վեր է:

Շերամն ու մեղուն են բարութեան նշան,
Իսկ սարդն ու բրէտը նշան չարութեան.
Քնքոյշ շերամի պէս եղիր անարատ,
Թէկուզ չար սարդերը ծիծաղին վրադ:

90. ԱՐՋԸ ԵՒ ՄԵՂՈՒՆ

Անտառի խորքում մեղուն իր համար մի փուշ ծառի մէջ՝ ինչպէս փեթակում, մի բոյն էր շինել, մէջը ձագ հանել և անուշ մեղրով բճիճը լցրել:

Ջրգիտեմ ինչպէս, մի օր արջուկը առաւ այդ մեղրի անուշիկ հոտը. մըրթմըրթաց, փընթփընթաց, ծառն ի վեր կանգնեց և թանթուլները ծառի մէջ կոխեց:

Մեղուն տղտղաց, տղտղացին ձագերը, արջը չըբաշեց իր բրդոտ թաթերը, ողջ բունը քանդեց, ձագերը ջարդեց, խորիսխը հանեց, լափեց, լափլրփեց:

Մեղուն որ տեսաւ իր ձագուկները այս անգութ արջի ոտքի տակ ճգմւած, դռաց, դրդռաց, խայթեց արջի աչք, և ինքն էլ անշունչ ընկաւ ծառի տակ:

91. ԱՂԻԷՄՆ ՈՒ ԱՂԱԽՆԻՆ

Աղւէսը մի աղանձի տեսաւ ծառի վրայ, գնաց ծառի տակը և դունչը վեր ցըցելով՝ ասեց.

— Բարե քեզ, իմ աղանձեակ, իմ սրտակից բարեկամ. ի՞նչպէս ես, լաւ ես, առողջ ես. ի՞նչպէս են ձերոնք, լաւ են, ինչո՞ւ ես մենակ մնացել: Ջայնդ հեռից լսեցի, իսկոյն իմացայ որ դու ես, ասացի՝ մէկ գնամ տեսնեմ բարեկամիս, շատ ժամանակ է չեմ տեսել»:

Աղանձին պատասխանեց. — Շնորհակալ եմ, աղւէս պարոն, որ ինձ չես մոռացել, թէպէտ իմ միտս չէ, թէ մենք երբ ենք բարեկամ եղել. շատ ժամանակ է էլ այս կողմերումը չէիր երևում, ես հէնց իմացայ, թէ դու սատկել ես արդէն»:

Աղւէսն այնպէս ձեացաւ, որ իբր թէ չի լսում աղանձու ասածը, և ասեց նրան. — Ի՞նչ ես ասում, հոգիս, ձայնդ ականջս չի համարում, չեմ իմանում: Ինչո՞ւ չես ցած գալիս: Եկ այս սիրուն կանաչկոտ տեղը մենք կըգրոս-

նենք, եթէ ոչ՝ դու ծառի վրայ, ես՝ գետնին, ինչպէս իմանա՞նք մէկմէկու:

Աղանին պատասխանեց.— Ձեմ կարող իջնել, վախենում եմ, թռչունների համար գետնի վրայ ման գալը երկիւղալի է:

— Ձըլինի՞ թէ ինձնից ես վախենում. ան, ինչ եմ ասում ես էլ, այդ ինչպէս կարելի է:

— Ո՛չ, միայն դու խօսւմ չես, միթէ ուրիշ գաղափարներ քիչ կան:

— Ճշմարիտ է, կան, բայց հիմա հրաման է դուրս եկել, որ այսուհետեւ ոչ մէկը միւսին մի վնաս չըտայ: Հիմա գաղափարները էլ իրաւունք չունին չարութիւն անելու և չեն անում:

— Մի—թէ... այդ ինչ լաւ է եղել: Ես էլ զարմացայ, թէ այս ինչիցն է, որ մեր աղէսը էլ չի վախենում շներից, որ անա գալիս են վազելով:

Շների անունը որ լսեց աղէսը, ջանք դող ընկաւ. պոչը ներս քաշեց, ականջները սրեց և փախչելու պատրաստեց: Աղանին այս բանը նկատելով՝ ասեց. «Ինչո՞ւ ես շտապում, բարեկամ, սպասիր, դեռ խօսում ենք. փառք Աստուծոյ, հիմա խօսմ հրաման կայ, շներիցն էլ ան չունին»:

— Է՛հ, ով գիտէ, կարելի է թէ շները դեռ չեն լսել որ հրաման է դուրս եկել, որ էլ շնութիւն չանեն, ասեց աղէսն ու շուտով փախաւ, որ շների ճանկը չընկնի:

92. ԱՐՁԸ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Գայլը մի գառը յափշտակած տանում էր ուրախ ուրախ, որ մի տալահով տեղ նախաճաշիկ անէ:

Որտեղից որ էր, հանդիպեց նրան արջը և ճանկերիցը խլեց գառը:

Գայլը մի կողմ քաշեց և արջից բաւական հեռու կանգնելով՝ սկսեց աղիոգորմ օճնալ ու կոնձկոնձալ դուռնիքը դէպի երկինք ցըցած:

— Այդ ինչ ես աղաղակում, մէկ թարգմանիր ինձ, ասաց արջը, որովհետեւ գայլն արջերէն գիտէր, իսկ արջը չըգիտէր գայլերէն:

Գայլը պատասխանեց.

— Ես դէպի երկինք եմ աղաղակում և ասում, որ ուժեղները թոյլերից ոչ վախում են և ոչ ամաչում, այս ինչ օրէնք է:

— Ինչո՞ւ այդ մասին դժգոհ չէիր գառը յափշտակելիս,—պատասխանեց արջը, և դրանով արդարացրեց իրան:

93. ԼՈՒՍՆԱՀԱՉ

— Հայրիկ, ինչո՞ւ մեր Բօղարը Միշտ հաչում է լուսնի վրան, Միթէ պայծառ լուսնեակը Մէկ վնաս է տալիս նրան:

— «Ո՛չ, որդեակ իմ, ոչ թէ վնաս, Այլ լոյս, միայն լոյս է տալիս, Իսկ շանն—իբրեւ գայլի ցեղի— Լոյս գիշերը դուր չի գալիս: Բայց լուսինը խօս չըգիտէ, Որ իր վրայ հաչողներ կան, Նա լուռ ու մունջ, բակ բոլորած, Շարունակում է իր ճամպան. Մենք էլ, որդեակ, լուսնի նման Պէտք է լոյս տանք մութ աշխարհին, Եւ համարենք, թէ չենք լսում Մեզ վրայ դուր հաչողներին»:

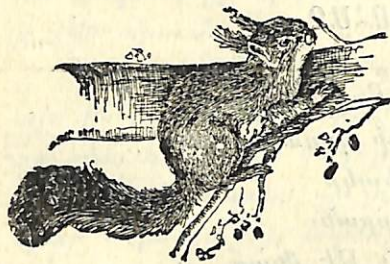
94. ԳԱՅԼ ԵՒ ՍԿԻՒՌ

Սկիւռը, ծառի վրայ թռչկոտելիս, յանկարծ վայր ընկաւ մի գայլի վրայ, որ քնած էր ծառի տակին:

Գայլը վեր թռաւ, բռնեց սկիւռին և ուզեց ուտել: Սկիւռն աղաչանք արաւ, որ իրան բաց թողնէ: «Թող ինձ, ասաց, գայլ եղբայր, ինչ ուզենաս, քեզ կըտամ:»

Գայլն ասեց.—Շատ լաւ, քեզ կըթողնեմ, եթէ ինձ կասես, թէ պատճառն ի՞նչ է, որ ես միշտ տխուր եմ, միշտ դարդոտ, իսկ դուք, սկիւռներըդ, միշտ ուրախ էք, միշտ զըլարթ, և շարունակ թռչկոտում էք ծառերի վրայ և խաղում:

Սկիւռն ասեց.—Առաջ թող ինձ ելնեմ ծառը, այնտեղից կըտամ քո պատասխանը:

Գայլը բաց թողեց: Սկիւռը վեր ելաւ ծառը և այնտեղից ասեց գայլին.—Քո տխրութիւնըդ նրանից է, որ դու չար ես, չարերն ուրախութիւն չունին: Իսկ մենք ուրախ ենք նրա համար, որ բարի ենք. ոչ ոքի վատութիւն չենք անում:

Գայլը շատ բարկացաւ և չարութիւնից ուզում էր կատաղել. բայց էլ ի՞նչ կարող էր անել. սկիւռը ծառի վրայ էր և գայլից շատ բարձր:

95 ԳԱՌՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Հնուց մնացած մի լաւ առակ կայ, և շատ ուղիղ է, Աստուած է վկայ, որ հօգորի դէմ, թէև մեղաւոր, անգոր արդարն է լինում յանցաւոր:

Այսպէս՝ մէկ անգամ շոգից նեղացած, հօտից մոլոր-

բաժ, մի ծարաւ գառնուկ խայտալով վազեց դէպի առւակը, որ քիչ ջուր խմի, ծարաւը կոտրի, փոքր ինչ գովանայ, վազէ տուն գնայ:

Այս իսկ բոլորին, որտեղից որտեղ, մի գայլ դուրս պրծաւ և կամաց կամաց, սուս փուս, գողի պէս, շան կերպարանքով, գառին մօտեցաւ: Ի՞նչ ասել կուզի, թէ ինչո՞ւ համար. քաղցած գազան, փափիլիկ գառնուկ, կառնէր կըտանէր և անուշ կանէր:

Բայց մէկէնիմէկ նա այդպէս չարաւ, իսկոյն չըտարաւ: Զրդիտեմ որտեղ, մեր ծաղկաթաւալն ուտում էր առել, օրէնք սովորել. որպէս զի չասեն, թէ գառն արդար էր, գայլը՝ մեղաւոր, ուզեց իր գործը խեղճ գառնուկի հետ օրէնքով տեսնել: Բայց ինչ էլ լինէր, դարձեալ գազան էր, կոպիտ բաւական, հետք չըկար վրան ուման, կըթուլեան, ինչպէս կըտեսնէք նրա խօսքերից, վարւելու ձևից:

—Այ դու անպիտան, կենդանի անբան,—ասում է գառին գայլն ուսումնական,—ինչ իրաւունքով և ո՞ր օրէնքով համարձակել ես իմ մաքուր ջուրըս, պարզ խմելիքըս քո պիղծ բերանով այսպէս պղտորել աւագով, ցելխով և հազար տեսակ աղբ ու զիբիլով: Քո այդ յանդուգն չարութեան համար զիտե՞ս ինչպիսի պատիժ կայ գրւած:

—Վսեմափայլ տէր, ասում է գառը, ես գիր չըգիտեմ, բայց թէ թոյլ կըտաս, այսքանը կասեմ, որ ջուրը ցածից վերև չի գնալ, դու էլ կիմանաս:

—Ի՞նչ ես դուրս տալիս, ես չեմ հասկանում. ջուրը ներքևից վերև չի գնալ, այդ ո՞վ չըգիտէ, էլ ասելդ ի՞նչ է:

—Իմ ասելն այն է, վսեմափայլ տէր, որ դու վերևից եկար դէպի ինձ: Այդ էլ որ չասենք, հէնց ջրին նայենք, շատ լաւ կըտեսնենք, թէ ինչքան պարզ է, ինչքան մաքուր է: Զուր է, ճշմարիտ, քո բարկութիւնը:

—Տեսէք, մէկ տեսէք այս ըստահակին, սրա ասածին: Համարձակում ես, կենդանի անբան, տալ ինձ պատասխան: Քո խելքով՝ ուրեմն ես սուտ եմ խօսում, շո՞ւ եմ հնարում: Ես լաւ եմ յիշում և չեմ մոռացել, որ մէկէլ

տարին էլի դու էիր, որ յանդգնեցար, ինձ ընդդիմացար,
և հայհոյելով՝ այստեղից փախար, ձեռքիցըս պրծար:

—Ա՛խ, ի՞նչ ես ասում, տէր իմ պատւական, դեռ
ևս չըկամ ես մի տարեկան:

—Ուրեմն եղբայրդ էր. էլ ո՞վ կըլինէր այնքան քեզ
նման, քեզ պէս անպիտան:

—Ողորմած տէր իմ, ես եղբայր չունիմ:

—Ինձ համար մէկ է, ով կուզի լինի. մի՞թէ դու
չունիս քաւոր, խնամի: Մէկ խօսքով նա ձեր յիմար ցե-
ղիցն էր: Դուք, ձեր շները, ձեր հովիւները, ինձ չըսիրե-
լով, իմ չարն ուզելով, երբ որ կարենաք. միշտ փառ
կըտաք: Այդ մեղքի համար, ես հիմա գիտեմ, թէ քեզ
ինչ կանեմ:

—Ա՛խ, Աստուած իմ, Աստուած. —գառն աղաղակեց—
ինչ է իմ մեղքըս, սա չըհաստատեց...: Վսեմափայլ տէր,
ողորմած եղիր, ես մեղաւոր չեմ...

—Լռի՛ր, անպիտան, ոչխարի լակոտ. իմ բան ու
գործըս խօսմ չի՛ կտրւել, որ քո մեղքերդ ըսկսեմ քննել:
Ե՛կ գնանք անտառ, ես այնտեղ կանեմ քո դատաստանը.
—ասեց գազանը, և մեր գառնուկին դրաւ շալակին...

96. ԲԱՁԷՆ ԵՒ ԱՂԱԻՆԻՆ

Գիշատիչ բազէն իր սուր ճանկերում
Բրնձած՝ աղանուն պատառոտում էր.
Հը՛, ճանկըս ընկար. գուր ես աշխատում
Պրծնիլ իմ ձեռքից, գուր այդ հնարքներ:
Խաբեբայ, ես ձեզ լաւ եմ ճանաչում,
Հայհոյիչներ էք, խորամանկ օձեր.
Ձեր ցեղը միշտ մեր արիւնն է խմում,
Դուք էք մշտական մեր թշնամիներ:
Բայց կան տատաճներ վրէժխնդրութեան,
Նրանք ամենքին կանեն դատաստան:
—Ա՛խ, ո՛ւր էր, ո՛ւր էր, թէ այդպէս լինէր՝

Չարագործներին խստութեամբ պատժէր».
Հաղիւ հառաչեց աղանին մարած,
Սուր-սուր ճանկերում սաստիկ սխմըւած:
«Ի՛նչպէս, ի՛նչպէս, այդ ի՛նչ ասացի՛ր,
Ա՛խ դու ուրացող, մի մէկ էլ կըլինիր.
Դու չես հաւատում հա՛, աստաճներին,
Նախախնամութեան այն հզօր ուժին:
Է՛հ, ուզում էի ազատել ես քեզ,
Բայց, չէ՛, տեսնում եմ, դու արժանի չես,
Ուրեմն մեռիր, գուր է փրկութիւն,
Անաստաճներին չըկայ թողութիւն»:

97. ԽՈՉՆ ԵՒ ԿԱՂՆԻՆ

Խոզը՝ հաստարմատ կաղնու տակ կանգնած,
Կերաւ կաղինը՝ գլուխը կախած,
Մինչև կոկորդը կերաւ ու լըցւեց,
Ապա կաղնու տակ ձգւեց, մրափեց:
Յետոյ, զարթնելով՝ բացեց աչքերը,
Եւ բութ կնճիթով սկսեց փորել
Այն կաղնի ծառի հաստ արմատները,
Որից այդ ժամին անունդ էր առել:
—Էդ ի՛նչ ես անում, է՛յ խոզ անիրաւ,—
Կանչում է ծառից մի խելօք ագռաւ,—
«Ծառն արմատով է, որ ծառ է ու կայ,
«Առանց արմատի նա կըչորանայ»:
—Իսկ ինձ ի՛նչ փառ, թէ կըչորանայ,
Յածից ասում է նրան խոզն ագահ.
«Ես դրա մասին բնաւ չեմ ցաւում,
«Կաղինն է իմըս, նա է դիրացնում:
Իսկ ծառը բարձրից՝ «Ապերախտ, ասաց,
«Ինձնից են թափւում կաղինները ցած,
«Թէ վերև նայել, դու կարենայիր,
«Կոյր աչքերովդ լաւ կըտեսնէիր»:

98. ԾԱՌԵՐՆ ՈՒ ԿԱՅԻՆԸ

Ծառերն անտառում շատ որ նեղացան կացնի ձեռիցը և էլ չիմացան ինչ անեն, որ իրանց գլուխը պահեն, խորհուրդ արին, որ մի հնար գտնեն:—Կացինն ի՞նչ է որ՝ մեզ կարողանայ զօռ անել, յաղթել, ի՞նչ մեծ բան է նա.—այսպէս ձայն տըռաւ ծառերից մէկը:—Մենք որ կոթ չըտանք, կացինն ինչ է որ յանդգնի անել մեզ կտոր-կտոր:

Թող իմացողն իմանայ և իզուր տեղը կացնից չընեղանայ: Ով որ կոթ կըտայ պողատէ կացնին, թող երկու ձեռքով խփէ իր գլխին:

99. ՕՏԱՐՆ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏԸ

Մուրճի զգուշաւոր, դանդաղ զարկերով,
Վարպետը քրթած՝ ոսկի էր կոփում,
Իսկ նրա ընկերը մի ուրիշ մուրճով
Նոյն զգուշութեամբ արծաթ էր ծեծում:

Հարւածների տակ ոսկին նազելի
Հառաչում էր մեղմ, դանդատում ցաւից,
Արծաթը ձայնով՝ հազիւ լսելի՝
Լալիս էր, խնդրում գթութիւն մուրճից:

Անցորդը թողեց ոսկին ու արծաթ
Եւ շարունակեց իրա ճանապարհ,
Երբ յանկարծ լսեց բարձրաձայն գանգատ,
Լաց ու աղաղակ, հառաչ ու հարայ...

Ձլոտ ձեռքերով մօտիկ դարբնոցում
Մարդիկ երկաթ էին խիստ դարբնում,
Երկաթը կռում ծանր մուրճերով,
Անխնայ ջարդում, տափակացնում...

Անցորդը կանգնեց դարբնոցի դիմաց,
Դարձաւ հեղնանքով երկաթին ասաց.

—«Ինչ ես հաւաքել աշխարհը գլխիդ,
Անճոռնի մետաղ, գռեհիկ, կոպիտ.

Նայիր՝ թէ ինչպէս արծաթն ու ոսկին
Դիմանում են քաջ մուրճի զարկերին.
Իսկ դու այնպիսի գոռոց ես հանում,
Կարծես նրանցից աւել ես տանջւում»...

—«Այո, ով անցորդ, ճիշտ ես նկատել,
Ես ցաւ եմ ըզգում շատ ու շատ աւել.
Նրանց հարւածներ օտարն է տալիս,
Իսկ ինձ... հարազատ մուրճը երկաթից...

100. ԱՆՄԻՏ ԵՋՆԵՐ

Երեք եղբ միասին դաշտումն արածում էին: Եզնե-
րից մէկն սպիտակ էր, մէկը կարմիր և մէկը սև:

Մէկ օր մի քաղցած գայլ մօտեցաւ սրանց և ու-
զում էր մէկին կամ միւսին վիրաւորել, բայց եզները
քամակ քամակի տըւին, ցոյց տըւին գայլին իրանց սրա-
ծայր պոզերը: Գայլը տեսաւ որ եզներին ոչ մի փառ
չի կարող տալ, քանի որ նրանց մէջ միութիւն կայ,
մտածեց երկպառակութիւն ձգել մէջները, միմեանցից
բաժանել, որ կարողանայ ամեն մէկին ջուլ յաղթել:

—Բարով ձեզ, բարեկամներ, ասաց գայլը, ես չեմ
եկել ձեզ մի փառ տալու, ձեր պոզերն ինչո՞ւ էք իմ դէմ
բռնում: Ես էլ ձեզ պէս չորս ոտն ունիմ, երկու ականջ,
երկու աչք, մի պոչ, մի բերան, մի գլուխ. մի՞թէ կարե-
լի բան է, որ նմանը նմանին մի փառ տայ: Բացի սրա-
նից, դուք սուր սուր պոզեր ունիք, ես չունիմ. ձեզանից
ամեն մէկը մի դե է ահագին, իսկ ես ձեր հորթի չափ
էլ չըկամ: Համարեցէք թէ ես ձեր պահապան շունն եմ,
թողէք ձեզ մօտ կենամ, ձեզ հետ արածեմ. երեք չըլի-
նինք՝ չորս լինինք, ի՞նչ փառ ունի:

Գայլի այս խօսքերի վրայ եզները միամտեցին և
մի քիչ էլ վերցին իրանց պոզերովը, մանաւանդ երբ

տեսան, որ գայլն էլ է արածուծ: Բայց գայլի փորը ցա-
ւում էր, նրա համար էր արածուծ, և այն էլ ոչ թէ ար-
ածուծ էր, այլ խոտերը պոկում էր, էլ ետ վէր էր ա-
ծում, և եզներին խաբելու համար ցոյց էր տալիս, որ
իբր թէ նրանց նման արածուծ է:

Վերջը՝ երբ սպիտակ եզը մի կողմը քաշեց և սևն
ու կարմիրը միւս կողմը, գայլը մօտեցաւ շուխտ եզնե-
րին և փոփոսաց նրանց ականջին.— Բարեկամներ, դուք
երկար չէք կարող այս կանաչ խոտուծն արածել. սպի-
տակ եզն իր գոյնովը ձեզ փորձանքի մէջ կը ձգի: Դուք
ձեր գոյնովը ցերեկն էլ չէք երևում, իսկ սպիտակը գի-
շերն էլ է լոյս տալիս ճրագի նման: Ծաղկակոխները
(ուզում է ասել գայլերը) շուտ կը տեսնեն նրան և կը-
գան: Նրա պատճառով դուք էլ կընկնիք փորձանքի մէջ
և կը պատժուիք:

— Բժ—բժ—բւ—բւ, գոչեցին եզները, միաբերան,
որով ուզում էին ասել մի թէ ճշմարիտ ես ասում:

— Ի հարկէ, ասեց գայլը, ես ինչ օգուտ ունիմ սուտ
ասելու, ես ձեր լաւութիւնն եմ ուզում:

— Մւ—մւ, —մո—մո, ասացին եզները. այսինքն
ինչ անենք ուրեմն, որ ազատուինք այդ փորձանքից:

— Ոչինչ հարկաւոր չէ, ասեց գայլը, դուք ձեզ հա-
մար արածեցէք այստեղ, ես կազատեմ ձեզ նրանցից:

Եզները կամք տրւին, և գայլը գնաց սպիտակի
բկիցը բռնեց: Սպիտակն իր օրհասական գոռոցով և
բղբղոցով միւսներին օգնութեան կանչեց, թէ եկէք, եղ-
բայրք, օգնեցէք, սա գայլ է, մէկ օր էլ ձեր բկին կը չո-
քի, իսկ սև ու կարմիրը նրան չօգնեցին, այլ ուրախանա-
լով ասացին՝ —Քո հախն է, անպիտան, ինչո՞ւ դու սպի-
տակ ես և ոչ մեկ պէս կարմիր կամ սև. դու քո անպի-
տան գոյնովդ մեզ էլ պիտի կրակի մէջ գցէիր:

Գայլը երբ որ հատացրեց Սպիտակի միտը և նորից
քաղցեց, մէկ օր էլ մօտեցաւ Սևին և փոփոսաց ականջին.
—Պիտեա ինչ կայ. ես անցեալ անգամ քեզ ոչինչ չասա-
ցի, որովհետև կարմիրը մօտըդ էր. բայց հիմա պարտք

եմ համարում ասել, որ կարմիր գոյնը նոյնքան փասա-
կար է, ինչքան և սպիտակը: Միայն քո գոյնն է շահա-
ւետ, որ ոչ ցերեկն է երևում և ոչ գիշերը: Եկ ինձ սիր
և թող կարմիրցն ազատեմ քեզ: Այնուհետև դու մենակ
կարածես, նրա բաժին խոտն էլ քեզ կը մնայ:

Սևուկը կամք տրւաւ. գայլը գնաց կարմրի բկիցը
բռնեց: Կարմիրն աղաղակեց և Սևուկին օգնութեան
կանչեց՝ ասելով.

—Արի, օգնիր ինձ, սպանենք այս կեղծաւորին, թէ
չէ՝ մէկ օր էլ քո բկին կը չոքի:

Սևուկը հեռու կանգնած, փորն ուռցրած, պոզերը
չարդախ արած, տեսնում էր իր ընկերոջ մահը և ուրա-
խանալով ասում.—Քո հախն է. ինչո՞ւ դու էլ ինձ պէս
սև չես. քո անպիտան կարմիր գոյնովդ ինձ էլ պիտի
կրակի մէջ գցէիր: Այսուհետև քո բաժին խոտն էլ ինձ
կը մնայ, ես մենակ կուտեմ և աւելի կը գիրանամ:

Մի քանի օրից յետոյ անկուշտ գայլը կարմրի միտը
հատացրել էր և կրկին քաղցել: Մօտեցաւ Սևուկին և
ասեց.

—Բարեկամ, ախորժակս բացւել է. էլի միս է ու-
զում սիրտըս: Ասում են՝ եթէ ատամներդ սև եզան կաշ-
ւին քսես, իսկոյն կը կշտանաս, էլ քո օրումը չես քաղ-
ցիլ: Մտածեցի, որ սրանից լաւ բան էլ ի՞նչ կըլինի:
Կերթամ, ասացի, ատամներս մեր Սևուկի կաշւին կը-
քսեմ և կը կշտանամ, նա էլ այնուհետև էլ երկիւղ չի ու-
նենալ ինձանից, և մենք աւելի սիրով կապրենք:

—Բժ, հժ—հժ, ասեց Սևուկը, որ կընշանակէ, թէ
—այդ ինչ լաւ բան են ասել: Ճշմարիտ որ միշտ կաս-
կածով եմ նայում քեզ վրայ, բայց որ կուշտ կըլինիս,
ինչ ասել կուզի, որ էլ ինձ մի փասս չես տալ: Ահա իմ
կաշին, ատամներդ վրան քսիր, ինչքան կամենում ես:

—Շնորհակալ եմ, բարեկամ, շատ շնորհակալ, որ
այդքան բարի ես. միայն խնդրեմ որ մի ըրպէս աչքերդ
փակես, եթէ ոչ կաշիդ չի ազդիլ ատամներիս վրայ.
այսպէս են ասում, ես ինքս էլ չըզիտեմ թէ ինչու:

Սևուկն աչքերը փակեց. էն փակւելն էր որ փակւեց
և մինչև այսօր էլ դեռ փակւած են:

101. ՀՆԱՐԱԳԻՏ ԶՈՒԼՀԱԿԸ

1.

Շահ-Աբասի ժամանակ հեռու աշխարհից դէրւիշի
հագուստով մի մարդ է գալիս Սպահան քաղաքը: Քաղա-
քի ընդարձակ հրապարակի մէջ այդ դէրւիշը մի մեծ շըր-
ջան է քաշում փայտով, ինքն էլ կշտին նստում լուռ ու
մունջ: Անց ու դարձ անողները նայում են և դարմանա-
լով հարցնում, թէ դու ո՞վ ես, այս ի՞նչ բան է որ դու
քաշել ես. արդեօք մի թալիսման չէ՞ սա, և մեզ համար
բարի՞, թէ՞ չար թալիսման է... Դէրւիշը բնաւ չի խօ-
սում: Ամբողջ քաղաքը վարանման մէջ է ընկնում, թէ
սա ինչ կընշանակէ արդեօք: Վերջը իմաց են տալիս
Շահ-Աբասին, թէ այսպէս մի դէրւիշ է եկել...

Շահ-Աբասը իր գիտնականներից մէկին ուղարկում
է, որ տեսնէ ի՞նչ բան է, ի՞նչ է դէրւիշի ուղածը, ինչո՞ւ
է ժողովրդին սարսափի մէջ դրել:

Գիտնականը գնում է և ասում դէրւիշին.

—Ո՞վ մարդ, ես հասկանում եմ քո միտքը: Քո շրջա-
նը նշանակում է, որ դու ուզում ես երկինքը կապել, որ
ոչ մի ամպ չըլինի այնտեղ, որ էլ անձրև չըգայ, սով
ընկնի մեր աշխարհը: Գիտեմ, գիտեմ, որ դու կարող ես
այդ բոլորն անել. բայց խղճս մեզ, այդպէս բան մի ա-
նիք, ինչ-որ ուզես, քեզ կըտայ թագաւորը...

Դէրւիշը բնաւ չըխօսեց և գիտնականի երեսին ան-
գամ չընայեց: Բայց ժողովուրդը լսելով գիտնականի բա-
ցատրութիւնը, աւելի մեծ երկիւղի մէջ ընկաւ: Էլ չէին
ասում, թէ գուցէ սխալ էր գիտնականի բացատրութիւ-
նը, այլ դրա հակառակ՝ լուռ ուխտ շինելով, պատմում
էին իրար, թէ՛ «Բա չէ՞ք ասիլ, դէրւիշը մի ամենազօր
մարդ է, այս ինչ երկրում հեղեղ և կարկուտ է թափել,
բոլոր բնակիչներին կոտորել. այն ինչ տեղ եօթը տարի
շարունակ կապւել է երկինքը, ոչ մի կաթիլ անձրև չի

եկել, սով է ընկել երկիրը, բոլորեքեանք կերել են մի-
մեանց»... Միւս օրը Շահ-Աբասն ուղարկեց մի ուրիշին:

—Գիտեմ, գիտեմ, ով ես դու, մարդդ Աստուծոյ,
ասում է գիտնականը: Քո շրջանը նշանակում է երկիրս:
Դատարկ է մէջը: Դրանով ուզում ես ասել, որ ժան-
տախտով պիտի դատարկես մեր երկիրը: Խնայիր մեզ.
խնայիր, ի սէր Ամենակալին, այդպէս բան մի անիր:

Դէրւիշը դարձեալ մնաց լուռ: Աւելի ևս սաստկա-
ցաւ ժողովրդի երկիւղը և նորանոր առասպելներ տա-
րածւեցին քաղաքի մէջ:

Բոլոր գիտնականները յաջորդաբար գնացին դէրւի-
շի մօտ և բոլորն էլ ունքը շինելու տեղ աչքն էլ հանե-
ցին՝ փոխանակ ժողովրդի կասկածը փարատելու, նրան
աւելի երկիւղի ու սնահաւատութեան մէջ դրել:

2.

Թագաւորը կարծում էր, որ դէրւիշի արածը մի հա-
սարակ հանելուկ պիտի լինի, և իրան համար շատ ա-
մօթ էր համարում, որ այդ հասարակ հանելուկը լուծող
մի գիտնական չունի: Այսպիսի մտատանջութիւնով նա
մէկ օր ծպտած ման էր գալիս Սպահանի Հայոց թա-
ղումը, ուր հանդիպեց մի տարօրինակ բանի: Մի տա-
նիքի վրայ ցորեն կար փռած աղունի համար. ոչ ոք չը-
կար մօտը, բայց մի երկայն եղէգ կար ցցւած, որ ինքն
իրան անդադար տարուբերելով քշում էր ճնճղուկնե-
րին: Այս հրաշքի զաղանիքը պէտք է տան մէջը փրնտ-
րել, ասաց թագաւորն ու ներս գնաց տուն, և այնտեղ
տեսաւ մի ջուլհակ, որ կտաւ էր գործում:

Երբ որ թագաւորը ներս մտաւ, ողջունեց ջուլհա-
կին. ջուլհակը նայեց նրա վրայ, իսկոյն ոտքի կանգնեց,
խոր դուլս տալով պատասխանեց նրա ողջունին, յետոյ
սկսեց շարունակել իր գործը: Զուլհակի աջ ու ձախ
կողմին մի-մի օրօրոց կար դրւած: Երբ որ նա սկսեց
գործել, օրօրոցներն էլ սկսեցին օրօրւիլ տանիքի ինք-
նաշարժ եղէգնի պէս: Օրօրոցում եղած երեխաները ծե-

ըռնու թռռներն էին, որոնց մայրերը տան մի անկիւնում նստած՝ ճախարակով բամբակ էին մանում կտաւի համար: Իր հարսներին գործից չըզգելու համար հնարագէտ ջուլհակը տանիքի եղէգից մի թել էր կապել, թելի մէկ ծայրը փաթաթել կտաւի սանդղին, որ իր տարուբերւելովը շարժում էր եղէգը: Օրօրոցներից նմանապէս թելեր ունէր կապած, որոնց հակառակ ծայրերը իր աջ ու ձախ մատներին էր փաթաթել: Աջ ձեռքով մաքուրը նետելիս, աջ կողմի օրօրոցն էր օրօրում, ձախով նետելիս, ձախ կողմին: Այսպիսով նա մէկ անգամից երեք գործ էր կատարում:

Թագաւորն այդ ամենը նկատեց և գովեց իր մտքումը նրա հնարագիտութիւնը, միայն նրա ոտքի կանգնելով խոր գլուխ տալը թագաւորի մէջ կասկած ձգեց, թէ չըլինի իրան ճանաչեց: Այս բանն ստուգելու համար, թագաւորը մի մուկ հարցմունք արաւ նրան.

— Զըլինիմ, չըլինիմ...

— Մի՞թէ, մի՞թէ... պատասխանեց ջուլհակը:

Թագաւորը «չըլինիմ, չըլինիմ» ասելով, ուզեց ասել ծերունուն. «Եթէ ինձ ճանաչեցիր, չըլինի թէ երեցնես այդ բանը, թող մեր մէջը մնայ»: Իսկ ծերունին պատասխանեց «մի՞թէ, մի՞թէ». այսինքն՝ «մի՞թէ ես յիմար եմ և այդքանը չըգիտեմ»:

— Քանիսի՞ մէջն ես, վարպետ, յետոյ հարցրեց թագաւորը:

— Երկուսը լրացել, երեքի մէջն եմ մտել, պատասխանեց ջուլհակը:

Թագաւորի այս հարցմունքը ջուլհակի հասակին էր վերաբերում: Ջուլհակը պատասխանեց, որ երկու ոտքով ման գալն արդէն վերջացրել է, հիմա գաւազան է գործածում, իբրև երրորդ ոտք, մէկ խօսքով ծերացել է:

Թագաւորն այսպիսի շատ մուկ հարցմունքներ արաւ և բոլորի պատասխանն էլ ստացաւ դարձեալ մուկ կերպով: Տեսաւ որ ծերունի հայր մի հնարագէտ և հանձարի տէր մարդ է թէ գործով և թէ խօսքով, մտածեց, որ միայն սա կարող է գէլիշի պատասխանը տալ:

— Դու որ այդչափ հնարագէտ ես, ասաց թագաւորը, եթէ մի քանի սառ ուղարկեմ քեզ մօտ, կարո՞ղ ես փետրել նրանց:

— Դրա քաջ վարպետն եմ ես, ասեց ջուլհակը:

3.

Այս պատասխանն ստանալուց յետոյ թագաւորը զննաց: Շատ չանցաւ, ջուլհակի մօտ եկան թագաւորի գիտնական նէղիր-վէղիրները:

«Ահա եկան թագաւորի սագերը. իրաւ որ լաւ փետրելու թռչուններ են», ասաց ջուլհակը ինքն իրան:

Թագաւորը տուն գնալով սաստիկ բարկացել էր գիտնականների վրայ և սպառնացել էր, որ եթէ գոնէ մի մարդ չըգտնեն, որ գէլիշին պատասխան տայ, նրանց բոլորին էլ կաքսորէ: Այսպէս նեղի գալով՝ որոշեցին դիմել հնարագէտ ջուլհակին, որի համբաւը նրանցից մէկը լսել էր:

— Վարպետ եղբայր, կարող չէս արգօք մի պատասխան տալ մեր տարօրինակ հիւրին, որ ժողովրդի վրայ սարսափ է տարածել, ասացին գիտնականները և պատմեցին գէլիշի գէպը:

— Ինչո՞ւ չէ... կարող եմ... բայց մեծ ծախք կը պահանջի դրա համար: Պէտք է ձեռք բերել մի կախարդական գաւազան, մի անմահական սխտոր և մի ոսկի ձուածող հաւ:

Գիտնականները մնացին ապշած:

— Դրա ծախքը մենք կը վճարենք, ասացին նրանք ուշքի գալով, միայն մենք չենք կարող գտնել այդ բաները, ինչ-որ դու ես ասում:

— Երեք բան է իմ ուղածը, և ես ինքս կը գտնեմ, միայն ամեն բանի համար մի գլխարկ լիքը ոսկի է պէտք: Դուք երեք հոգի էք, ամենքդ ձեր գլխարկովը մէկ ոսկի կը բերէք, ես էլ կը գամ գէլիշին պատասխան կը տամ:

Գիտնականները ճարահատած համաձայնեցին: Գնացին երեք երեք գլխարկ ոսկի բերին տըլին ջուլհակին: Այսպէս փետրելով նրանց, ինչպէս պատահիր էր թագա-

ւորը, վերկացաւ առաւ իր հոնի գաւազանը, մի գլուխ հոտած սխտոր, ոտի մէկը կոտորած մի հաւ, և գնաց սարսափ տարածող դէրուշի մօտ:

Հաւաքւեցին բոլոր քաղաքացիք, ներկայ էր և թագաւորը իր բոլոր իշխաններով:

Ջուլհակը չըխօսեց դէրուշի հետ. նա լուռ ու մունջ իր գաւազանի ծայրով մի խոր ակօս քաշեց շրջանի մէջ տեղով ծայրէ ի ծայր և այսպիսով դէրուշի շրջանը երկու հաւասար մասնի բաժանեց և նստեց նրա դէմ յանդիման:

Դէրուշը երկար մտածեց, գլուխը թափ տըւաւ. վերջը մի գլուխ սոխ հանեց դրաւ առջևը:

Ջուլհակն, առանց երկար մտածելու, իսկոյն իր սըխտորը հանեց դրաւ իր առջևը:

Բարկացաւ դէրուշը և իր ջէբից հանեց մի բուռ կորեկ և շաղ տըւաւ ամբողջ շրջանի մէջ:

Ջուլհակը փեշի տակից հանեց իր հաւը, որ իսկոյն կըտկըտալով կերաւ բոլոր կորեկը:

Դէրուշն էլ մինչև վերջը չըսպասեց, իսկոյն վեր կացաւ և մոմաւորով հեռացաւ գնաց...

Թագաւորը մօտեցաւ շուլհակին և խնդրեց, որ բացատրէ այդ հանելուկի նշանակութիւնը:

— Ողջ լինի թագաւորը, ասաց շուլհակը: Այս մարդը մի խելագար դէրուշ է: Երեւակայել է, որ ինքը մի շատ զօրեղ իմաստուն մարդ է և կարող է մեր ամբողջ աշխարհքին տիրել: Իր քաշած շրջանով ուզում էր մեզ հասկացնել, թէ իրանն է բոլոր մեր երկիրը: Ես չուզեցայ հասկացնել նրան, որ այդ խելագարութիւն է, այլ կէս արի մէջ տեղից, որով ուզեցայ ասել, թէ կէսն էլ իմն է: Նա բարկացաւ և իր սոխով ինձ պատերազմ յայտնեց, կամ ուզեց ասել, մեր մէջ դառնութիւն կըծագի, կռիւ կըլինի: Ես էլ իմ սխտորով հասկացրի նրան, որ ես փախչող չեմ, թէկուզ կուից էլ վատթար բան պատահի: Նա կորեկով ինձ սպառնաց, որ իր զօրքերն անհամար են: Ես էլ իմ հաւով ցոյց տըւի, որ անա այսպէս կը ջարդեմ ես քո անհամար զօրքը: Դրա վրայ նա

տեսաւ, որ էլ չի կարող մեզ վախեցնել, փախաւ գնաց...

Քաղաքացիք շատ ուրախացան, որ վերջապէս ազատւեցին դէրուշի տալիք երեւակայական սովից ու մահից և ամենքը միաբերան գոչեցին՝ «Կեցցէ շուլհակը»:

Շահ-Աբասը որ շատ արհեստասէր թագաւոր էր, գովեց շուլհակին և յետոյ հարցրեց.

— Ի՞նչ արիւր իմ սագերին, լաւ փետրեցի՞ր, թէ ոչ...

— Ողջ լինի թագաւորը, այո՛, լաւ փետրեցի, անա նրանց փետուրները, ասաց շուլհակը և թագաւորի առջևը դրաւ մի պարկ ոսկի:

— Քեզ են արժանի այդ ոսկիքը, ասաց թագաւորը, դու աւելի օգտակար գործադրութիւն կըգտնես դրանց համար: Մի այդքան էլ իմ գանձարանից ստացիր և մի մեծ գործարան բաց արա. թող ծաղկի քո արհեստը իմ երկրիս մէջ: Այսուհետեւ իմ պալատի դռները միշտ բաց են քեզ համար. թող իմ հովանաւորութիւնը լիովի տարածւի քո իմաստուն ժառանգների և քո ազգի վրայ:

102. ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ՕԶԸ

Մի օր օձը սողալով մի գիւղացու մօտ եկաւ և իր անուշ լեզուով հետը խօսել սկսաւ.

— Բարի դրացի. գիտե՞ս ինչ, արի, ապրենք եղբօր պէս, կամ եթէ կուզես, եկ ընկերանանք, էլ ոչ դու ինձնից և ոչ ես քեզնից էլ չըվախենանք: Ես իմ հին խորիւր հէնց այս ամառըս դէն շրպուտեցի, գնաց, ասացի, ինձնից հեռացիր, ես այսուհետեւ ծուռ ու մուռ ձանպով չըպիտի սողամ, փռաս ոչոքի էլ չըպիտի տամ:

Բայց գիւղացին օձի խօսքին չըհաւատաց, ձեռքն առաւ հաստ մահակը ու ասաց. — «Թէպէտ նոր է քո կաշիդ, բայց միեւնոյն է հոգիդ», և մէկ հարւածով գլորեց գետնին խարդախ դրացու անկենդան մարմինն:

103. ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ

Բարի եկար, հազար բարի, բարեկամ, հուր էիր տեսնամ:

— Թանգարանիցն է գալս. չորս ժամ եղաւ ման գալիս, ամեն կողմ պտտեցի, պըպըտացի, բոլորը տեսայ, ոչինչ չըթողի: Աշխարհումս ինչ ասես որ չեն եղել, որ կողմը նայես, արմանք զարմանք, հրաշալիք, որն էլ գիտես՝ մէկը միւսից գեղեցիկ: Ինչ գագաններ, ինչ թըռչուններ, թիթեռնիկներ, բզեզներ, ինչ գատիկներ, ինչ կերպ ճանձներ, որքան ոսկի եզնակներ. որը կանաչ զըմբուխտի պէս, որը կարմիր բուստի պէս. հապա մանրիկ բոտոտները՝, հաւատա՛, գնդասեղի գլխից էլ շատ փոքրը կայ:

— Հապա փղին ինչ ասիր, ինչ ահագին վիթխարի: Անշուշտ այնպէս կարծեցիր, թէ մէկ լեառն է սոսկալի:

— Միթէ փղին այնտեղ էր:

— Ի հարկէ, միթէ չըտեսար.

— Ափսոս, այդ ինչպէս է եղել, որ փղին աչքովս չի ընկել:

104. ՓԻՂՆ ՈՒ ՁԸՍՏԻԿԸ

Փիղն է հսկայ մի կենդանի,
Չորս ուղտի չափ հեշտ կըլինի.
Ինքն ըզգայուն
Եւ իմաստուն,

Վրան կանոնէ մի ամբողջ տուն:
Թէ ինչպէս է տեսքովն էլ նա,
Պատկերի մէջ լաւ կերևայ.—
Գլուխը հաստ՝ մի ծառաբուն,
Քիթը երկայն՝ եօթը կանգուն.
Միւս կողմերն էլ սրանց նման
Կոշտ ու կոպիտ, հսկայական:

Այսպէս մի փիղ ժամանակով
Անց էր կենում մեծ քաղաքով.
Հէնց որ տեսան այդ կենդանին,
Ուղտն ու էջը, ձին ու ջորին,
Եզն ու գոմէշ, շունն ու կատուն,
Սարսափելով փախան խկոյն.

Ձըվախեցաւ միայն մի շուն.—

Աւելի ձիւտ՝ փոքրիկ շնիկ,

Փոքրիկ շնիկ,

Բայց շատ ճարպիկ,

Պըստիկ,—

Ձըստիկ:

Ձըստիկն աղմուկ բարձրացրեց,

Եւ հաշելով հասկացրեց

Մեծ շներին,

Բողարներին,

Թէ՛ «փախչիլը ամօթ բան է,

Փիղն ինչ է որ՝ մեզ ըսպանէ».

Այս ասելով՝ վրայ վազեց,

Փըղի ոտքից մի պինդ կըծեց.

Փիղն այդ ըզգաց,

Բայց լուռ մնաց:

Երբ Ձըստիկը մէկ էլ խածեց,

Փիղը արագ պտոյտ գործեց,

Որ շներին բռնէ շուտով,

Կամ մի դարկ տայ երկայն քթով:

Պըստիկ-Ձըստիկն այդ իմացաւ,

Ճարպիկութեամբ մի կողմ անցաւ,
կրկին աղմուկ բարձրացրեց,
Մեծ շներին խրախուսեց:
Հաւաքւեցին մեծ շները,
Չանգին, Չրանգին և միւսները,
Հարայ-հրոց բարձրացրին,
Եւ բլրաչափ զընփի փըղին
Վախեցրին
Ու փախցրին:

Ճըշմարիտ է, մեր Չըստիկին
Հին ժամանակ տնազ արին,
Մեղադրեցին
Ու ասացին,
Տեսէք՝ ինչքան յանդուգն է նա
Որ հաչել է Փղի վրայ,—
Բայց երբ խելքով հասունացան,
Գլխի ընկան
Եւ իմացան,
Որ մեծերն են լինում վախկոտ,
Իսկ փոքրերը՝ քաջ ու սրտոտ:
Թէ՛ այս բանը բնական է,
Իսկ պատճառը—պատմական է:

Բայց դուք, փոքրեր, երբ մեծանաք,
Ոչ մի բանից չըվախենաք.
Թող լինի փիղ, արջ ու վարազ,
Գայլ ու առիւծ, վազր ու յովազ,
Յարձակւեցէք անահ սրտով՝
Եւ անխըռով,
Թէ միայնակ
Եւ թէ խմբով...

105. ԶՐՎԷԺ ԵՒ ՎՏԱԿ

Լեռան տակից մի վտակիկ կը վազեր, բայց ջուրն
այնքան նըւազ էր, որ անցող դարձողի աչքին հազիւ
կերեար, միայն թէ շատ անւանի էր նրա ջուրն առող-
ջարար:

Վտակին մօտիկ՝ բարձր ժայռերից՝ փրփրած, կա-
տաղի մի ջրվէժ կիջնէր: Սա հպարտ-հպարտ, վերից վար
նայեց, վտակին ասեց.—Տես, ինչ կասեմ քեզ, դու խեղճ
ջրիկ ես, բայց ինչո՞ւ այնքան քեզ հիւրեր կը գան: Ինձ
մօտ եթէ գան, դարմանալի չէ, իմ տեսքն է աննրման,
իսկ քեզ մօտ ինչո՞ւ կը գան, դու ի՞նչ ունիս պատւական:
Վտակն ասեց ամօթով, հեղիկ ու քաղցր ձայնով.

Գիտե՞ս ինչու—
Բժշկւելի՜ս:

106. ՀՈՎԻՒՆ ՈՒ ՄՈՇԱԿԸ

Մի քաջ հովիւ՝ յոյսը դրած շներին, սուերի մէջ
հանգիստ, անուշ քուն մտաւ: Մի օձ պառկած, թփերի
մէջ գալարւած, տեսաւ հեռւից, ծածուկ սողաց, մօտ
եկաւ, պիտի խայթէր, մեռցընէր: Մոծակն այս որ տե-
սաւ, խղճաց վրան, թուաւ հասաւ, բոլոր ուժովը կը ծեց,
հովին քնից զարթեցրեց:

Հովիւը զարթեց, օձին սպանեց, բայց դրանից ա-
ռաջ կէս քուն, կէս արթուն խեղճ մոծակին էլ խըփեց,
տըրորեց:

107. ՄՈՒՐՃՆ ՈՒ ԻՐ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Լեռան խորշի մէջ, մի մեծ քարայրում,
Քարհատը մուրճով խիճ էր փորփորում,
Եւ մուրճի ձայնը՝ աննշան, անմեղ,
Տալիս էր իսկոյն արձագանդահեղ...

— «Եղբայր Արձագանգ», Մուրճն ասաց մի օր,
«Քո ձայնն ինչո՞ւ է իմից զօրաւոր.
Իմ շշնջիւնը շինում ես գոռոց,
Փոքրիկ թխկոցս՝ անեղ գոռգրոց,
Գործողը ես եմ, գոռացողը դու,
Այն էլ այդքան թունդ, այդքան անարկու»...
— «Ապերախտ Մուրճիկ, անմիտ, անիմաց»...
Շատ նեղանալով՝ Արձագանգն ասաց.

«Ես որ չըլիսիմ, էլ ո՞վ կիմանայ,
Որ այս ձորի մէջ մի ինչ որ մուրճ կայ.
Ես քո շշունջը շինում եմ բոմբիւն,
Թեթե թխկոցը մի զօրեղ զանգիւն,
Որ կարծէի՝ թէ դու չես մուրճիկ չնչին,
Այլ մի վիթխարի կռան անագին»...

Առակիս նման
Շատ շատերը կան
Որ չնչին մուրճին
Շինում են կռան:

108. ԵՐԿՈՒ ԹՈՉՈՒՆ

Հարուստ մեծատան ընդունարանում
Երկու թըռչուններ ջոկ-ջոկ վանդակում՝
Իրանց երգերով զմայլեցնում էին
Յարգոյ մեծատան փայլուն հիւրերին:

Միակերպ էին երկուսի երգն էլ,
Նոյն հընչիւնները անհասկալի...

Եւ ո՞ւմ մըտքիցը կարող է անցնել,
Որ մէկի երգը սուգ էր թախծալի:

— Ես չեմ հասկանում—ասաց մի անգամ,
Ձահիլ թըռչունը ծեր հարեանին—

Այդ անվերջ սուգը, գիտե՞ս, բարեկամ,
Վերաւորանք է տիրոջ հասցէին:

Ի՞նչ է խընայում տէրը մեզանից,
Ջուրըդ անպակաս, կորեկըդ համեղ

Հեռու ձմեռան ցրտիցը անեղ...

Եւ դարձեալ դու միշտ դժգոհ ես կեանքից:

— Օ, որդեակ, պարզ է, որ չես հասկանար
Իմ դժոխային վիշտը անփարատ...

Դու այդ վանդակում ըստրո՞ւկ ծընեցար,
Իսկ ես, որդեակ իմ... ծընել եմ ազնաւ...

109. ԱՌԻԻԾԻ ԲԱԺԻՆԸ

Առիւծն ու Ոչխարը որսի գնացին, իրանց հետ վերց-
րին մի քանի գազան. Առիւծն երդւում էր, որ վերա-
դարձին՝ փոյթ չէ, թէ ոմանք շատ կամ քիչ որսան, նա
պիտի բաժին անէ հաւասար ամենի համար:

Եղջերուն ընկաւ Ոչխարի թակարդ, որ իսկոյն յայտ-
նի եղաւ Առիւծին, նա էլ մօտ վազեց, ճանկեց որպէս
սարդ, և եղջերուին արաւ չորս բաժին, և վերցնելով
այն, ամենի դիմաց նա այսպէս ասաց.—

— Առաջին մասը պատկանում է ինձ, քանի որ ինքս
առիւծ եմ կոչւում. օ, ես անվախ եմ, համարձակ ձեզ-
նից, այդ երկրորդ մասն էլ ինձ է վայելում: Երրորդ մասն
էլ դուք պիտի ինձ գիշէք, քանի որ ձեր մէջ ամենից
բաշն եմ. իսկ չորրորդ մասին եթէ որ դիպէք... Այդ
մէկ փորձեցէք, յետոյ կրտսնէք...

110. ԳԱՌԸ ԳԱՅԼԻ ՄՈՐԹՈՎ

Մի օր մէկ գառը,—չըգիտեմ ի՞նչ էր, խելքին ի՞նչ
տեսակ քամի էր փչել,—մի գայլի մորթի գցեց քամակին
ու գնաց խառնեց ոչխարի հօտին: Բայց երբ շների աչ-
քովըն ընկաւ, ասին՝ անտառից անա գայլ եկաւ, գոռում
գոչումով վրայ վազեցին, բերաններն առան ու զրգզրե-
ցին: Լաւ էր որ շուտով հովիւը տեսաւ՝ երկայն մա-

հակով նոյն տեղը հասաւ, ու խեղճ գառնուկը կատղած շների սուր ատամներէց հազիւ փրկւեցաւ:

Եւ մեր գառը հազիւ հազ,
Արիւնթաթախ ու նըւազ,
Թոյլ ոտները քաշ տալով,
Հասաւ գոմը մի կերպով:

111. ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐ

Երկու ընկերներ իրիկնապահին
Հրացան առած՝ անտառ գնացին:

Որ մէկ բան որսան,
Շուտով յետ դառնան:

Յանկարծ անտառից մի արջ գուրս պրծաւ
Ու կատաղութեամբ նրանց վրայ վազեց.

Մէկն շտապելով ծառը բարձրացաւ,
Միւսն անճարացած գետնի վրայ պառկեց,

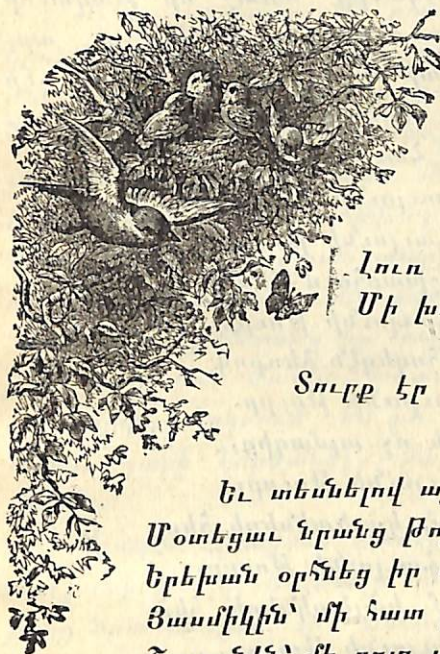
Շունչն իրան բաշեց
Ու անշարժ մնաց,
Որ արջը կարծէ,
Թէ նա մեռած է:

Արջը մըռուալով մօտեցաւ նըրան,
Ականջը կամաց դրաւ բերնի վրան,

Ականջ դրաւ
Հոտ առաւ:

Վերջապէս նրան մեռած կարծելով,
Հեռացաւ գնաց՝ դունչը լիզելով.
Փախած ընկերը ծառիցն իջաւ ցած,
Ընկերին հարցրեց, թէ արջն ի՞նչ ասաց:
— Արջն ինձ պատուիրեց, որ ես միւս անգամ
Քեզ պէս մարդու հետ որսի չըգնամ,
Որ մեզ մի վտանգ, բան պատահելիս՝
Մենակ չըթողնես ու ինքդ փախչիս...

112. Տ ՈՒ Ր Ք

Երբ որ անարատ երեք ա-
րարած—

Յասմիկն ու Շուշան շաղ-
կապւած սիրով

Եւ Վարդիթերը դեռ նոր
կոկոնած՝

Հուռ անցնում էին փողոցի միջով,
Մի խղճուկ մանուկ թըշառ մու-

րացկան՝
Տուրք էր աղերսում շուկայում կանգ-
նած.

Եւ տեսնելով այն երեք աղջկան,
Մօտեցաւ նրանց թոյլ ձեռը մեկնած:
Երեխան օրհնեց իր ամբողջ հոգով
Յասմիկին՝ մի հատ լումայի համար.
Շուշանին՝ մի գոյգ լումայի տուրքով
Աղօթեց մինչև ջինջ երկնակամար:
Բայց Վարդիթերը աղքատ լինելով,
Թըշառ մանուկին ոչինչ չըտւեց.
Միայն թէ սաստիկ խղճահարւելով,
Ոսկու փոխարէն նրան համբուրեց:
Նրանցից մօտիկ մի մարդ էր կանգնած,
Գոյն-գոյն հոտաւէտ ծաղկէփնջերով.
Աղջկայ համբուրից ջերմ փայլագունած՝
Թըշառը վազեց «ծաղիկ» կանչելով:
Եւ մի հոտաւէտ ալ վարդի փնջին
Նա բոլոր երեք լուման էլ տըւեց,
Բիւր երջանկութեան ժպիտը չըթին՝
Իրան համբուրող կուսին պարգևեց...

113. ՀԱԻԼՈՒՆԻ ԹՈՒՐԸ

Շատ ու շատ դարեր մեզանից առաջ մի թագաւոր կար. անունն էր Պոօշ, ինքը զօրաւոր, ազնիւ ու արդար: Նստում էր նա իր Լաթար քաղաքում: Նա չէր կռւասէր, թէպէտ կարող էր ամեն բան ուժով. եթէ ուզենար, աշխարհք կը քանդէր Հաւլունի թրով:

Հաւլունի թուրը, Հաւլունի թուրը,
Ամեն բան կանէ Հաւլունի թուրը.
Ձի լինիլ նրան աշխարհում նման,
Կանէ ամեն բան Հաւլունի թուրը:
Օ՛, նա չէ շինած հողեղէն ձեռքով
Անձեռագործ է Հաւլունի թուրը.
Ձէ նա խորասան և ոչ արմազից,
Արմազ կը կտրէ Հաւլունի թուրը:
Կրակոտ ամպերում, կայծակների հետ
Միւսել է, կռիւել Հաւլունի թուրը.
Կրակոտ ամպերում, կայծակների հետ
Աշխարհ է իջել Հաւլունի թուրը:
Ով տիրէ նրան, աշխարհ կը տիրէ,
Աշխարհ կը գերէ Հաւլունի թրով,
Դէպքի մեծին գերի կը բերէ,
Ըստրուկ կը շինէ Հաւլունի թրով:
Արքայազնունին Ձինումաշինի
Իր հարս կը բերէ Հաւլունի թրով,
Եալըուզ սարն էլ որ նրա առաջ ելնի,
Երկու կէս կանէ Հաւլունի թրով:
Հաւլունի թրով, Հաւլունի թրով,
Ամեն բան կանես Հաւլունի թրով,
Ձի լինիլ նրան աշխարհում նման,
Ինչ կուգես, կանես Հաւլունի թրով:

Ահա թէ ինչու Պոօշ թագաւորից ամենն էին սարսում, թէպէտ նրա մտքով մի մարդու անգամ փասել չէր անցնում: Եւ ով չէր սարսիլ. մեծ էր Հաւլունի թրի

զօրութիւնը. բայց չէր ցանկանում Պոօշ թագաւորը փառք, իշխանութիւն:

Ոչ ոք չըզիտէր, թէ քանի տարի Պոօշի պապերը կրում էին իբրեւ մի անգին աւանդ Հաւլունի թուրը, թէ ինչ հրաշքով ընկել էր թուրը աշխարհի վրայ, թէ որը Պոօշի մեծ նախնիքներից ձեռք էր բերել այն, յայտնի չէ թրի սկզբնաւորութեան մութ պատմութիւնը. լուծ է այդ մասին աւանդութիւնը. զիտեն այս միայն, որ Պոօշի նախնիք այնքան տարիներ իրանց զօրութիւնը և ուժը երբէք ի զուր չեն գործ դրել:

Պոօշն էլ հետեց իր նախնիքներին, ստացաւ թուրը հօր մահւան ժամին, առաւ աւանդը, խոստացաւ հօրը. — «Հայրիկ, երգում եմ քո տըւած սրով, որ քեզ հետեւիմ, չարի կործանիչ, բարու հաստատիչ հանապազ լինիմ»:

Այսպէս էլ արաւ: Քառասուն տարի Պոօշի ձեռքում Հաւլունի թուրը կայծակի նման փայլում էր վառում, բայց նրա ձեռքով մի անմեղ արիւն երբէք չըթափւեց, կայքից ու կեանքից Հաւլունի թրով ոչ ոք չըզրկւեց: Ոչ մի թագաւոր կամ արդար իշխան չընկաւ իր գահից. ոչ մի ժողովուրդ չըզրկւեց իրա ազատութիւնից: Ինչ բան բարի էր, նա զօրացնում էր իր զօրեղ ձեռքով, ինչ բան որ չար էր, ջնջում, կործանում Հաւլունի թրով:

Եւ ինչ չէր անիլ. մեծ էր Հաւլունի թրի զօրութիւն, բայց Պոօշ թագաւորն այդ չէր ցնկանում, այլ ասում էր միշտ: «Թող մարդիկ ապրին ազատ ու խաղաղ. Լաթար քաղաքս լաւ կտաւարեմ, այն էլ է հերիք»: Եւ լիանում էր Լաթար քաղաքը ամեն բարիքով, ձգւում էր շէնցած խաչըւայ լճի կանաչ ափերով:

Բայց ինչ կայ յաւիտենական այս աշխարհի մէջ: Պոօշ թագաւորի գլուխն էլ ծածկւեց սպիտակ մագերով. այն զօրեղ անձը, որից զոգում էր ամբողջ աշխարհը, էլ չէր կարենում վերցնել Հաւլունի յաղթական թուրը: Ընկաւ Պոօշը, ուժահատ ընկաւ մահիճը մահւան:

«Ահա մօտեցաւ իմ վերջին օրը», ասաց ինքն իրան. «Իմ ժառանգն հիմ է, հիմ պիտի յանձնեմ Հաւրանի թուրը»:

Թագաւորն ունէր եօթը հատ որդի, իւրաքանչիւրը մի սարի գլխի, ամեն մէկն ունէր մի բերդ սեփական, ամենքն էլ ծառաւ մէկ մէկու արեան: Ո՞րին տար արդեօք Հաւրանի թուրը. նրանցից ոչ ոք սրին չէր արժան. վեց անգէն եղբայրք գլխները կտրած պիտի թրպրտան. Հաւրանի թուրը պիտի գէնք դառնայ մարդասպանութեան:

«Ո՛չ, այս չի լինիլ», ասաց Պռօշը, կանչեց մեծ որդուն Բլէշանու բերդից: Եկաւ մեծ որդին, որ լսէ իր հօր կտակը վերջին:

«Ողի, մեռնում եմ», ասաց Պռօշը. «վերջին կտակս յայտնում եմ ես քեզ, բայց մահիցս առաջ պիտի կատարես»:

— Հայրիկ, պատրաստ եմ, վերջին կտակդ ես կը կատարեմ, տուր ինձ, թէ կուգես, Հաւրանի թուրը, աշխարհք կը քանդեմ:

«Այո, քեզ կը տամ Հաւրանի թուրը, բայց լսի՛ր, որդիս, աշխարհք մի քանդիր, այլ տար, խաչըւայ ծովակը ձգիր»:

Մեծ որդին տարաւ Հաւրանի թուրը, բայց հօրը խաբեց, ծովը չըձգեց, այլ հօրից ծածուկ մի տեղ թաքցրեց:

«Որդի ի՜նչ արիր Հաւրանի թուրը, ձգեցի՞ր ծովը», հարցրեց հայրը:

— Այո, այո, հայր, Հաւրանի թուրը տարայ ձգեցի խաչըւայ ծովը:

«Տեսա՞ր ինչ եղաւ խաչըւայ ծովը, երբոր ձգեցիր Հաւրանի թուրը»:

— Հայր, ոչինչ չեղաւ խաչըւայ ծովը, բայց ես ձրգել եմ Հաւրանի թուրը:

— Ոչ սուտ ես խօսում, անարժան որդի, խաբում ես հօրդ. գնա, բեր շուտով, թէ չէ՝ կանիծեմ, գլխիդ կըճաքի Հաւրանի թուրը»:

Որդին դողալով գնաց, յետ բերաւ Հաւրանի թուրը:

Պռօշը կանչեց իր երկրորդ որդուն և ասաց նրան: «Որդի, մեռնում եմ. վերջին կտակս ես յանձնում եմ քեզ, բայց մահիցս առաջ պիտի կատարես»:

Պատրաստ եմ, հայրիկ, վերջին կտակդ ես կը կատարեմ, տուր ինձ, թէ կուգես, Հաւրանի թուրը, աշխարհք կը քանդեմ:

«Այո, քեզ կը տամ Հաւրանի թուրը, բայց լսի՛ր, որդիս, աշխարհք մի քանդիր, այլ տար, խաչըւայ ծովակը ձգիր»:

Երկրորդը տարաւ Հաւրանի թուրը, բայց հօրը խաբեց, ծովը չըձգեց, այլ հօրից թագուն մի տեղ թաքցրեց:

«Որդի, ի՜նչ արիր Հաւրանի թուրը, ձգեցի՞ր ծովը», հարցրեց հայրը:

— Այո, այո, հայր, Հաւրանի թուրը տարայ ձգեցի խաչըւայ ծովը:

«Տեսա՞ր ինչ եղաւ խաչըւայ ծովը, երբոր ձգեցիր Հաւրանի թուրը»:

— Հայր, ոչինչ չեղաւ խաչըւայ ծովը, բայց ես ձրգել եմ Հաւրանի թուրը:

«Ո՛չ, սուտ ես խօսում, անարժան որդի, խաբում ես հօրդ. գնա, բեր շուտով, թէ չէ՝ կանիծեմ, գլխիդ կըճաքի Հաւրանի թուրը»:

Որդին դողալով գնաց, յետ բերաւ Հաւրանի թուրը: Մէկէլ որդոցն էլ կանչեց Պռօշը, բայց նրանք ամենքն էլ այնպէս վարեցին, մինչև հերթն ընկաւ ամենից փոքրին: Եկաւ և փոքրը: «Որդի, ասաց Պռօշը, գոնէ դու լսիր վերջին կտակս: Հաւրանի թուրը յանձնում եմ ես քեզ, կը տանես խաչըւայ ծովը կըձգես»:

— Հայր, ես պատրաստ եմ, կուգես ես ինքս էլ նրա հետ ընկնեմ:

«Ո՛չ, դու մի ընկնիր, այլ միայն թուրը ծովը կը ձգես և ինչ որ տեսնես, կը գաս ինձ կասես...»

Ուրբաթ էր օրը, թուրն առաւ որդին ու ծովը ձգեց:

Բայց թէ ինչ տեսաւ, ինչքան վախեցաւ, նա այսպէս պատմեց.

«Ձէի մօտեցած դեռ երս ծովին,
Արեն երկնքում երեսը ծածկեց,
Սև ամպից իջաւ սատանի քամին,
Խաւար և մռայլ աշխարհս պատեց.
Մօտեցայ ծովին ան, մեր սիրուն ծով,
Իր նախկին գոյնը այլ ևս չունէր,
Ժանտ դէւի նման պղտոր ջրերով
Մի անմեղ որսի կարծես սպասում էր:
Ծովը ձգեցի Հաւուլունի թուրը,
Յանկարծ մի գոռոց ծովի յատակից,
Մեծ իրարանցում ծովի խորքերում,
Ահեղ արձագանք ձայնեց երկնքից.
Ջրերը լեռնացան ու իրար անցան,
Երկինք էր հասնում ծովի փրփուրը,
Յանկարծ Խաչլուան բացեց իր բերան,
Դէւի պէս կլանեց Հաւուլունի թուրը:
Ահեղ փոթորիկ, աղմուկ, որոտում,
Թէ ծովին նայես և թէ երկնքին,
Իրար են խառնուել. դողում է աշխարհ.
Ես էլ վախեցայ և ընկայ գետնին:
Կրկին նայեցի, ոչինչ չըտեսայ.
Խաւար մռայլը աշխարհս է պատել.
Ամպեր, ալիքներ իրար վրայ դիզած,
Երկինքը երկրի հետ էր միացել.
Ծովի խորքերից բիւրաւոր ձայներ
Խառնիխուռն և խուլ որոտում էին,
Կարծես բիւրաւոր քաջերի գնդեր
Ծովի յատակում մարտնչում էին:
Հայրիկ, դողում եմ, էլ մի յիշեցնիր,
Ձեմ կարող պատմել ես իմ լեզուով,
Հայրիկ, սարսում եմ էլ մի հարցնիր,
Թէ ինչեր արաւ Խաչլուայ ծովը»:
— «Այո այդպէս է, ան իմ օրհնութիւն,
Լաթար քաղաքս էլ քեզ ժառանգութիւն.

Ասաց Պոռը ու աչքը խփեց,
Եւ իսկոյն ևեթ հոգին աւանդեց:

Անցան տարիներ ու դարեր անհետ,
Աշխարհիս վրայ շատ բան փոխեցաւ,
Պոռի աւանդն էլ նըրա մահից յետ
Երկրիս երեսից շուտ անհետացաւ:
Բայց ժողովրդի մտքից չի կորել
Հաւուլունի թրի վառ պատմութիւնը,
Նա ոգևորած պատմում է դեռ էլ
Պոռ թագաւորի աւանդութիւնը:
Նա ցոյց է տալիս մի աւեր աւան,
Ասում է. «Այստեղ էր Պոռը կենում,
Այս Լաթար քաղքից առիւծի նման
Շրջակայ ազգաց սարսափ էր ազդում»:
Նա ցոյց է տալիս մի պղտոր լճակ,
Ասում է. «Սա է Խաչլուայ ծովը.
Սա չէ, ասում է, մի ծով հասարակ,
Այստեղ է թաղած Հաւուլունի թուրը».
Թէ հարցնես նրան՝ իբրեւ կարեկից,
«Ինչո՞ւ է պղտոր ձեր ծովի ջուրը».
Կասէ. «Այսպէս է եղած այն օրից,
Երբ այստեղ ընկաւ Հաւուլունի թուրը»:
Նա քեզ կը պատմէ, թէ ամեն ուրբաթ
Խաչլուայ ծովը փրփրում է, կատողում,
Իրար են զարկում ջրեր լեռնացած,
Ծովի յատակից ձայներ են լսում...

Երբոր Պոռի փոքրահաս որդին
Տանում էր ծովը Հաւուլունի թուրը,
Դեռ չէր մօտեցել նա ծովի ափին,
Երբ իրար անցան ծովի քաջերը.
Կռիւ, կոտորած ընկաւ նրանց մէջ,
Սուրը ընկղմեց Խաչլուայ խորը.
Ահեղ կոտորած, բայց յաղթող չեղաւ,
Եւ անտէր մնաց Հաւուլունի թուրը:

Ահա այն օրից ամենայն ուրբաթ
 Խաչըլայ ծովը փրփրում է, կատաղում,
 Իրար են զարկում ջրեր լեռնացած,
 Ծովի յատակից ձայներ են լսում...
 Այդ հին կռիւն է կրկին նորոգում,
 Կրկին ընկնում են իրար վրայ քաջեր.
 Անցնում են դարեր, կուտւմ են, կուտւմ,
 Բայց Հաւունի թրին չեն կարում տիրել:

Բայց Պոռ արքան սուրը կախարդեց.
 Երբ կըցամաքի ծովակի ջուրը,
 Նրա տոհմիցը մի քաջ կըծնի,
 Կըհանէ լըծից Հաւունի թուրը:

Յ Ա Ն Կ

ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Ն Կ Ա Կ Ա Ն Ե Ի Ը Ն Տ Ա Ն Ե Կ Ա Ն Ա Շ Խ Ա Ր Յ

✓ Տարեմուտին. Ղ. Ա. 3	Կռունկ 21
✓ Թռչնիկներ. Ղ. Ա. 3	Ղարիբ ծշեցուն. Ա. Իս. 22
Նոր տարի. Ղ. Ա. 4	Պողոս-Պետրոս. Յ. Թում. 23
Սագեր. 5	Հղօր հար. Ռ. Պ. 25
Մանկական հէքիաթ. Ղ. Ա. 5	Արդար դատաստան. Թ. Ղ. Ա. 25
Կատու 6	Կամակոր սայլապաններ. 26
Մանկական խաղեր. Մուշ. 6	Թ. Ղ. Ա. 26
Մամիկոնեան 7	Բարի դործ. Յով. Թում. 26
Աքաղաղն ու հաւր 11	Վարդենի և փշենի. Թ. Ղ. Ա. 27
✓ Չորս եղանակ. Մ. Մամիկ. 12	Առածներ 28
✓ Տաւարածի հաշիւ. Ղ. Ա. 13	Կրտէսի. Յ. Յակոբեան. 28
Երկու և մի. Ռ. Պ. 13	Հացթուխ. Կ. Մ. Շ. 29
Չորս եղբայր. Ռ. Պ. 13	Լըւացարար. Կ. Մ. Շ. 30
Գարուն. Ռ. Պ. 14	Շապկի երգը. անգլիերէ- 31
✓ Հովիւի անկողինը. Ղ. Ա. 14	նից Մէլիք-Ջահանեանի 31
✓ Ջաղացպանի ննջարանը. 15	Պառաւի հաւր 33
Ղ. Ա. 15	Կթի կով 33
Ջաղաց. փոխադրած 15	Շունն ու Կատուն. Յ. Թում. 34
Պարզամիտ հւլիւ. Ղ. Ա. 16	Երեւելի խոհարար. 36
Մայրիկը. փոխադրած 17	Ապագայի համար. Ղ. Ա. 37
Չարիք տանեմ. Յ. Յակոբ. 17	Առածներ 37
Առածներ 18	Ծառիկ. Սրինգ. 37
✓ Վիճակի երգեր 18	Ծառերի վէեր 38
Դիւղի դրագէտը 19	Դիւղումը. Յով. Թում. 39
Տատի սպանալիքը 19	Պարտիզպանի կապիւր 39
Որբի պահանջը. Մուշ. 20	Գութանի երգը. Յով. Թում. 40
Մամիկոնեան 20	Երկրագործ. Կ. Մ. Շ. 41
Լաւ ընկեր 20	Հասօի երգը. Ռաֆֆի. 41
Մայրենի լեզու 1—2 20—21	Գեղջիկուհու երգը. Ռ. Պ. 42
	Ամպեր. Կ. Մ. Շ. 43

Եղիապի հանաքը. Ղ. Ա.	43	Մանկական բարեկամներ.	
Գարնանային չրեր .	44	Ղ. Ա. .	56
Կարկուտ. Լ. Ման.	44	Ծիծեռնակներ. Սօֆ. Արդ.	58
Անտառն ու վտակը .	45	Ծիծեռնակի լիշողութիւ-	
Առւակ. Զօկ. .	45	նր. Ղ. Ա. .	60
Հնձորներ. Ղ. Ա. .	46	Մի աւանդութիւն ծիծեռ-	
Տիկնիկի հարսանիք. Ղ. Ա.	47	նակի մասին. Մուշեղ	
Տատիկի հէքիաթը. Ի. Մ.	49	Աղայեանի .	60
Դարբին. Կ. Մ. Շ.	52	Ծիծեռնակին. Ռ. Պ. .	62
Առաւօտեան ճարագայթ. 52		Փիղ. Թարդ. Ղ. Ա. .	63
Արև. Ղ. Ա. .	53	Դժար ընարութիւն. Կ.	
Տխուր երեխայ. Ռ. Պ.	54	Մ. Շ. .	64
Թռչուններ. Սօֆ. Արդ.	55	Երկու բոյր. Ռ. Պ. .	69
Պահպանեցէք ձեր բարե-			
կամներին. .	56		

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Հ Է Ք Ի Ա Թ Ն Ե Ր Զ Ր Ո Յ Յ Ն Ե Ր Ե Ի Ա Ռ Ա Կ Ն Ե Ր

Գունիկ ախպեր. Յ. Թ.	71	Բաղէն և Աղաւնին Բար-	
Յախաւել. Ղ. Ա. .	77	կա .	116
Յանկութիւններ .	80	Խողն ու կաղնին. Կա. .	117
Ոսկի ձկնիկ թ. Ղ. Ա.	82	Ծառերն ու կաղնին. Խ.	
Խելքն ու բախար Ղ. Ա.	91	Արովեանի .	118
Բախտի սպասողը. Յ. Թ.	94	Օտարն ու հարագասը.	
Վայրենի և տանու խոր-		Զ. Բալուղ. .	148
չունը. թ. Ղ. Ա. .	100	Անծիտ եղներ. Աշխէն	
Գիւղացին և ձին. թ. Ղ. Ա.	100	(Ս. Բ). .	119
Արծիւը և Մեղունթ. Ղ. Ա.	101	Հնարագէտ չուհակը. Ղ. Ա.	122
Նապաստակներն ու դոր-		Գիւղացին և օձը. Կա. .	127
տերը. թ. Ղ. Ա. .	102	Հեաաբբիւր. Կա. .	128
Արագիւններ. Անդերսէնից		Փիղն ու Զրսաիկը. Ղ. Ա.	128
Զ. Տէր-Գրիգոր. .	100	Զրվէժ և վտակ. Կաիլովից	131
Մարդն ու Շերամը. Ղ. Ա.	110	Հովիւն ու մոծակը. Կա.	131
Արջը և Մեղուն. Կ. Մ. Շ.	111	Մուրճն ու իր արձա-	
Աղւէսն ու աղաւնին. Ղ. Ա.	111	զանդը. Ղ. Ա. .	131
Արջը և զապը. Ղ. Ա. .	112	Երկու թռչուն. Զ. Բալուղ.	132
Լուսնահաչ. Ղ. Ա. .	113	Առիւծի բաժինը. Կա. .	133
Գալ և Սկիւռ. Ղ. Ա. .	113	Գառը զապի մորթով. Կա.	133
Գառն ու զապը. Ղ. Ա. .	114	Երկու ընկեր. Կա. .	134
		Տուրք. Միւր. Կօնօ. .	135
		Հաւլունի թուրը. Գ. Ասա.	136

ԹՈՅԼԱՏՐԻԱԾ ԵՆ ՊԱՏՇԱՃԱԽՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԻՅ

Ուսումնա Մայրենի լեզուի, Ա. տարի՝ «Պատկեր- բանոր Այբբենարանով»	20 կ.
Ուսումնա Մայրենի լեզուի, Բ. տարի	40 կ.
Ուսումնա Մայրենի լեզուի, Գ. դիրք	70 կ.
Ուսումնա Մայրենի լեզուի, Դ. դիրք	90 կ.

Պահեստը կենտրոնական և Գուստեմերից գրադաճաւոր
նոցներում, ուր դաժարով գնայներին բուսարար զեղչ է
լինում:

Յօրինողը գրքերից պատուէր չի բնդունում. նորա
զիմել կարելի է միայն տնձաւոր և երեսուն տակաւ զեղչով
ստանալ իրանց ուրաժը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0241505

7746

